

MIGRACE Z VIETNAMU DO ČESKÉ REPUBLIKY V KONTEXTU PROBLEMATIKY OBCHODU S LIDMI A VYKOŘIŠŤOVÁNÍ

Eva Pechová

La Strada Česká republika, o. p. s., 2007

Projekt byl financován z dotačního programu Ministerstva vnitra České republiky
„Prevence obchodování s lidmi a pomoc obětem“

OBSAH

1.	Úvod	4
2.	Metodologie	6
2.1.	Definice obchodu s lidmi	6
2.2.	Písemné zdroje — rešerše uskutečněných výzkumů a studií o problematice v ČR	6
2.3.	Terén	7
3.	Vietnamské komunity v Evropě	8
3.1.	Polsko	8
3.1.1.	Vietnamci v Polsku v kontextu obchodu s lidmi	10
3.2.	Německo	11
3.3.	Rusko	12
3.4.	Další evropské státy	15
4.	Vietnamská komunita v ČR	16
4.1.	Vietnamská migrace do bývalého Československa před rokem 1989	16
4.2.	Vietnamská komunita v ČR v současnosti — statistické údaje	17
4.3.	Několik vln vietnamské migrace — různé skupiny Vietnamců v ČR	17
4.4.	Motivace odchodu z Vietnamu	18
4.4.1.	Ekonomické důvody odchodu z Vietnamu	19
4.4.2.	Odchod za příbuznými	21
4.4.3.	Další důvody odchodu z Vietnamu	22
4.4.4.	Proč právě Česká republika?	23
4.5.	Každodenní život	23
4.6.	Nově příchozí vietnamští migranti v ČR	26
4.6.1.	Příchod s pomocí neoficiálních zprostředkovatelů	26
4.6.2.	Cesta za prací do české továrny — nový trend ve vietnamské migraci	30
4.7.	Kriminalita ve vietnamské komunitě	31
4.7.1.	Fungování vietnamských zločineckých struktur	31
4.7.2.	Zveřejněné případy obchodu s lidmi	33
4.7.3.	Ostatní kriminalita	34
5.	Vybraná kulturní specifika Vietnamců	36
5.1.	Postavení vietnamské ženy v rodině a ve společnosti	36
5.2.	Prostituce ve Vietnamu	37

6.	Vietnamci a Vietnamky jako obchodované osoby ve světě	39
6.1.	Asie	39
6.2.	Neasijské země	41
7.	Prevence	43
7.1.	Prevence v zemi původu	43
7.1.1.	Realizované kroky	44
7.2.	Prevence ve vietnamské komunitě v ČR	46
7.2.1.	Realizované kroky	47
7.3.	Doporučení v oblasti prevence	48
7.3.1.	Doporučení v oblasti prevence v zemi původu	48
7.3.2.	Doporučení v oblasti prevence na území ČR	50
8.	Sociální práce — dosavadní praxe a její limity.....	52
8.1.	Analýza klientek 2005—2007	52
8.2.	Jazyková bariéra	53
8.3.	Kulturně podmíněné bariéry	54
8.3.1.	Obava z hanby	54
8.3.2.	Rozeznání potřeb	54
8.3.3.	Pochopení podstaty systému pomoci	54
8.4.	Nabídka psychoterapie	55
8.5.	Doporučení v oblasti sociální práce	55
9.	Závěrečné shrnutí	57
10.	Závěr	62
11.	Seznam použité literatury	63

1. Úvod

Tato Závěrečná zpráva z projektu (dále jen zpráva) je součástí projektu *Pomoc a podpora obchodovaným a komerčně zneužívaným osobám*, který byl financován z dotačního programu Ministerstva vnitra České republiky *Prevence obchodování s lidmi a pomoc obětem*. Projekt byl realizován organizací La Strada Česká republika, o. p. s. (dále jen La Strada ČR) v období duben—prosinec 2007. Hlavním cílem části projektu, která se věnovala vietnamské komunitě, bylo rozšiřování možností identifikace obchodovaných osob a prevence obchodu s lidmi a vykořisťování ve vietnamské komunitě v ČR a ve Vietnamu a hledání dalších cest modifikace sociálních služeb vzhledem ke specifickým potřebám vietnamské klientely.

Problematicku obchodu s lidmi a vykořisťování ve světě je velice těžké statisticky popsat a odhady počtu obchodovaných a vykořisťovaných osob se značně liší. Různé mezinárodní studie uvádějí, že ročně je celosvětově obchodováno 700 tisíc až 2 miliony osob, přičemž 300 až 500 tisíc osob je každoročně obchodováno v rámci Evropy. Odhaduje se, že celosvětový roční příjem z obchodu s lidmi se pohybuje mezi 8,5 až 12 miliardami EUR (Ministerstvo vnitra, 2005, s. 7). Podle nedávné studie Mezinárodní organizace práce je na celém světě 12,3 milionu osob obětí nucené práce, přičemž z tohoto počtu je 2,4 milionu osob zároveň obchodováno za tímto účelem; roční zisky pachatelů jsou pak odhadovány na 31,6 miliard dolarů (ILO, 2005, s. 12). Uvedená čísla řadí obchod s lidmi a nucenou práci mezi jednu z nejvýnosnějších forem mezinárodního organizovaného zločinu, jehož zisky jsou srovnatelné s příjmy z obchodu s drogami nebo zbraněmi.

Česká republika je v současnosti zdrojovou, cílovou i tranzitní zemí pro obchod s lidmi.

Důkazy o existenci obchodu s lidmi ve vietnamské komunitě v ČR a hypotézy o mechanismech a principech fungování tohoto jevu vycházejí ze zkušeností organizace La Strada ČR a dalších českých neziskových organizací, které v posledních několika letech poskytly své služby obchodovaným vietnamským ženám a mužům¹. Dalším zdrojem jsou údaje poskytnuté pracovníky Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR (dále jen ÚOOZ), informace přímo z vietnamské komunity a také informace mezinárodních organizací. V textu o situaci ve Vietnamu ve spojitosti s obchodem s lidmi na jedné z nejnavštěvovanějších internetových stránek o této problematice se píše²: „Vietnam je zdrojovou i cílovou zemí pro muže, ženy a děti obchodované za cílem nucené práce a sexuálního vykořisťování. Vietnamské ženy a dívky jsou obchodovány do Kambodži, Číny, Hongkongu, Macaa, Malajsie, Tchaj-wanu a do České republiky za účelem komerčního sexuálního vykořisťování.“ Podobné informace nalezneme také například v materiálu organizace Rady Vietnamu pro lidská práva, která je společností přidruženou k Mezinárodní federaci lidských práv: „... během let 1997–2001 byly obchodovány desítky tisíc vietnamských žen a dívek za účelem sexuálního vykořisťování do Kambodži, Číny, na Macao, do Hongkongu, Laosu, Malajsie, Jižní Koreji, na Tchaj-wan, Myanmar, do Singapuru, Thajska, Ruska a České republiky“ (Vietnam Committee on Human Rights, 2007, s. 8).

Pokud o tomto problému České republiky otevřeně hovoří zahraniční organizace, bylo by pokrytecké a také krátkozraké nevěnovat se mu dostatečně v rámci našeho státu. Tento text by mohl posloužit jako výchozí materiál k dalšímu podrobnějšímu zkoumání (s větší personální i časovou dotací) ze strany státu i ostatních neziskových organizací. Kromě obchodu s lidmi se zaměříme také na problematiku vykořisťování ve vietnamské komunitě, což je prozatím oblast nepopsaná, a pokusíme se rozkrýt některá doposud jen předpokládaná fakta svázaná s tímto jevem.

Hlavním cílem Zprávy je ověřit některé předpoklady o vietnamské komunitě v ČR v souvislosti s obchodem s lidmi pro zlepšení sociálních služeb poskytovaných organizací La Strada ČR obchodovaným a vykořisťovaným vietnamským ženám a mužům a navrhnout doporučení v oblasti prevence obchodování s lidmi ve vietnamské komunitě.

1 Například organizace Arcidiecézní charita Praha

2 <http://www.humantrafficking.org> — Webové stránky podporované Ministerstvem zahraničních věcí Spojených států amerických

V první části textu zpráva popisuje fungování vietnamské komunity u nás s přihlédnutím k situaci v dalších evropských státech, dále charakterizuje mechanismy vstupu na území a život nově příchozích vietnamských migrantů v ČR, kteří jsou nejvíce ohroženou skupinou ve smyslu obchodu s lidmi a vykořisťování, a rizikové faktory jejich migrace. V další části se zpráva zaměřuje na některá etnicko-kulturní specifika Vietnamců spojená s problematikou a také na téma obchod s lidmi směrem z Vietnamu do různých asijských a evropských zemí a jeho různé podoby. Na základě zkušeností z projektu a z dosavadní práce organizace nabízí zpráva na závěr některá konkrétní zlepšení v prevenci těchto jevů ve vietnamské komunitě a v dostupnosti pomoci a v poskytování sociálních služeb cílovým skupinám.

Tato zpráva si neklade za cíl objektivně popsat migraci a život vietnamské komunity u nás, ale naopak se snaží vybrat a upozornit na některé problémy. Popisy situací jsou tedy někdy záměrně problematizovány pomocí vybraných příběhů. Nebylo by tedy vhodné podle uvedených příkladů zobecňovat a stigmatizovat dle nich vietnamskou komunitu jako celek. Fakta uvedená v této práci je vhodné chápat jako platná v konkrétním kontextu, nikoliv jako skutečnosti všeobecně fungující v celé komunitě.

2. Metodologie

2.1. Definice obchodu s lidmi

Na mezinárodní úrovni přinesl první jasnou a právně závaznou definici obchodu s lidmi tzv. Palermský protokol v roce 2000³. Vnitrostátní definici obsahuje trestní zákon v platném znění v ust. § 232a. Definice trestného činu obchodování s lidmi, která vstoupila v platnost v roce 2004, vychází z definice obchodování s lidmi obsažené v Palermském protokolu a v Rámcovém rozhodnutí Rady o obchodování s lidmi. Podle této definice se za obchodování s lidmi trestá ten, kdo jiného přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadrží nebo vydá, aby ho bylo užito a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání, b) k otroctví nebo nevolnictví, c) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, a to v případech, kdy je předmětná osoba mladší 18 let. Při obchodování s dospělými osobami se pro trestnost vyžaduje navíc použití násilí nebo pohrůžky násilí, lest anebo zneužití omylu, tísně nebo závislosti. V obou případech je základní trestní sazba dvě léta až deset let, u kvalifikovaných skutkových podstat může dosáhnout až patnácti let (Burčíková, 2006, strana 6–7).

V České republice (i v rámci vietnamské komunity) je nejčastějším účelem obchodování s lidmi nucená práce či jiné formy vykořisťování, přičemž nucenou prostituci chápeme jako jednu z forem nucené práce.

Vykořisťování vymezujeme také zvlášť vedle obchodu s lidmi, protože vykořisťování, kromě jednoho z cílů obchodu s lidmi, může existovat i samostatně jako pojem širší než obchod s lidmi — osoby vykořisťované nebyly vykořisťovanou osobou nikam transportovány a mohou být vykořisťovány za použití jiných prostředků než používají obchodníci s lidmi. Je však vhodné i těmto lidem zajistit přístup k sociálním službám, protože mohou žít a pracovat v nehumánních podmínkách.

Podrobněji o problematice definice obchodování s lidmi (také nucené práce a vykořisťování), jejím problematickým zakotvení v české legislativě a její aplikaci v textu Burčíkové (2007, v tisku).

2.2. Písemné zdroje — rešerše uskutečněných výzkumů a studií o problematice v ČR

Odborných autorů, kteří se věnují vietnamské komunitě v ČR a jejímu fungování, je velice málo. Některé jejich práce jsou navzdory své kvalitě navíc téměř neznámé. Povědomí české veřejnosti, i odborné, o této problematice je tedy nevalné, nejsou veřejně známy konkrétní problémy, se kterými se komunita potýká, a hledány možnosti jejich řešení.

Základní odborné práce, které se podrobně věnují vietnamské komunitě v České republice, pocházejí z per (klávesnic) tří autorů: PhDr. Stanislava Broučka, Csc., Mgr. Jiřího Kocourka a Mgr. Šárky Martínkové. Etnolog Stanislav Brouček (Vietnamské etnikum v lokálním prostředí české majority, 2002; Český pohled na Vietnamce, 2003 a další) se tímto tématem v současnosti již nezabývá, avšak jeho příspěvek ke zkoumání vietnamské migrace do ČR je zásadní a velmi cenný. Přestože není vietnamista a ani neovládá vietnamštinu, velmi dobře se vcítil do situace „českých“ Vietnamců a dokázal popsat některá specifika jejich chování a integrace do české společnosti výstižně a zároveň s nadhledem. Sociolog a vietnamista Jiří Kocourek (Kořeny vietnamské migrace do ČR před rokem 1989, 2006; Vietnamci v současné ČR, 2006 a další) se průběžně věnuje tématům vietnamské migrace a multikulturní vzdělávání. Jako sociolog zdárně pronikl do vietnamské komunity, kde se mu podařilo realizovat několik výzkumů. Kulturoložka Šárka Martín-

3 Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména ženami a dětmi doplňující Úmluvu o mezinárodním organizovaném zločinu, Palermo, 2000

ková (Vietnamská menšina v Praze, 2004; Vietnamské etnikum, jeho sociabilita a sociální sítě v prostředí Prahy, 2007 a další) poskytla díky svým hodnotným kontaktům ve vietnamských rodinách a také mezi mladou generací Vietnamců nový vhled do života Vietnamců v ČR a podařilo se jí pojmenovat současné problémy života vietnamské komunity u nás a jejich jednotlivců.

Hovoříme-li o problematice obchodu s lidmi a vykořisťování ve vietnamské komunitě, je nedostatek studií, výzkumů a odborných textů ještě výraznější. Pouze tři texty se tomuto problému věnují alespoň částečně: dvě práce Miroslava Nožiny na téma organizovaného zločinu na našem území (Organizovaný zločin v ČR, 2003 a Uncles, Mercenaries, and Street Sellers. Structure and Modus Operandi of Vietnamese Organised Crime in the Czech Republic, 2007) a výzkumná zpráva Petry Burčíkové zaměřená na nucenou práci v České republice (Obchod s lidmi a nucená či vykořisťující práce v České republice, 2006).

V textu zprávy byly také využity příběhy vietnamských migrantů a migrantek z bakalářské práce Trung Ta Minhe (Podnikání a život Vietnamců v Chebu, 2002) a z nové studie Š. Martínkové (Vietnamské etnikum, jeho sociabilita a sociální sítě v prostředí Prahy, 2007). Pro ilustraci poměrů v Polsku a v Rusku v devadesátých letech byly použity dva úryvky ze zprávy Okolskeho (Migrant trafficking in Poland, 1999).

2.3. Terén

Terénní práce v rámci tohoto projektu mohla být realizována hlavně na základě dosavadních znalostí autorky o Vietnamu a vietnamské komunitě získaných při studiu a z již trvajících osobních vazeb s některými zástupci této komunity. Vietnamština v případě této zprávy nesloužila primárně jako komunikační jazyk (drtivá většina informátorů hovořila mnohem lépe česky než autorka vietnamsky), ale spíše jako prostředek ke získání důvěry informátorů a k lepší orientaci v prostředí a ověřování některých údajů.

Při sběru postřehů a informací z prostředí vietnamské komunity v ČR byla použita metoda vzdáleně podobná výzkumné metodě *sněhové koule*, avšak v jejím volnějším pojetí. Tento systém získávání nových informátorů funguje následně: jeden subjekt zprostředkuje přístup k druhému subjektu, který zase zajistí přístup k dalším jedincům, a tak dále. Tímto způsobem je možné zkoumat skupiny subjektů vyznačujících se určitou společnou charakteristikou (Hartnoll, 1997, s. 73), v tomto případě příslušnosti k vietnamské komunitě nebo k okruhu lidí, kteří s touto komunitou přicházejí do bližšího kontaktu. Slabostí této techniky je nemožnost zaručit reprezentativnost výběru respondentů z hlediska celé komunity, ale vzhledem k tomu, že tato zpráva není výzkumem, ale popisem průběhu projektu a hrubou charakteristikou aktuální situace ve vietnamské komunitě, není zmíněná nedostatečnost podstatná. Doporučení od jednoho informátora a kontakt na další osobu funguje jako určitá záruka a jako základ vzájemné důvěry.

Při rozhovorech, které se odvíjely spontánně, byl kladen důraz na informace, které mohly souviset úžeji se zkoumaným tématem: motiv odchodu informátora či informátorky (nebo osoby, o které hovoří) z Vietnamu, zajištění dokladů a účel pobytu, role zprostředkovatelů, velikost dlužní částky, způsob transportu do ČR, obživa v ČR, pracovní podmínky, role v komunitě, plány do budoucna, naplněnost očekávání a další údaje dle individuální situace informátorů a informátorek. Dohromady bylo realizováno 16 rozhovorů s příslušníky a příslušnicemi vietnamské komunity. V interpretacích rozhovorů byla prvořadá diskretnost a anonymita, proto jsou všechny osobní údaje informátorů a informátorek změněny, zároveň jsou vypuštěny veškeré údaje, které by mohly informátory a informátorky nebo jiné osoby ohrozit.

Kromě vietnamské komunity byly uskutečněny rozhovory s pracovníky ÚOOZ, zástupci Služby cizinecké a pohraniční policie, státními úředníky a úřednicemi, pracovníky a pracovnicemi neziskových organizací a s odborníky a odbornicemi na vietnamskou problematiku. Konkrétní jména a místa nejsou ve zprávě z bezpečnostních důvodů záměrně uváděna.

3. Vietnamské komunity v Evropě

Udává se, že mimo Vietnam žije ve světě více než tři miliony Vietnamců a Vietnamek, z toho téměř milion a půl ve Spojených státech amerických (Komers, 2007, s. 23, 24). Jejich odchod ze země se datuje ve větších číslech teprve od roku 1975, dokdy v emigraci žilo pouze 100 000 Vietnamců a Vietnamek, většina z nich ve Francii (OGD, 1998, s. 4). Po pádu saigonského režimu v roce 1975 opustilo Vietnam převážně z politicko-ekonomických příčin přes dva miliony lidí. Vietnamština má pro označení Vietnamců žijících v zahraničí speciální výraz: *Viet Kieu*, což znamená „Vietnamci sídlící v cizině“. Co se týká národnosti, žijí v zahraničí téměř výlučně etničtí Vietnamci a Vietnanky — národnost *Viet* či *Kinh*, jak sami sebe někdy nazývají. Naopak zástupce některého z 53⁴ minoritních etnik VSR lze např. v ČR spočítat na prstech.

Na rozdíl od čínské není vietnamská diaspora historicky dlouhá, avšak i během tak krátké doby jejího trvání vytvořili ve světě i v Evropě Vietnamci velmi různé a těžko srovnatelné komunity. Tento jev má své příčiny v různém společenském statu migranů v zemi původu, odlišném důvodu jejich odchodu z Vietnamu a v nestejném průběhu integrace, která probíhala v politicky a společensky různých klimatech. Pro pochopení souvislosti a fungování komunity „českých“ Vietnamců je vhodné alespoň rámcově načrtnout typy vietnamské migrace a komunit v jiných státech Evropy a zdůraznit některé momenty a vazby mezi komunitami, které jsou pro tuto zprávu relevantní.

Studie francouzského Ministerstva zahraničních věcí (OGD, 1998, s. 6) rozlišovala ve své době čtyři základní typy vietnamských komunit v Evropě: **post koloniální Vietnamce** v Evropě⁵, komunity tzv. **boat people** (politici uprchlíci z jižního Vietnamu po pádu Saigonu v roce 1975 a po nastolení komunistického režimu), vietnamské **smluvní pracovníky** — komunity vzniklé v bývalých státech zemí RVHP a **nelegální rezidenty**, kteří taktéž žili v zemích bývalého Východního bloku.

Toto rozdělení je důležité pro pochopení odlišných podmínek, které ve vietnamských komunitách v Evropě vznikly, avšak zdá se vhodné je doplnit a upřesnit na základě porevolučního vývoje ve východní Evropě, kde došlo k výrazné diferenciaci uvnitř vietnamských komunit. Podrobně se strukturou a dělením vietnamské komunity v ČR na její jednotlivé části budeme zabývat v kapitole věnované vietnamské komunitě v ČR (kapitola 4.3.).

Z evropských zemí nás bude podrobněji zajímat vietnamská komunita v Polsku, v Německu a v Rusku, kam stejně jako do bývalého Československa přijížděli vietnamští studenti, praktikanti a dělníci od konce sedmdesátých let v rámci vzájemné pomoci členských zemí RVHP, a kde je, zejména v případě Polska a Německa, fungování a složení komunity nejpodobnější situaci u nás.

3.1. Polsko

První lidé z Vietnamu se v Polsku objevili po skončení druhé světové války. Jednalo se o jednotlivce — studenty a studentky. V polovině šedesátých let žilo v Polsku kolem 40 Vietnamců a Vietnamek. Větší vlna Vietnamců dorazila do Polska stejně jako do bývalého Československa v sedmdesátých letech v rámci vzájemné pomoci členských států RVHP. Například v roce 1972 začalo na polských univerzitách studovat přes 800 vietnamských studentů (Grzymala-Kazłowska, 2002, s. 6). Počty nebyvale narostly po roce 1989, kdy se řada vietnamských studentů rozhodla začít v zemi podnikat. Dalšími příchozími vietnamskými

4 Odhady počtů národnostních menšin Vietnamu se pohybují od 53 až do 64

5 Tato část vietnamských emigrantů v západní Evropě tvoří velmi malou skupinu. Do Francie přišlo například kolem 50 000 najatých vietnamských vojáků bojovat během první světové války a kolem 20 000 během druhé světové války

migranty a migrantkami do Polska byly v devadesátých letech rodiny studentů, jejich vzdálení příbuzní, přátelé a sousedé. Následovali je také „němečtí“ Vietnamci a Vietnamky, kteří získali v Německu odpustné a odešli do jiných zemí Evropy. Dle většiny odhadů je dnes Polsko čtvrtým největším centrem vietnamské migrace v Evropě po Francii, Německu a ČR.

Údajně je velmi obtížné odhadnout současné počty „polských“ Vietnamců (přesné statistiky neexistují), a to zřejmě hlavně kvůli jejich hojnému nelegálnímu pobytu v zemi a kvůli častému stěhování. Vietnamští informátoři z Čech vypověděli, že část Vietnamců, kteří mají legální pobyt v České republice, pobývá ve skutečnosti v Polsku, což odhady (české i polské) také znepřehledňuje. Dle polské vlády dosahuje počet Vietnamců v Polsku maximálně čísla 50 000 (tedy zhruba obdobný počet jako v ČR), avšak někteří zástupci Vietnamců udávají počty pouze mezi 20 000 až 30 000 (Grzymala-Kazłowska, 2002, s. 7).

Lidé z Vietnamu našli svá útočiště hlavně ve velkých polských městech. Ve Varšavě je vietnamským „srdcem“ *Stadion Dziesieciolecia* — otevřené tržiště vlastněné soukromou společností, které se nachází v blízkosti centra metropole. Tržiště bylo otevřeno v roce 1989 a od začátku svého fungování je důležitým centrem výměny mezi polskými obchodníky a místními migranty. Za komerčně nejúspěšnější období je považován rok 1997. V nedávné minulosti (rok 2002) na tržišti působilo zhruba 5 000 firem, které zaměstnávaly více než 20 000 lidí, vietnamských stánků je na tomto tržišti přes 1 200. Nejběžnějším zbožím je oblečení, kosmetika, obuv. Stejně jako například pražský velkoobchod *Sapa* nehraje *Stadion Dziesieciolecia* pouze obchodní roli v životě komunity, ale i kulturní a společenskou a zajišťuje kompletní servis služeb. Jsou zde vietnamské kavárny, obchody s vietnamským jídlem, vietnamský lékař, kadeřník, lze tu koupit vietnamské noviny a vietnamskou hudbu.

Na rozdíl od Vietnamců u nás se polským Vietnamcům podařilo prosadit se také v oblasti služeb, provozují zejména občerstvení a restaurace. Ve Varšavě lze napočítat 300–400 občerstvení a 30–40 velkých vietnamských restaurací, v celém Polsku je asi 100 velkých restaurací a stovky menších⁶. Na veřejnosti zastupuje často vietnamskou komunitu *Společensko-kulturní asociace Vietnamců v Polsku* (*Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Wietnamczyków*), která se snaží propagovat a udržovat vietnamskou kulturu a zlepšovat pověst místních Vietnamců. Tato nejstarší asociace Vietnamců, založená v roce 1986, sdružuje finanční a kulturní vietnamskou elitu (200–300 členů). Jedná se hlavně o bývalé vysokoškolské studenty (a jejich rodiny), kteří se úspěšně prosadili v polské společnosti. Mnozí z nich mají polské státní občanství. Někteří z členů této organizace jsou zároveň klíčovými představiteli společnosti *Solidarita a přátelství* (*Solidarność i Przyjaźń*), která usiluje o soustředění, ovládnutí a kontrolu celé vietnamské komunity (Iglicka, 2005, s. 22). Společnost sdružuje asi 800 vietnamských rodin. Opozičním politickým seskupením vůči oficiální vietnamské politice je *Sdružení za demokracii a pluralismus ve Vietnamu* (*Stowarzyszenie na rzecz Demokracji i Pluralizmu w Wietnamie*).

V Polsku vychází několik provládních i opozičních vietnamských periodik (na rozdíl od ČR, kde se periodika zaměřená proti oficiální vládě ve Vietnamu neprosadila). Stejně jako v ČR je údajně většina problémů a konfliktů řešena uvnitř komunity bez zásahu úřadů a institucí. V polských studiích (např. Iglicka, 2005; Grzymala-Kazłowska, 2002) jsou Vietnamci střídavě popisováni jako bezproblémová a úspěšná komunita: „Je to společensky velmi dobře organizovaná komunita a na rozdíl od Arménů a Ukrajinců není příliš zapojena do kriminality. Vietnamci se snaží přizpůsobit polským normám, posílají děti do polských škol, snaží se učit polsky, čtou polské noviny a dívají se na polskou televizi, což je chování lidí, kteří vidí Polsko jako zemi, kde chtějí žít dlouhou dobu, možná navždy.“ (Iglicka, 2000, s. 20). Avšak na druhou stranu materiály připouštějí, že Vietnamci zůstávají komunitou uzavřenou — s vlastními zvyklostmi — a vnější dominantní kulturu přijímají pouze navenek.

6 V Praze je kolem pěti velkých vietnamských restaurací a počet stánků s občerstvením lze počítat na desítky.

3.1.1. Vietnamci v Polsku v kontextu obchodu s lidmi

Pro ženy obchodované z Vietnamu za cílem sexuálního vykořisťování je Polsko tranzitní i cílovou zemí (U. S. Department of State, 2007, s. 170). Jsou známy i případy obchodu s vietnamskými chlapci do Polska s cílem nucené prostituce (U. S. Department of State, 2007, s. 170). Polsko také fungovalo jako „skladištní“ země, kde byli obchodováni cizinci (hlavně z Arménie, Rumunska a Vietnamu) nějakou dobu uschováni a později dále obchodováni do Evropy (Okolski, 1999, s. 21). Do Polska se obchodované osoby z Vietnamu dostávaly údajně hlavně z Ruska, Německa a ČR (Okolski, 1999, s. 22 a 40). Toto je pro ilustraci rozhovor se dvěma vietnamskými migranty, kteří byli obchodováni na území Polska, uveřejněný ve zprávě Okolského (1999, s. 81):

Otázka » Proč jste chtěli jet do Polska?

Respondent 1 » Přijel jsem s ním (ukazuje na respondenta 2)

Otázka » On vás k tomu přemluvil?

Respondent 2 » Já jsem ho k tomu nepřemluvil. Měl jsem informace, že lze jet do ciziny vydělat dobré peníze, tak jsem mu to řekl a on také chtěl vydělat peníze, tak jsme jeli spolu.

Otázka » Od koho jste dostali ty informace?

Respondent 2 » (přerušuje Respondent 1) » Od známého (...)

Přišel a řekl mi, že šéf (majitel restaurace v Polsku) potřebuje zaměstnance (...)

Otázka » A jak jste se tam dostali?

Respondent 2 » Nejdříve jsme dostali letenky do Moskvy a potom ... no, potom už to bylo na nás.

Otázka » A jak to bylo s pasy, vízy?

Respondent 1 » Zaplatili jsme známému ... Respondent 2 přerušuje » Zaplatili jsme za vyřízení dokladů.

Otázka » Kolik bylo potřeba na doklady?

Respondent 2 » 200 USD za osobu. Zbytek za nás zaplatil šéf.

Otázka » Kolik šéf za vás ještě zaplatil?

Respondent 1 » Nevíme přesně, ale měli jsme dohodu, že si to odpracujeme za 9 měsíců.

Respondent 2 » Za 6 měsíců, ne za devět. Potom dostaneme doklady a část peněz pro nás.

Otázka » Doteď jste nedostali žádné peníze?

Respondent 1 » Zatím jsme si to neodpracovali.

Respondent 2 » Ale máme všechno. Bydlení a stravu a když chceme něco, cigarety nebo pivo, můžeme si vzít z restaurace.

Respondent 1 » Akorát tu musíme pořád být.

Otázka » Nesmíte chodit ven?

Respondent 1 » Ne, protože ještě nemáme své doklady. Šéf nám řekl, abychom přes den nechodili na ulici.

Respondent 2 » Stejně nemáme čas na procházky. Musíme si to co nejdříve odpracovat, abychom mohli začít platit ostatní dluhy.

Otázka » Jaké dluhy?

Respondent 1 » Museli jsme si půjčit na cestu. To bylo hodně peněz!

Otázka » Od koho jste si půjčili?

Respondent 1 » Od rodiny, přátel...

Jedinečný evropský projekt zaměřený cíleně na obchod s lidmi ve vietnamské komunitě realizuje polská La Strada Foundation Against Trafficking in Persons and Slavery (členská organizace mezinárodního sdružení La Strada International), která v návaznosti na různé podněty zprovoznila vietnamskou telefonní linku operovanou vietnamskými rodilými mluvčími (v provozu jednou týdně) a webové stránky ve vietnamštině. Za poslední dva roky kontaktovalo organizaci přes vietnamskou linku pouze pět osob. Dle informací pracovníků organizace otřáslo důvěrou vietnamské komunity vyhoštění jedné z vietnamských klientek organizace z Polska, kterému se nepodařilo zabránit. Tato informace se velice rychle rozšířila do komunity, jejíž velká část nemá v pořádku doklady, a další obchodované osoby nebo osoby obchodováním ohrožené již organizaci nekontaktovaly pravděpodobně kvůli obavě z vyhoštění.

3.2. Německo

V Německu žije v současné době téměř 90 tisíc občanů vietnamské národnosti (Martínková, 2007 (b), s. 33). V důsledku někdejšího rozdělení země na dvě republiky, z nichž jedna byla orientovaná na Východ a druhá na Západ, se však důvody příchodu imigrantů z Vietnamu, včetně jejich současného způsobu života v Německu, zásadně liší.

V bývalém západním Německu lze pozorovat nejvýraznější vlnu příchozích Vietnamců v polovině 70. let — v té době Německá spolková republika přijala velké množství vietnamských uprchlíků — tzv. *boat people* — zhruba 20 000 lidí, z nichž většina získala německé občanství (OGD, 1998, s. 10). Ke stávajícím vietnamským azylantům pak přibývali zejména jejich příbuzní na základě sloučení rodiny. Drtivá většina těchto lidí se také díky jazykovým a vzdělávacím kurzům poskytovaným západoněmeckou vládou velice úspěšně integrovala do společnosti.

Oproti tomu do východního Německa, podobně jako do ČR, přišlo nejvíce Vietnamců v 80. letech, a to v rámci mezivládních dohod o zaměstnávání vietnamských občanů ve zdejších podnicích. V roce 1989 tvořili počtem 60 tisíc osob nejpočetnější skupinu cizinců v tehdejší Německé demokratické republice vůbec. Integrace Vietnamců do společnosti v NDR byla — tak jako v ČR — v podstatě nemožná, neboť byli považováni za pouhou dočasnou pracovní sílu, která žije odděleně od německého obyvatelstva. V posledních 15 letech byla situace těchto migrantů velmi nepřehledná a budoucnost nejistá. Po pádu Berlínské zdi došlo ve sjednocené zemi ke komplikovanému vývoji ve vztahu k „německým“ Vietnamcům, který významně ovlivnil i poměry ve vietnamské komunitě v ČR, proto je namístě popsat tuto situaci podrobněji.

Velká část Vietnamců, kteří ve východním Německu pracovali, se přesto, že některým již končila platnost dokladů, rozhodla v zemi zůstat v očekávání regularizace své situace. V roce 1991 bylo rozhodnuto, že ti Vietnamci, kteří doloží, že pobývali na území NDR více než osm let nebo si před více než třemi lety vzali za manžela/ /manželku občana NDR, získají trvalý pobyt na území. Ostatním bylo nabídnuto odstupné ve výši 3 000 marek, pokud se vrátí do Vietnamu před skončením platnosti jejich pracovní smlouvy. Většina z nich přijala: z 60 000 se pouhých 14 000—15 000 Vietnamců rozhodlo v Německu zůstat do konce platnosti své smlouvy (OGD, 1998, s. 10). Velká část Vietnamců, kteří se rozhodli opustit Německo, se vydala do České republiky, kde mnozí žijí dodnes. Pracují hlavně v pohraničí (Cheb, Potůčky) a dodnes hovoří velká část z nich lépe německy než česky. Část „německých“ Vietnamců přesídlila také do Prahy. Zároveň po celé období devadesátých let rostla ve Vietnamu pověst Německa coby země hojnosti a mnozí Vietnamci přijížděli a rozšiřovali řady tzv. „nelegálních rezidentů“. Jednalo se hlavně o mladé muže (21—35 let), zemědělce a nekvalifikované dělníky z chudých regionů země. Jejich jedinou šancí k získání legálních dokumentů byla žádost o azyl. Drtivá většina těchto žádostí však byla zamítnuta a vietnamská strana odmítala přijmout zpět své občany, kteří v cizině o azyl žádali (v Německu se jednalo téměř o 14 000 Vietnamců). Zároveň začali do Německa přijíždět Vietnamci z okolních zemí (i z ČR), kteří také uvěřili mýtu o německém „Eldorádu“ a byli ochotni riskovat a pobývat zde ilegálně. V roce 1995 se počet neregulérních vietnamských rezidentů vyšplhal až na číslo kolem 40 000 (OGD, 1998, s. 11). V tomto roce podepsal Vietnam s Německem dohodu o navracení neregulérních migrantů a problém začaly obě země velmi pozvolna a s velkými komplikacemi řešit. Od podepsání této dohody začali neregulérní „němečtí“ Vietnamci prchat před repatriací do dalších zemí — Polska, ČR, Slovenska, ale také do Holandska, Ruska a Kanady. Během pěti let se tedy jednalo o dvě významné migrační vlny Vietnamců z Německa směrem k nám.

Dvě vietnamské komunity (*boat people* a smluvní pracovníci) existující dnes v rámci jednoho státu spolu nesplynuly a žijí nadále spíše vedle sebe, přičemž bývalí vietnamští pracující v NDR jsou zejména v důsledku skromné znalosti němčiny a určitého životního provizoria „uzavření“ vůči většinovému obyvatelstvu. Podobně jako v ČR se také v bývalé východoněmecké komunitě Vietnamců rozvinul tzv. zprostředkovatelský servis, který zajišťuje většinu styků komunity s většinovou společností (Martínková, 2007 (b), s. 34). K nejčastějšímu způsobu obživy „východoněmeckých“ imigrantů z Vietnamu přitom patří provozování rychlých občerstvení či malých restaurací, obchodů se spotřebním zbožím a květinami. A stejně jako v ČR, i v Německu vyrůstá generace jejich potomků, která se daleko více než s kulturou svých rodičů ztotožňuje s kulturou majority.

Je zjevné, že přes rozdíly mezi Vietnamci v Německu a v ČR, které jsou dané odlišnými podmínkami v těchto zemích a také přítomností *boat people* na území bývalé NSR, jsou komunity v obou zemích výrazně propojeny

mnohým stěhováním jejich členů z Německa do ČR a obráceně. Pro ilustraci uvádím příběh muže, který dvakrát odešel z Vietnamu do Německa a nakonec se odstěhoval do České republiky:

Pan K, je soukromý podnikatel v největší chebské tržnici. Působí zde od roku 1994. Pochází z chudé vesnice ve Vietnamu. Od svých 17 let pracoval jako dělník v jedné státní stavební firmě ve Vietnamu. Byl také na stavbě důležité vodní elektrárny ve Vietnamu. Odtud se přihlásil na práci do Německa v rámci vzájemné dohody mezi Německem a Vietnamem. Svou práci v Německu skončil v roce 1990 a jako náhradu dostal od německé strany 3 000 DM. Po návratu do Vietnamu s částkou 3 000 DM pomáhal své rodině, ale zbylo mu jen málo. Nemohl zde najít práci, proto se rozhodl, že se vrátí zpátky do Německa. Tady měl ještě pár vietnamských kamarádů, kteří mu slíbili pomoc po příjezdu do Německa. V té době zaplatil 2 000 USD, aby se dostal do Německa, kam letěl přes Rusko. V Rusku měl ale problémy. Jejich převaděč chtěl 1 000 USD navíc, jinak že je nikam nedostane. V té skupině byl on a ještě dva kluci, a protože neměli tolik peněz, museli zůstat v Rusku. V Rusku museli chodit do velkoobchodu pro zboží, které potom prodávali v metru nebo na nádraží. Zůstal asi rok, a když měl dostatek peněz na cestu, odcestoval raději do Německa. V Německu se dostal do azylového domu. Mohl se tam pohybovat volně a každý měsíc se vrátil pro stravenky na jídlo. V té době prodával cigarety na ulici a v tržnici. Zpočátku prodávání probíhalo bezproblémově, ale po měsíci měl problémy s místními Vietnamci, kteří mají rozdělené oblasti pro obchod. Byl zatčen německou policií, z čehož byl zoufalý, a proto se rozhodl odcestovat do Čech. Zaplatil nějakému pánovi 100 DM, aby ho dostal do České republiky. Nyní žije zde se svojí přítelkyní, která už má 10ti letou dceru chodící do páté třídy. (Trung Ta Minh, 2002, s. 23)

Dle informací z komunity i od pracovníků ÚOOZ jsou vietnamské kriminální skupiny již od devadesátých let propojeny s českými i polskými. V případě, že mají zločinné gangy v některé ze zemí problémy, jsou schopny přemístit svoji činnost do státu jiného. Toto propojení je patrné i v oblasti obchodu s lidmi. V roce 2002 zadržela například polská policie 12 Vietnamců, kteří byli součástí mezinárodního gangu obchodujícího na území Německa s vietnamskými ženami za účelem nucené prostituce⁷. Na rozdíl od ČR byly v druhé polovině devadesátých let na území bývalého Německa velké obavy ohledně pouliční kriminality vietnamských skupin, která byla zaměřena proti jiným vietnamským nepřátelským gangům — za bílého dne byly na ulicích zavražděny desítky Vietnamců.

3.3. Rusko

Na území Ruska pobývá v současnosti oficiálně necelých 30 000 Vietnamců, avšak dle neoficiálních čísel žije v ilegality až 100 000—150 000⁸ bývalých dělníků, učňů a studentů, kteří po rozpadu Sovětského svazu nemohli (nebo nechtěli) opustit zemi, často z důvodu nedostatku peněz na zpáteční lístek, který jim zaměstnavatelé — v případě dělníků — odmítli zaplatit. Tito lidé mění údajně často místo pobytu a střídavě žijí v ilegality v Rusku, v Ukrajině a v Bělorusku.

Největší komunity „ruských“ Vietnamců nalezneme v Moskvě, dle výzkumu uskutečněného uvnitř vietnamské komunity v Rusku až polovinu (Mazirin, 2004, s. 162), dále ve Vladivostoku a v Petrohradě. Znalost ruštiny a ruské kultury a reálií se ve vietnamské komunitě velmi různí, avšak většina zdrojů předpokládá, že mnoho Vietnamců nepovažuje za nutné učit se rusky a mnoho z nich se vůbec nedohovoří⁹.

Většina Vietnamců v Rusku se živí prodejem zboží. Na počátku roku 2007 byla v Rusku uvedena v platnost restriktivní reforma, která postihla mnoho prodejců na tržištích — vyžaduje totiž zkoušku z ruského jazy-

7 Polish Police Arrest Sex Slave Traffickers,” Deutsche Presse-Agentur, 4 September 2002

8 Například webové stránky, které sdružují Vietnamce žijící v zahraničí www.quehuong.org.vn
Také Mazirin (2004, s. 160) odhaduje celkový počet Vietnamců v Rusku na 100—120 tisíc

9 Vietnamese in Russia waiting to be examined, Vietnam Bridge, 2006.12.18

ka, pracovní povolení a podnikatelské povolení. Mnoho Vietnamců tedy musí uzavřít své stánky a budou si hledat jiné možnosti obživy, pravděpodobně jako dělníci. Většina z nich nemá dostatečné zázemí — bydlí většinou na ubytovnách, v hostelech (Mazirin, 2004, s. 176) — což je zajímavý rozdíl od „českých“ Vietnamců, kteří v současnosti v drtivé většině bydlí v pronajatých bytech, případně domech; Vietnamci žijící na ubytovnách jsou u nás předrevoluční historií.

Vietnamci v Rusku, stejně jako další Asiaté, se často stávají v zemi obětí rasových útoků, a to zejména v metropoli. Pouze mezi roky 2004–2006 zemřelo v Rusku při rasistických a neo-nacistických útocích 14 cizinců původem z Vietnamu, Číny či Mongolska a 123 z těchto zemí jich bylo zraněno¹⁰. Celkově nelze situaci Vietnamců v Rusku nazvat stabilní a přehlednou a jejich vyhlídky do budoucna nejsou popisovány příliš optimisticky. Dle výpovědí z terénu se mnozí Vietnamci stále snaží z Ruska přemístit dále na západ do Evropy, včetně České republiky. O tom, jak vypadal život Vietnamců v Rusku v devadesátých letech, si můžeme utvořit představu z následujícího příběhu:

Pan T., je mu 40 let, pracoval v Rusku od roku 1982 v jedné továrně. Pracoval v Rusku v rámci mezinárodní dohody mezi Ruskem a Vietnamem do roku 1990. Měl se vrátit do Vietnamu, ale nechtěl. Začal proto podnikat v Rusku. Zůstal tam bez jakéhokoliv osobního dokladu, neměl ani pas a ani řidičský průkaz. Způsob obchodování byl horší než v Čechách. Neměl ani tzv. stánek jako v Čechách, ale musel zboží držet v ruce, přenášet je v batohu a nabízet tam, kde se obvykle nachází hodně lidí, jako například v metru. Tam mu nikdo nekontroloval doklady, ale musel čelit nejen zlodějům, ale i policistům. Ruské policejní hlídky nekontroloují pas ani jiné osobní doklady, ale chtějí hned peníze. Pokud řeknete, že nemáte, tak vás hned zkontrolují, provedou osobní prohlídku vašich kapes. Jediným způsobem úniku je útěk. (Trung Ta Minh 2002, s. 22)

Přes Rusko putovala do Evropy v devadesátých letech nejvýznamnější část nelegálních vietnamských migrantů a Moskva byla jejich prvním „rozmístovacím“ centrem. Sem dorazili legální cestou, setkali se s někým z ruské mafie, kdo je umístil do některého z bytů v Moskvě nebo jejím sousedství, a tam migranti čekali na další fáze své cesty. Když jich bylo pohromadě větší množství, byli přemístěni do dalšího města — nejčastěji Minsku — a dále do Polska a dalších zemí.

V Okolskeho zprávě (1999, s. 81) popisují dva vietnamští migranti svoji cestu přes Rusko do Polska:

Otázka » Říkal jste, že jste do Moskvy přiletěli letadlem.

Respondent 1 » Ano, Respondent 2 » Cestovali jsme jako turisté.

Otázka » A potom?

Respondent 2 » Pak to bylo na nás.

Otázka » Nikdo vám nepomáhal?

Respondent 1 » V Moskvě nás jeden známý posadil do vlaku.

Otázka » A co doklady?

Respondent 1 » Dali jsme mu je. Říkal, že to bude tak bezpečnější.

Otázka » Byl to ruský nebo vietnamský známý?

Respondent 1 » Vietnamský.

Respondent 2 » Vlastně ne vietnamský, protože žije v Moskvě už dlouho a má ruskou manželku a děti.

Otázka » Zaplatili jste mu za to něco?

Respondent 2 » Ne, vlastně nás jen posadil do vlaku, Respondent 1 » Každý z nás byl v jiném vagónu.

Otázka » On vás tam jen tak posadil?

Respondent 2 » Ano, šli jsme večer na vedlejší kolej a on nám řekl, abychom vlezli dovnitř.

Respondent 1 » Já jsem byl pod nějakými pytlí s brambory a cibulí. Bylo to tvrdé.

10 Galina Kozhevnikova. Autumn — 2006: Under the Kondopoga Banner, [online] Sova center for information and analysis. [cit. 2007–8–13]. (Dostupný z <http://xeno.sova-center.ru/6BA2468/6BB4208/884A3C7>)

Otázka » A co jídlo a pití?

Respondent 2 » Někdo nám přinesl během cesty, ale jen láhev minerální vody.

Otázka » Jak dlouho jste cestovali?

Respondent 1 » Tři dny a noci! Byl jsem tak hladový, myslel jsem, že umřu.

Otázka » Přijeli jste do Varšavy?

Respondent 2 » Ano, myslím.

Otázka » Jak jste poznali, že jste přijeli?

Respondent 2 » Odstavili nás na vedlejší kolej a stáli jsme několik hodin.

Otázka » Věděl jste, kde je R1?

Respondent 2 » Samozřejmě. A on věděl, kde já jsem.

Otázka » Všímal si vás někdo?

Respondent 2 » Nevím. Oba vagóny byly otevřené.

Otázka » A co se stalo potom?

Respondent 1 » S námahou jsem vylezl, ale šli jsme rychle ...

Otázka » Jak jste našli jeden druhého?

Respondent 1 » Respondent 2 volal, Respondent 2 » Přišel jsem blízko vagónu a potichu jsem volal.

Otázka » Kam jste šli potom?

Respondent 2 » Telefonovat.

Otázka » Komu?

Respondent 2 » Měli jsme číslo.

Otázka » Věděli jste, jak telefonovat?

Respondent 1 » Ne, ukázali jsme papírek s číslem někomu, kdo zavolał.

Otázka » A co se stalo potom?

Respondent 1 » Vzali jsme si taxi a jeli na tu adresu, Respondent 2 » Šéf za nás zaplatil taxi. Už nás čekal.

Pro vietnamské migranty v té době bylo charakteristické, že svoji cestu do Moskvy si hradili sami a další výdaje z Moskvy platil jejich budoucí zaměstnavatel z cílové země. (Okolski 1999, s. 40). Dle Broučka (2002, s. 14) „... jednotlivci a malé skupiny pobývali v Moskvě až tři měsíce při čekání na další cestu do Maďarska a pak přes Maďarsko pokračovali dále (někdy tato migrace bývá samotnými Vietnamci nazývána truck people podle způsobu dopravy v nákladních vozech a podle vzoru známých „úprků“ lidí na lodích, jimž se říká boat people). Po příchodu do Budapešti následoval většinou několikátýdenní pobyt jako příprava na překonání hranic slovensko-maďarských a česko-slovenských prostřednictvím kamiónů.“

Následující příběh převzatý z bakalářské práce Trung Ta Minhe popisuje jednu z variant cesty do ČR v devadesátých letech:

Jistý pan H. (svobodný, 25 let) se dostal do České republiky přes Rusko a za cestu, která trvala 6 měsíců, zaplatil 6500 USD. Pochází z Nam Dinh, kde měl rodinnou firmu, a po jeho odchodu do Čech zde zůstali pracovat jeho otec a bratr. Pan H. pracoval jako opravář a instalatér klimatizace a chladících systémů, čímž si každý měsíc vydělal asi 1 mil VND, ekvivalent přibližně 70 USD (touto částkou šlo ve Vietnamu zabezpečit čtyřčlennou rodinu na celý měsíc). Odcestovat do ČR se rozhodl, když viděl sousedova syna, který v ČR podniká a každý rok jezdí do Vietnamu za rodiči na návštěvu. Po rozhodnutí si pan H. sehnal „zprostředkovatele“ a domluvil se s ním, že jeho rodina zaplatí celou částku 6500 USD teprve po tom, co se on dostane do ČR. Cesta však pana H. nemile překvapila. Společně s asi třiceti Vietnamci přiletěl do Moskvy bez jakýchkoli dokladů a všichni museli počkat na to, až jejich „vůdce“ dojedná s celníky jejich propuštění z letiště. Ukázalo se, že k tomu svolí jen za krabičku cigaret nebo za plechovku piva. Když nenašli žádné peníze, provedli u nich brutální osobní prohlídku. Pak cestovali na Ukrajinu a museli projít lesem v temné a chladné ukrajinské noci bez teplého oblečení (měli z Vietnamu pouze letní oděv), než došli k autu, v jehož kufříku měli být převezeni přes hranice. Nato je všechny uvěznil v nějaké místnosti bez základního sociálního vybavení. Když ono auto projelo Ukrajinu a Slovensko, teprve je čekal vstup do „vysněných“ Čech. Po příjezdu však nevěděli, jak získat doklady potřebné k podnikání, tj. povolení k pobytu, živnostenský list atd., proto jim nezbylo nic jiného, než začít pracovat pro vietnamské výrobní firmy. Kdyby prý pan H. býval věděl o strastiplné cestě plné hrůzných osobních zážitků, byl by zůstal doma. (Trung Ta Minh, 2002, s. 21)

3.4. Další evropské státy

Ostatní významnější vietnamské komunity v Evropě (ve Francii, ve Velké Británii, ve Švédsku) jsou historicky a sociologicky srovnatelné spíše s komunitou Vietnamců ve Spojených státech amerických a v Austrálii, kde drtivou část vietnamských přistěhovalců tvoří *boat people*. Tito Vietnamci byli obecně kladně přijati západní veřejností dojatou jejich dlouhou a někdy tragickou cestou po moři. *Boat people* se většinou dokonale integrovali v hostitelských zemích. Zároveň mezi nimi existuje solidarita a pevné vazby, které jsou jim oporou v případech nouze. Největší vietnamská komunita v Evropě žije ve Francii, která udává 300 000 vietnamských rezidentů — do tohoto čísla jsou započítáni Vietnamci žijící ve Francii legálně i ilegálně, stejně jako naturalizovaní Francouzi s vietnamským původem (OGD, 1998, s. 4).

Dle studie francouzského Ministerstva zahraničních věcí (OGD, 1998, s. 6) se vietnamské komunity vzešlé z *boat people* jeví jako bezproblémové a téměř bez kriminálních projevů. Naopak uvnitř vietnamských komunit v evropských zemích bývalého východního bloku vznikly v relativně krátké době kriminální problémy, které mohly být způsobeny i přehnaným očekáváním některých ekonomických migrantů, kteří věří, že v Evropě zbohatnou a zajistí své rodiny ve Vietnamu. Na rozdíl od politických uprchlíků z první migrační vlny chtějí tento svůj plán realizovat v poměrně krátké době, což je v rozporu s reálnou situací, které jsou po příjezdu do Evropy vystaveni. Dalším důvodem může být nejistota a chaos, kterému byli tito lidé vystaveni po změnách režimů ve východní Evropě, a dále neuspokojivá (nerozvinutá) migrační a integrační politika těchto zemí. Tvzení zmiňované studie však už dnes platí jen částečně. Po uvolnění poměrů ve Vietnamu v roce 1986, kdy začali Vietnamci volně cestovat do zahraničí, přijelo i do západní Evropy, kde dříve žili výhradně političtí uprchlíci, mnoho ekonomických migrantů. Přestože složení těchto komunit se od vietnamské komunity v ČR stále liší, můžeme i zde v poslední době pozorovat organizovanou kriminalitu spojenou s obchodem s lidmi. Příkladem mohou být nedávno odhalené případy obchodu s lidmi z Vietnamu za účelem nucené práce do Velké Británie. Jednalo se o děti, které pracovaly v pěstírnách marihuany, a ženy obchodované do tzv. nail salonů (nehtová studia), kde byly nuceny k prostituci (více viz kapitola 6).

4. Vietnamská komunita v ČR

Zabýváme-li se vietnamskou komunitou a její zranitelností ve smyslu obchodu s lidmi a vykořisťování, je nutné nejdříve alespoň ve skice popsat migraci Vietnamců do naší země, současné fungování komunity a její aktuální problémy, protože údaje související blíže s naším tématem musí být zasazeny do základního informačního rámce a souvislostí.

4.1. Vietnamská migrace do bývalého Československa před rokem 1989

Jednotliví vietnamští studenti k nám přijížděli již ve 40. letech minulého století. První větší skupinou však byli až váleční sirotci a děti vietnamských vojáků na konci 50. let (stovka dětí), kteří byli umístěni v dětském domově v Chrástavě na Liberecku. V 50. až 60. letech k nám na základě Dohody o kulturní spolupráci¹¹ (studenti) a Dohody o vědeckotechnické spolupráci¹² (praktikanti, učňové a pracovníci, kteří se vzdělávali hlavně ve strojírenství, textilním, potravinářském a obuvnickém průmyslu) přijížděli Vietnamci po stovkách. Po ukončení americko-vietnamského konfliktu zájem VDR o vysílání svých občanů do zahraničí ještě zesílil. Mezi lety 1974–1977 jich k nám přijelo přes 5 tisíc na základě nově podepsané Dohody o odborné přípravě občanů Vietnamské demokratické republiky v československých organizacích (Kocourek, 2006, s. 95). Jednalo se hlavně o mladé lidi ve věku 17–25 let, kteří byli školeni hlavně ve strojírenských profesích, v energetice a stavebnictví. Jejich pobyt trval šest let, do kterých byla zahrnuta šestiměsíční jazyková příprava, dvou až tříletá odborná výuka v učňovských zařízeních a výrobní praxe trvající dva a půl až tři a půl roku (Kocourek, 2006, s. 96). Vybraní občané VSR mohli navštěvovat střední odborné školy i při zaměstnání. Vietnamská vláda pokládala přípravu kvalifikovaných sil za jednu z klíčových otázek obnovy a rozvoje země. Pro Československo představovali vietnamští dělníci a uční důležitou pracovní sílu v oborech, kde Češi a Slováci nechtěli pracovat. Počet Vietnamců u nás prudce stoupl mezi roky 1979–1985. V roce 1981 pobývalo na našem území již 30 000–35 000 vietnamských občanů, z toho dvě třetiny pracovaly v dělnických profesích (Kocourek, 2006, s. 96). Pak došlo k postupnému snižování počtu. V roce 1985 to bylo už 19 350 osob, z toho byla naprostá většina mužů (14 973). Vietnamci byli umístěni po celém území České republiky, nejvíce v Praze — kolem 4 000 osob (Brouček, 2002, s. 11). Do konce osmdesátých let se tento počet postupně snižoval až o jednu třetinu v době ukončení platnosti mezinárodní smlouvy v roce 1990. Evidenci vietnamských zaměstnanců vedl každý zaměstnavatel sám, tudíž kompletní statistiky zachycující přesný vývoj neexistují.

Dle Broučka (2002, s. 13) je pro období 1975–1980 patrná živelnost ve výběru kandidátů do učení i studia a bývá označováno jako chaotická v organizaci. V první polovině 80. let byla migrace z Vietnamu do Československa údajně nejlépe organizována. Vietnamci procházeli už před příjezdem k nám nejkvalitnější jazykovou přípravou za celé období migrace. Dle Broučka (2002, s. 13) dochází v druhé polovině 80. let z obou zúčastněných stran (vietnamské i československé) k vlastnímu jednostrannému využívání situace. Československo začíná vietnamské dělníky používat hlavně v neatraktivních oborech, kde místní nechtějí pracovat, a také na záchranu při plnění plánu. Na vietnamské straně se naopak objevuje možnost migrace za úplatu. Téma využívání vietnamských pracovníků k pomoci československému hospodářství občas zazní i ve vyprávěních tehdejších vietnamských dělníků, kteří zde zůstali. Brouček (2002, s. 18, 19) tuto skutečnost dokonce vnímá jako velmi významnou a tvrdí, že se stala součástí kontinuálního vědomí vietnamské komunity, která si i pomocí ní zdůvodňuje svůj současný význam a společenskou váhu v ČR.

11 Dohoda mezi Československou republikou a Vietnamskou demokratickou republikou o kulturní spolupráci, podepsaná v březnu 1957 (v roce 1977 ji nahradila novější Dohoda o kulturní spolupráci mezi vládou ČSSR a vládou VSR)

12 Podepsána v roce 1956

4.2. Vietnamská komunita v ČR v současnosti — statistické údaje

Dle oficiálních statistik žije v současné době v České republice přes 47 000 Vietnamců, odhady počtu Vietnamců bez platných dokladů jsou různé: někteří zástupci vietnamské komunity se kloní k číslům okolo 10 tisíc, dle ÚOOZ se naopak jedná o počty okolo 25 tisíc.

Co se týká rozmístění vietnamské komunity uvnitř našeho státu, žije dle oficiálních statistik její největší část v pohraničí — v Karlovarském kraji, Ústeckém kraji, dále v Praze, ve Středočeském kraji, Plzeňském kraji, Jihomoravském kraji a Moravskoslezském kraji¹³. Na rozdíl od ostatních cizinců na našem území se tedy Vietnamci vyznačují nižší koncentrací do středu republiky. Ženy tvoří asi 43 % z vietnamské komunity¹⁴. Statistickým specifkem Vietnamců na území ČR ve srovnání s dalšími nejběžnějšími cizinci u nás (Ukrajinci, Slováci, Poláci, Rusové) je především nejvyšší podíl osob s živnostenským oprávněním (22 620, tj. 93 % mezi ekonomicky aktivními Vietnamci), dále nejnižší podíl osob evidovaných úřady práce (1 %), vysoký podíl osob s trvalým pobytem (63 %) a nejvyšší podíl osob ve věku 0–14 let (21 %)¹⁵.

Mezi komplikacemi, které udávají úředníci státní správy v rozhovorech o svých zkušenostech s Vietnamci u nás, jsou nesrovnalosti ohledně jejich skutečného místa pobytu a místa pobytu, kde jsou úředně hlášeni. V některých obcích v západních Čechách jsou například na jedné adrese hlášeny stovky lidí. Naopak v Chebu, kde je oficiálně hlášeno 6–7 tisíc Vietnamců, jich žije ve skutečnosti až o tři tisíce více (dle informací od SKPV Policie ČR Cheb).

Na základě vymezení pojmu národnostní menšina dle zákona 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, nejsou Vietnamci žijící v ČR vymezeni jako národnostní menšina, ale jako cizinci¹⁶. Z toho pro ně vyplývají některé limity zejména v oblasti kulturní, školské a v oblasti přístupu k informacím v rodném jazyce. Zároveň integrační politika státu se na tuto skupinu nezaměřuje prioritně a nesměruje na ni tolik finančních prostředků ve svých programech jako na národnostní menšiny. Vymezení Vietnamců v ČR jako cizinců tedy ve svém důsledku může mít vliv na každého jednotlivce komunity zejména z hlediska jeho kulturní identity a zároveň jeho samostatnosti například při jednání na úřadech.

4.3. Několik vln vietnamské migrace — různé skupiny Vietnamců v ČR

Jak již bylo naznačeno v kapitole 3, je vietnamská komunita u nás rozdělená na několik skupin, přičemž nejvýraznější je dělení vzniklé v návaznosti na dobu příchodu do ČR. Lze říci, že nejen u nás, ale i v ostatních státech bývalého Východního bloku vznikají postupně tři odlišné skupiny Vietnamců: komunity tzv. *starousedlíků* (např. Brouček, 2002, s. 22), které Vietnamci u nás sami nazývají *xu moc* (tzn. „plesniví“

13 Dle statistického úřadu <http://www.czso.cz/>

14 Tamtéž

15 Tamtéž

16 Mezi udávané důvody patří jednak nesplněná podmínka historické kontinuity pobytu vietnamské komunity na našem území a dle jiných názorů nejsou Vietnamci uznáváni jako menšina, protože chybí dostatečně projevená vůle z jejich strany

Vietnamci — ti, kteří jsou zde již tak dlouho, že na nich vyrůstá plíseň¹⁷⁾, dále společenství Vietnamců nově příchozích v devadesátých letech — nazvěme je **porevoluční příchozí** — a na ně dále navázala po roce 2000 tzv. **“čerstvá vlna” migrantů po roce 2000**, jejichž osud a cesta do Evropy, respektive do ČR, a jejich život zde nás bude v následujících kapitolách zvláště zajímat. Tito posledně jmenovaní Vietnamci, kteří jsou nejvíce zranitelnou skupinou vietnamských migrantů ve smyslu obchodu s lidmi, jsou mezi ostatními Vietnamci někdy pejorativně označováni jako *ga* — slepičí, tj. hloupí a naivní¹⁸⁾. Tento hanlivý výraz někteří Vietnamci vůbec nepoužívají a je rozšířen pouze v některých vrstvách, přesto mnoho vypovídá o vnímání této vlny příchozích částí komunity.

Trung Ta Minh (2002, s. 17) dělí Vietnamce, kteří žijí v Chebu, bez ohledu na dobu jejich příchodu do ČR na **vzdělané obyvatele velkých měst**, kteří se k nám dostali jako představitelé státních nebo soukromých podniků a mají pevné zázemí, **Vietnamce**, kteří k nám přišli ze **západní Evropy** (velkoobchodníci a majitelé restaurací) a **ostatní**, které popisuje následovně: „... dostali se do Evropy bez vlastního kapitálu a pevného zázemí, jsou buď zaměstnání u svých majetnějších krajanů nebo si u nich půjčují na zboží, které potom prodávají v pronajatých stáncích a obchůdkách. Pocházejí z vesnic a slabších sociálních vrstev a alespoň část z nich se hrozivě zadlužila. Splácení tohoto dluhu může trvat celé roky ... “ Ač toto dělení nepovažuji za přesné a výstižné, napovídá o poměrech ve vietnamské komunitě, kde se velká skupina migrantů nachází ve složité sociální a ekonomické situaci.

Zajímavými jevy v souvislosti s diferenciací vietnamské komunity u nás jsou jednak čím dále patrnější neprostupnost jednotlivých sociálních vrstev a popsaných skupin a zároveň jejich provázanost v oblasti ekonomických zájmů, konkrétně závislost jedné skupiny na druhé, kdy méně orientovaná a jazykově špatně vybavená část Vietnamců není schopná samostatné (nejen) ekonomické existence a naopak etablovaná skupina toho využívá a směřuje své znalosti za finance.

4.4. Motivace odchodu z Vietnamu

Smyslem této kapitoly je pokusit se odpovědět na dvě důležité otázky: 1) Co vypuzuje Vietnamce z jejich země původu? 2) Proč cestují právě do České republiky? Odpovědi na první otázku musí být socioekonomický rozbor situace ve Vietnamu, o který se pokusíme — ne snad o komplexní analýzu, ale o nástin nejdůležitějších faktorů, které vedou k migraci Vietnamců. Ve shrnutí na konci kapitoly se pokusíme krátce zamyslet nad atraktivitou České republiky jako cílové destinace Vietnamců.

17 Moc znamená plesnivý a výraz *xu* je jazykovým specifickým českých Vietnamců a ve Vietnamu nebo v jiných zemích mimo ČR mu Vietnamci nerozumí. Údajně vznikl z českého slova Vietnamců, jehož koncovka byla pro Vietnamce natolik výrazná, že se sami dle ní začali nazývat. Jiný výklad kolující mezi Vietnamci u nás tvrdí, že Vietnamci v Československu tolik pracovali, že neměli příliš času na svůj zevnějšek a jejich rozčuchané účesy byly načepýřené — *xu*

18 Další pejorativní výraz pro tyto Vietnamce je *thoc* — zrnka rýže. Což lze volně přeložit hanlivými slovy „venkované“, „křupani“

4.4.1. Ekonomické důvody odchodu z Vietnamu

» Země zaslíbená — pravda a mýtus

Již od návštěvy prvních pracovních migrantů (*Viet Kieu*) ze zahraničí do Vietnamu je v zemi udržován mýtus zahraniční práce coby životního štěstí a privilegia. Samozřejmě pro „západní“¹⁹ státy — Francii, Velkou Británii, Norsko, USA, Kanadu, Austrálii a další — báje o bohatství a lehkém výdělku platí dvojnásob, avšak i Česká republika (občas se o ní stále hovoří jako o Československu) a ostatní bývalé socialistické státy platí za bohatého strýčka. Tato vyprávění nejsou neopodstatněná, ještě dlouho po vietnamsko-americkém konfliktu byl Vietnam zbídačený válkou, lidé měli hlad, a možnost vypravit někoho z rodiny do ciziny znamenala často jedinou naději, jak выбřednout ze zoufalé situace. Stejně tak v současnosti je životní úroveň průměrných Vietnamců jen velmi těžce srovnatelná se situací v České republice a ostatních státech Evropy a tato ekonomická nerovnováha je přirozeným a dostatečným důvodem k migraci za prací. Přes celkové snižování chudoby ve Vietnamu²⁰ zde existuje řada oblastí s nízkou životní úrovní. Výše HDP 725 USD na obyvatele v r. 2006 řadí Vietnam dosud mezi rozvojové země (Velvyslanectví ČR ve Vietnamu, 2007, s. 19).

Zejména vysoká nezaměstnanost a bída vietnamského venkova vyhání lidi do měst a do zahraničí. Cesta za prací i do neznáma zůstává mnohdy jedinou perspektivou, jak zabezpečit rodinu.

Realita v České republice však bohužel zdaleka nedosahuje mýtu, který je ve Vietnamu o naší zemi tradován. Přehnaná legenda o bohatství a luxusním životě v zahraničí (a také v ČR) je v povědomí Vietnamců udržována roky díky několika faktorům.

Jedním z činitelů je reálný rozdíl mezi životními úrovněmi dokladovaný často fotografiemi, kterými se chlubí *Viet Kieu* při své návštěvě Vietnamu, a podpíraný dále dárky a útratou během dovolené. Pokud Vietnamec vlastní pět tisíc korun v Čechách, jedná se o čtvrtinu české průměrné mzdy, přiveze-li však stejnou částku do Vietnamu, může z ní žít jedna rodina i několik měsíců. Toto je neoddiskutovatelný fakt, který má však spoustu souvislostí, jež si příbuzní ve Vietnamu často neuvědomují. Z fotografií ani z vyprávění totiž nevyplyvá, jak nákladný je život v cizině a jak tvrdě musí často jejich příbuzní pracovat, aby se tam užívali. Součástí životního *image* Vietnamců žijících v zahraničí, kteří se vrátili z ciziny nebo Vietnam navštěvují při dovolené, je zároveň snaha nepřiznat, že i v zahraničí může být těžko a že se tam peníze leckdy velmi pomalu vydělávají. Mnohdy je ve Vietnamu totiž problematické připustit neúspěch. Lidé v zahraničí nechtějí v očích sousedů a známých klesnout a svoji rodinu vystavit hanbě, že v cizině neuspěli. Jejich společenský statut a zároveň postavení celé rodiny významně stoupá při odchodu do zahraničí a všichni se snaží si svou pozici udržet a nestát se jediným široko daleko, kdo v zahraničí „selhal“ — tj. vydělával těžce, pomalu nebo pouze na živobytí.

Každý *Viet Kieu* navracející se do domoviny přiváží tedy svým příbuzným dárky a snaží se jim i pravidelně posílat peníze, ale o stinných stránkách svého pobytu mimo Vietnam většinou raději pomlčí. Mnohdy i z důvodu, že by příbuzní jeho starosti stejně nepochopili, protože jejich představy o možnostech práce a výdělcích v cizině jsou zkreslené.

Muž, 30 let: „Viet Kieu, kteří žili dlouhou dobu v cizině, ve Francii nebo v Americe, posílali domů peníze, protože se snažili podporovat své chudé příbuzné. Po válce byla situace těžká a ve Vietnamu byla velká bída. Takto roky

19 Pro Vietnam například Spojené státy americké neleží na západě, ale jsou mnohem dostupnější směrem na východ. Přesto i pro Američany a Kanadany a vlastně všechny bělochy se ve Vietnamu vžil výraz *Tây* — Západák

20 V r. 2007 rostla vietnamská ekonomika nadále vysokým tempem. V 1. čtvrtletí činil podle oficiálních vietnamských statistik růst HDP 7,7 %, což je nejvíce od r. 2001. (Souhrnná teritoriální informace Vietnam, 2007, s. 15)

živil z ciziny celou širokou rodinu. V devadesátých letech, když byla situace uvolněnější, tak jeli navštívit svoji zemi. Přijeli třeba do Saigonu a zjistili, že jejich příbuzní vůbec nepracují, ale pouze žijí z jejich darů. Vůbec se nesnažili sehnat práci a jenom se flákali. Ti emigranti byli zděšení, nemohli uvěřit tomu, že oni tvrdě pracují v zahraničí a šetří každou korunu, aby své rodině pomohli, a oni zatím doma posedávají a nic nedělají. Místo aby ze zaslanych peněz začali třeba podnikat, tak si nakoupili drahé motorky, elektroniku a nepracují. Ti Vietnamci doma vůbec nechápou, že v cizině se musí tvrdě pracovat. Mně by nikdo neuvěřil, kolik hodin denně pracuji a jak intenzivně. Všichni si myslí, že se tu mám jako pán, ale nevědí, kolik mě to všechno stojí úsilí.“ (**Zdroj z terénu**)

Informant XY o své návštěvě Vietnamu: „Když už se do Vietnamu dostanu, tak si tam chci pobyt užít. Když mě pak vidí ostatní Vietnamci, hned také chtějí do Čech. I když jim říkám, že život v ČR není jednoduchý, že trvá dlouho, než se obchod rozjede, a i potom práce a starosti neubývá, oni jen vidí jiného Vietnamce, kolik má peněz, jak je oblečený, že má světlejší kůži, a nic jiného. Nikdo jim představu o lehčím životě v ČR nevyvrátí.“ (**Martínková 2007 (a), v tisku**)

Tento problém není typický pouze pro Vietnamce, ale do jisté míry jej znají i ostatní cizinecké komunity v ČR. Stejně tak Češi, kteří za první republiky odjížděli za prací do Ameriky, věřili v neomezené možnosti zaslíbené země.

» Vývoz pracovní síly — státní politika

Přestože je Vietnam stále komunistickou zemí, vláda nikterak nebrání svým občanům cestovat do zahraničí. Naopak, zejména cesty za prací jsou podporovány, protože jsou ekonomicky výhodné pro stát.

Vietnamská vláda oficiálně umožňuje vývoz pracovní síly kontinuálně od sedmdesátých let, kdy vietnamští dělníci směřovali výhradně do zemí tehdejšího východního bloku. Země tak řešila svoji vysokou nezaměstnanost, nekvalifikovanost zaměstnanců, kteří v zahraničí získali zkušenosti, a poskytováním levné pracovní síly také „platila“ za své závazky u spřátelených států. V devadesátých letech (konkrétně od roku 1994) export práce z Vietnamu ještě významně vzrostl, nikoliv však do evropských států, ale do zemí Jihovýchodní Asie. I v současnosti tímto způsobem Vietnam řeší problém nezaměstnanosti (každý rok vkročí na trh práce nových 1,3–1,5 milionu nových sil²¹), zároveň si je vietnamská vláda vědoma významných peněz, které posílají vietnamští zahraniční pracovníci svým rodinám do země. Důležitost vývozu pracovní síly do zahraničí je zmíněna i v oficiálních vládních dokumentech i prohlášeních a na Ministerstvu práce, válečných invalidů a sociálních věcí byl vytvořen Úřad pro řízení práce v zahraničí. Od roku 1991 tento úřad vydává licence pro agentury zajišťující nábor pracovníků do zahraničí a dohlíží na jejich činnost. Agentury jsou zodpovědné za monitorování trhu práce v cílových zemích, zajišťování pracovních smluv, nábor, školení a odesílání pracovníků. Pracovníci jsou povinni zaplatit různé poplatky za služby agentury a složit depozit, který slouží ke garanci plnění jejich závazků při práci v zahraničí, které vyplývají z pracovní smlouvy. Vzhledem k četným problémům ve fungování agentur se vietnamská vláda snaží různými dokumenty regulovat a usměrňovat aktivity směřující k vývozu pracovní síly do zahraničí. Poslední zákon zabývající se tímto tématem byl vydán v roce 2006 a vstoupil v platnost v roce 2007. Zákon mimo jiné tlačí na agentury, aby více vycházely vstříc najímaným pracovníkům, a na pracovních požaduje absolvovat před odjezdem do ciziny jazykové, kulturní a odborné profesní školení (Dang Nguyen Anh, 2007, s. 16). V roce 2006 vycestovalo oficiálně za živobytím 78 800 pracovníků a v roce 2007 bylo počítáno s odchodem 80 000 lidí do ciziny za prací. Od roku 2010 chce vláda vysílat každý rok do zahraničí 320 000 pracovníků, z nichž 2/3 by měly absolvovat jazykový kurz, do roku 2015 vláda počítá s pobytem milionu vietnamských dělníků v zahraničí²² (hovoříme o oficiálních číslech!).

21 Vietnamese guest workers are now present in around 50 countries and territories. [online]. Vietnam Trade Office in the USA. <http://www.vietnam-ustrade.org/Eng/labor.htm> [cit. 2007-5-14] (Dostupné z: [http Vietnam Trade Office in the USA. http://www.vietnam-ustrade.org/Eng/labor.htm](http://www.vietnam-ustrade.org/Eng/labor.htm))

22 Jason DeParle: A Good Provider Is One Who Leaves, New York Times, 22. 2. 2007.

Vietnam v současnosti vyváží hlavně dělníky a nízké vzdělané síly, ale ve stoupající míře i techniky, lékaře a další kvalifikované síly. V polovině roku 2006 pracovalo v zahraničí přes 400 000 pracovníků v padesáti zemích světa²³ — statistiky jsou však významně podhodnoceny, protože velká část Vietnamců neodjíždí přes oficiální pracovní agentury (Dang Nguyen Anh, 2007, s. 3). Hlavními importéry pracovní síly z Vietnamu jsou zejména Malajsie, Tchaj-wan, Japonsko, Jižní Korea. Do budoucna se předpokládá nárůst počtu vietnamských pracovníků na Blízkém východě (Dang Nguyen Anh, 2007, s. 8, 9). Vietnamci v zahraničí pracují zejména v oblastech stavebnictví, mechanika, elektronika, textilní průmysl, zdravotnictví, rybářství, zemědělství a další. Platy Vietnamců ve zmíněných zemích se pohybují od 150 USD/měsíčně v Malajsii až po 1 000 USD/měsíčně v Jižní Koreji (v současnosti zde pracuje asi 50 000 Vietnamců), kam stejně jako do Japonska míří zejména kvalifikovanější síly. Před odletem do Koreje musí mezi jinými požadavky každý pracovník absolvovat jazykový test. (Dang Nguyen Anh, 2007, s. 8)

4.4.2. Odchod za příbuznými

Klasickým příběhem stěhování vietnamské rodiny do ČR je nejdříve odchod muže z Vietnamu za práci a později příchod jeho manželky a dětí. Trung Ta Minh (2002, s. 16) píše ve své bakalářské práci: „Rozhodnutí o odchodu není rozhodnutím jednotlivce, ale celé rodiny, protože většinou všichni skládají dohromady peníze na cestu, což chápou jako návratnou investici. Finanční minimum nutné k odjezdu počítají zhruba 10 000 USD. Na tuto cestu se vydávají především mladší muži, ženy většinou přilétají až poté, co muži vytvoří zázemí. Když manželé legalizují svůj pobyt a vytvoří obchodní kontakty, tak teprve přijíždějí i děti. Vytvářejí zpravidla rodinné podniky, kde pracuje celá rodina.“

Velká část z čerstvě příchozích Vietnamců má v Čechách blízké či vzdálenější příbuzné — pro Vietnamce je však i velmi vzdálený příbuzný zárukou (či příslibem) jistého zázemí a ochrany. Zároveň je tato rodina povinována dle tradice a běžných zvyklostí poskytnout i vzdáleným příbuzným potřebné útočiště. Vietnamci velmi lpí na své rodině, snaží se za každých okolností pomoci svým příbuzným a velmi usilují o pospolitý život rodiny.

Příběh pana XX: XX se narodil v Hanoji, do ČSSR přijel v roce 1985 a zaměstnán byl v čakovickém masokombinátu. V 90. letech společně s jedním z českých a jedním z vietnamských spolupracovníků založili firmu. ... V podnikání se mu dařilo, takže zanedlouho za ním přijela z Vietnamu manželka s malou dcerkou; syn se narodil už v Praze. V Hanoji zůstali rodiče XX a bratr, kterým XX posílal peníze. Když bratr viděl, že se XX daří, také chtěl do ČR přijet. XX mu tedy opatřil pozvání, poslal letenku, po příjezdu sehnal bydlení, prodejní místo, vyřídil všechny potřebné doklady, dokonce poskytl kapitál do začátku. Bratr však tuto „péči“ začal brát za samozřejmou a pro osvojení si zdejšího jazyka a své osamostatnění dosud udělal pramálo. V podstatě mu pro to chybí i motivace. Stále tedy prodává v tržnici, společně se ženou, s níž se zde seznámil, a XX má prý s oběma akorát starosti. (Martínková, 2007 (a), v tisku)

Často tedy nové příjezdy Vietnamců do ČR za příbuznými nejsou pouze reakcí na pozvání, ale spíše odezvou na pověst ČR ve Vietnamu, na ekonomickou situaci ve Vietnamu a na tradiční rodinné vazby (a povinnosti), jichž lze využít. Mnozí Vietnamci u nás, v souladu s požadavky danými tradicí, pomáhají vyřizovat svým příbuzným doklady přesto, že si jejich příjezd nepřejí. Jednak si uvědomují těžkosti, které celou rodinu čekají po příjezdu nového člena, a také znají reálnou situaci v ČR, která jejich nově příchozí příbuzné s největší pravděpodobností nemile překvapí. Jednají takto tedy někdy spíše z povinnosti než z přesvědčení, že je to dobré rozhodnutí.

23 Vietnamese guest workers are now present in around 50 countries and territories. [online]. Vietnam Trade Office in the USA. <http://www.vietnam-ustrade.org/Eng/labor.htm> [cit. 2007-5-14] (Dostupné z: <http://www.vietnam-ustrade.org/Eng/labor.htm>)

Přestože XX věděl o bratrově zkreslené představě snadného života v Čechách a věděl, že jen těžko přistoupí na odříkání a pracovní nasazení po celý den stejně jako XX, o tom, že by jeho prosbu o příjezd do ČR odmítl, ale v podstatě ani nezauvažoval. Neboť jak sám říká: „Rodina si musí pomáhat“ (Martínková 2007 (a), v tisku)

Žena, 24 let: „Žiji tady od deseti let. Když jsme s bratrem byli mladší, tak naši rodiče hodně tvrdě pracovali. Jezdili jsme po trzích a poutích s oblečením a prodávali. Připadalo nám samozřejmé, že stojíme na mrazu a pomáháme rodičům. V týdnu jsme chodili do školy a naši nebyli skoro doma. Pořád dřeli a vydělávali pomalu. Nyní už se máme dobře. Máme byt a tatínek pomáhá ostatním Vietnamcům v různém zařizování a překládá. Naše rodina ve Vietnamu si přála, abychom se postarali o našeho bratrance a vzali ho do Čech. Bylo nám ho líto, protože jeho otec, bratr mého tatínka, umřel mladý, tak jsme nakonec souhlasili, že mu pomůžeme. Ale věděli jsme, že to bude složité. Nyní s námi žije už několik let a je to pro všechny těžké, i když se snažíme být tolerantní. Bratranec nechápe, kolik úsilí stálo moje rodiče zařadit byt a žít normálně. Moc si toho neváží. Nechce tvrdě pracovat ani se učit česky, ale přitom přeci nelze nic mít zadarmo ...“ (Zdroj z terénu)

Muž, 24 let: „Moje máma sem přijela už dávno. Já tu žiji od malička. Dneska se máme dobře, ale dřív jsme bydleli v malinkém bytě, třeba sedm lidí v jedné úzké místnosti. Měli jsme mezi postelema skříň — pro trochu soukromí Naši příbuzní ve Vietnamu chtěli jet všichni za námi, tak máma spoustě lidí pomohla, aby také mohli odcestovat do Čech. Přijeli a byli zklamaní, když viděli, kde bydlíme a jak žijeme. Čekali, že jsme bohatí, a byli překvapení, že tu není život jednoduchý. Postupně se sem nastěhovalo asi sto našich příbuzných. Někteří přijeli přímo za námi, jiní zase za sestrou mé matky nebo za jinými tetami a strýci. Nedokázali se ale vypracovat tolik jako moje máma a jsou nespokojení. Některým se tu nelíbí a dokonce někdo mojí matce vyčítá, že ho sem dostala. Přitom ona jen chtěla vyhovět jejich přání a stálo ji to hodně peněz.“ (Zdroj z terénu)

Dle svědectví učitelů českých základních škol jsou známé (a nijak výjimečné) případy vietnamských „dětí“, které mají pozměněné matriční doklady a vydávají se za mladší, aby mohly do ČR vycestovat za účelem sloučení rodiny (přičemž jsou někdy změněny i údaje o rodičích těchto dětí, které se ve skutečnosti slučují se svými strýci a tetami místo se skutečnými rodiči). Ve skutečnosti tito mladí lidé cestují do ČR, aby zde mohli pracovat. Ve škole jsou s těmito dětmi často starosti, protože k učení na ZŠ nemají motivaci (některým je ve skutečnosti i kolem 20 let), maximálně se chtějí naučit česky. Výjimečně se stává, že jejich vietnamští rodiče (nebo fiktivní rodiče) je neposílají do škol a většinou netuší, že se dopouštějí trestného činu.

4.4.3. Další důvody odchodu z Vietnamu

» Studium

Mnozí vietnamští studenti sní o studijním zahraničním pobytu, který jim poskytne kvalitní vzdělání v oborech, které nejsou ve Vietnamu k dispozici, a jazykovou znalost či pouze zkušenost z prostředí v zámoří. Mnohé vlády poskytují nadaným vietnamským studentům každoročně stipendia, stejně tak i Česká republika; pravidelně nabízí vietnamským studentům 4–6 vládních stipendií (magisterského a doktorandského programu). Většina studentů k nám však přijíždí studovat na vlastní náklady. Některé české vysoké školy podepsaly s vietnamskými partnery smlouvy o přijímání vietnamských studentů. Například Ostravská univerzita má dle svých internetových stránek se dvanácti vietnamskými vysokými a středními školami smlouvu o partnerství. Pro některé bohatší studenty je zahraniční placené studium v zahraničí řešením, když se nedostanou na vysokou školu ve Vietnamu.

» „Uklizení“

Důvodem, jenž pouze částečně souvisí se studijní cestou, jsou praktiky vietnamských rodičů, kteří do zahraničí posílají dospívající děti, na které nemají příliš času a které se dostaly do nějakých problémů, například se „chytly“ nesprávné party, experimentují s drogami nebo mají jiné problémy. Východiskem pro bohatší

rodiče je potom „studijní“ pobyt, kdy jsou jejich děti vytrženy z původního problémového prostředí.

V některých případech se nejedná o studenty, ale pouze o některé členy rodiny, kteří se dostali do složité situace.

Muž, 28 let: „Jsem už tady osm let. Když jsem se naposledy vrátil na dovolenou domů, přemluvili mě rodiče, abych jim pomohl vyřešit starosti s jedním z mých mladších bratrů, který má problémy s drogami. Trvá to už dlouho a oni si nevěděli rady. Vyhověl jsem jim, ale bál jsem se. Bratr neumí česky a nemá ani žádné vzdělání. Já každý den pracuji v obchodě a nemám čas ho hlídat. Sehnal jsem mu práci, tak doufám, že vydrží a nechytne se tady nějakých špatných lidí ... “ (Zdroj z terénu)

Už i na základních školách v ČR se objevily případy problematických dětí, které byly do České republiky svými rodiči přesídleny právě z důvodu jejich špatné kázně ve škole v zemi původu.

4.4.4. Proč právě Česká republika?

Na tuto otázku odpověděl jeden mladý vietnamský muž: „Vietnamci jezdí do Čech, protože už jich je tu hodně, protože Češi jsou hodní a protože zákony jsou hloupé ... “ Tato spontánní reakce mnohé naznačuje a vystihuje. Dnešní příliv Vietnamců do České republiky je ovlivněn zejména existujícím zázemím komunity, která zde již vytvořila potřebné mechanismy pro nově příchozí a nabízí osvědčené modely existence. Dále je to také špatná vymahatelnost práva, jež v očích některých Vietnamců usnadňuje život v České republice.

K výrazu „... protože Češi jsou hodní ... “ může jako ilustrativní posloužit návod na úspěšnou konverzaci mezi policistou a vietnamským občanem z česko-vietnamské konverzace vydané v roce 2001 ve vietnamské komunitě, který naznačuje, že hodní může znamenat i úplatní:

» Prosím, mohl/a byste otevřít motor? Vašemu autu teče hodně oleje.

Zaplatíte pokutu 1 000 Kč.

» Prosím, buďte hodný. Tady máte 300 Kč.

Doufáme však, že vietnamský mladík spíše chválil přístup České republiky a Čechů k cizincům ve smyslu nediskriminace, rovného přístupu a slušnosti, než jejich korumpovatelnosti.

4.5. Každodenní život

Před rokem 1989 k nám obecně přijížděli Vietnamci z lépe situovaných rodin, protože odjezd do ciziny, i v pozici dělníka, byl privilegiem. Součástí jejich práce a pobytu zde byla jazyková příprava — studenti, učni, ale i dělníci absolvovali po příjezdu do Československa tříměsíční intenzivní kurz českého jazyka, většina Vietnamců byla na cestu připravována (lépe či hůře) již před odjezdem z Vietnamu. Od roku 1989 se výrazně mění složení nově příchozích Vietnamců do ČR — začínají k nám postupně čím dál více cestovat lidé z vesnic, kteří za svoji cestu platí neoficiálním zprostředkovatelům. Vzájemné dohody byly naší stranou vypovězeny, vietnamská vláda už žádné další školící a vzdělávací pobyty v zahraničí nenabízí. Od počátku 90. let dochází k proměně ve standardní ekonomickou imigraci.

Vietnamci, kteří u nás pracovali nebo studovali před rokem 1989, využili svých zkušeností a znalostí a mnozí z nich se stali vůdčími osobnostmi společenského i podnikatelského světa vietnamské komunity u nás. Právě tyto Vietnamci jsou nejčastěji poskytovateli tzv. služeb či zprostředkovatelského servisu (*dich vu*), tj. nabízejí kompletní právnícký, podnikatelský i občansko-právní servis: vyřizují doklady k pobytu, tlumočí u lékařů i ve škole, sepisují nájemní smlouvy apod. Vietnamská komunita je sama o sobě velmi hierarchizovaná a masově využívání těchto služeb většinou Vietnamců ještě potvrzuje tuto strukturu, kdy velká část komunity je závislá (kvůli své

jazykové bariéry, neznalosti prostředí, nedostatku informací a kvůli tlaku a zkresleným představám) na hrstce privilegovaných jednotlivců, která je přesvědčuje o své nepostradatelnosti. O roli těchto služeb při odjezdu migrantů z Vietnamu a při zařizování dokladů více viz kapitola 4.6.1.

Špičku pyramidy vietnamské komunity tvoří majitelé velkoobchodů, kteří poskytují pronájmy menším prodejcům, provozují v nich restaurace, herny, kasina a apod. Velkoobchodníci jsou uzavřeným světem, ze kterého Vietnamci nemusí vůbec vycházet: najdou zde prodejny s asijskými potravinami, kadeřníka, prodejnu letenek, právní služby, redakce časopisů, obchodní partnery atd., tedy někteří nejsou vůbec motivováni učit se česky a rozumět českému prostředí. Největší velkoobchod Sapa v Praze Libuši a HKH v Malešicích. Další velkoobchodníci jsou v Brně, Chebu, Ostravě. S životem na velkoobchodních je spojeno i organizování různých komunitních akcí, o kterých se zatím Češi většinou nedozvídají; patří mezi ně například fotbalové a tenisové turnaje, koncerty vietnamských umělců ze zahraničí, různě zaměřené politické a společenské sjezdy, tábory pro děti, slavnosti při předávání ocenění za výborné studijní výsledky žáků a studentů. Účast Vietnamců na zmíněných akcích je vždy hojná.

Převážná většina vietnamských občanů podniká oficiálně na základě živnostenského oprávnění (volné živnosti na nákup a prodej zboží), a to bez ohledu na svou původní profesi či vzdělání ve Vietnamu. Velice často se stává, že si někdo zřídí živnostenský list, ale jeho pracovní náplň i režim v rámci některé z firem spíše odpovídá režimu zaměstnance — prodáváče, skladníka atd. V poslední době k nám však přijíždějí i Vietnamci s pracovním vízem (v roce 2007 počty těchto migrantů výrazně překročily množství Vietnamců a Vietnamek, kteří k nám za tímto účelem přišli v předchozích letech) a očekává se, že jejich počet bude stále stoupat.

Vietnamští podnikatelé většinou prodávají dovezené levné textilní, obuvnické a elektronické zboží, nyní také ve velkém množství provozují večerky, potraviny, prodávají zeleninu a ovoce a dále tabák a lihoviny. V malých městech jsou někdy jedinými provozovateli obchodů s potravinami. V pohraničí jsou nepřehlédnutelným fenoménem jejich tržiště a stánky, kam jezdí nakupovat němečtí a rakouští sousedé. Dle Kocourka (2006, s. 105–106) žije mnoho Vietnamců v ČR v relativně náročných poměrech: dlouhá denní pracovní doba, častá práce o víkendech, na ČR často podstandardní pracovní podmínky, mnohdy nezbývá příliš času na děti, na zábavu ani na výlet či dovolenou.

V posledních dvou letech se Vietnamci zaměřují více i na jiné oblasti, než je prodej zboží. Služby jsou novým trendem, ve kterém začali Vietnamci v ČR v poslední době také podnikat. Jedná se zejména o nehtová studia (tzv. *nail salóny*), která se objevila téměř ve všech větších městech ČR, dále masážní salóny, čistírny a občerstvení.

Dle informací z vietnamské komunity se kromě služeb orientují Vietnamci nově také na stavebnictví, kde bohatší jedinci zakládají stavební firmy. Své služby nabízejí zejména v rámci komunity, ale lze předpokládat, že se budou orientovat v budoucnu i na majoritu. Jako stavební dělníky zaměstnávají pracovníky z vlastní komunity, kteří jsou prý „levní a poslušní...“.

Dále se někteří Vietnamci údajně zaměřují v poslední době na prodej farmaceutického zboží.

Zdroje blízké vietnamské komunitě hovoří také o snaze vyšší vrstvy Vietnamců prosadit se v ČR v politice, zejména na regionální úrovni.

Mezi Vietnamci, kteří spadají mezi *starousedlíky*, jsou i jedinci, kteří se částečně nebo úplně vzdálili od své komunity, tedy profesně se pohybují vně komunity nebo mají společenské vztahy navázané spíše mimo vietnamské prostředí. Někteří z nich jsou zaměstnáni v českých nebo zahraničních společnostech nebo mají vlastní firmu, která zaměstnává Čechy i cizince a má případně i mezinárodní působnost (vietnamského majitele má např. řetězec obchodů se sportovním zbožím *Sportissimo*, řetězec obchodů s bytovými doplňky *Art Home* či asijský fastfood *Panda*). Jsou mezi nimi také lékaři, IT technici, učitelé či vědci, což jsou zaměstnání pro vietnamskou komunitu v ČR méně typická. Mezi osobami, které inklinují spíše ke kontaktům a společenským vazbám s majoritou, jsou logicky velmi často manželé nebo manželky českých občanů.

Zaměříme-li se na vietnamskou komunitu z hlediska jejího generačního složení, můžeme si všimnout několika zvláštností. První je již zmiňované vysoké procento osob mezi 0–14 lety — jedná se zhruba o 21 % příslušníků vietnamské komunity v roce 2005, což byl dokonce vyšší podíl než u obyvatelstva ČR, kde ve věku

0–14 let bylo zjištěno 15 % osob²⁴. Naopak osoby v postproduktivním věku jsou ve vietnamské komunitě zastoupeny minimálně, ve věku nad 65 let se nachází kolem 1 % osob. Jednotlivé generace Vietnamců v ČR jsou od sebe výrazně odděleny specifickými problémy, které musí řešit, a velmi odlišným stylem života.

V textech o současném životě Vietnamců v ČR můžeme nalézt metaforický název *banánové děti* (Černík 2006, s. 177, Martínková 2006, s. 15), kterým jsou označovány vietnamské děti, které se narodily v ČR nebo zde žijí odmalička — tedy vypadají jako jejich vietnamští rodiče, avšak svými hodnotami a stylem života mají často mnohem blíže ke svým českým vrstevníkům. Vietnamské děti jsou obvykle líčeny jako velmi pilné ve škole, dosahují většinou na všech typech škol velice dobrých výsledků²⁵ a na rozdíl od velké části Vietnamců střední generace jsou velmi úspěšně integrovány do majoritní společnosti. Hovoří velice dobře česky, jsou jim blízké české hodnoty, mají mnoho českých kamarádů, naopak neznají často tradice svých rodičů, neovládají vietnamštinu. Z těchto generačních odlišností vyplývá mnoho složitých otázek, se kterými se v současné době potýká část vietnamských rodin a které mají vliv na celou komunitu. Například Brouček (2003, s. 28) považuje za prvotního stabilizátora vietnamských komunit institut rodiny. Lze souhlasit, ale zároveň je nutno dodat, že největším problémem místních Vietnamců bývají v současnosti právě vznikající problémy uvnitř rodiny, které pramení z jazykové a hluboké kulturní bariéry. To znamená, že je-li vietnamská rodina v ČR obecně ohrožena krizí, může to značně destabilizovat i celou vietnamskou komunitu, která bude možná muset v budoucnosti hledat jiné mechanismy svého fungování.

Vzhledem k tomu, že velká část vietnamské komunity přijela do ČR s vidinou zlepšení své ekonomické situace a brzkého návratu do země původu, žijí mnozí Vietnamci u nás v pocitu provizoria, kterého se často nezbaví ani při prodlužování svého pobytu v ČR. Toto provizorium má vliv na jejich motivaci učit se česky, poznávat hlouběji ČR, budovat si zde dlouhodobé a pevné sociální vazby apod. Brouček (2003, s. 14) vidí další důvod provizorního chápání života u Vietnamců v ČR v rozdílech politického, kulturního i ekonomického vývoje v obou zemích. Odlišnost je příliš velká a málokterý věří, že má šanci přejít z komunity do běžného života majoritní společnosti.

Někteří z Vietnamců, kteří plánovali svůj návrat do Vietnamu dříve, než jim reálné skutečnosti umožnily, se dostávají do zvláštní rodinné situace: ve Vietnamu zanechali část rodin v naději, že se k nim brzy vrátí — manželku, děti — a v Čechách si po několika letech pořídili novou neoficiální rodinu, která jim zde poskytuje zázemí²⁶. Původní vztahy neničí, ale věří, že po návratu do Vietnamu na ně navážou. Tato neplánovaná bigamie vzniká také jako následek zmíněného pocitu provizoria „*zůstanu tu pár let, vydělám a vrátím se domů*“. Zároveň působí značným tlakem na samotného migranta, který má závazky zde i ve Vietnamu, což komplikuje jeho rozhodování o setrvání či odchodu z ČR.

Návrat do země je pro mnohé Vietnamce v ČR velmi komplikovanou otázkou. Příslušníci střední generace často odpovídají, že by se vrátit chtěli, ale... Touha po návratu do země původu nejčastěji naráží na přání zajistit svým dětem dobré vzdělání a co nejlepší ekonomické podmínky a budoucnost. Tento sen je však v konfliktu s dalším přáním každého Vietnamce: postarat se o své staré rodiče, kteří v zemi původu zůstali.

Pan XZ také vždy plánoval pobyt v ČR krátkodobě a neměl pocit, že by chtěl v ČR zůstat. Teprve narození syna a otázka jeho vzdělání pro něj znamenalo „přesměrovat se na to, že tu bude žít dlouho.“ XZ se z toho důvodu svým přátelům, kteří před lety přijeli do ČR vydělávat peníze a stále říkali, že maximálně pět let a vrátí se do Vietnamu, smál. Věděl, že se jim to nepovede: „Odjezd stále odkládali, pak se jim narodilo dítě a dnes už pochopili, že návrat do Vietnamu by bylo bláznovství.“ XZ měl i známého, který se s rodinou zkusil po letech do Vietnamu vrátit, ale po půl roce se vrátil do Čech zpátky. Nejenže na ně místní pohlíželi jako na „západáky“, oni sami měli problémy zpětně se přizpůsobit životnímu stylu, kterému již odvykli. (Martínková, 2007 (a), v tisku)

24 Dle statistického úřadu <http://www.czso.cz/>

25 Na některých ZŠ jsou však už realitou také případy velmi nepříznivých a kázeňsky problematických vietnamských dětí

26 Brouček (2003, s. 28) tento jev nazývá „synchronní manželství“

Mnohdy je také odchod z ČR oddalován z ekonomických důvodů. Cesta do ČR je velkou investicí, která se musí nejen vrátit, ale hlavně musí práce v zahraničí zabezpečit budoucnost široké rodiny. Pokud není toto očekávání naplněno, může být vietnamský migrant konfrontován se zklamáním a často s výčitkou ze strany rodiny nebo známých. V sedmdesátých a osmdesátých letech, kdy u nás Vietnamci studovali a pracovali za dohledu vietnamské vlády, byl předčasný návrat domů vnímán jako obrovská hanba (Brouček, 2003, s. 25). I dnes je někdy brzký návrat z ciziny vnímán jako selhání.

Přesto, že Vietnamci se zkušeností ze zahraničí mají teoreticky lepší možnost uplatnit se na trhu práce ve Vietnamu, ve skutečnosti se ukazuje, že jazyková znalost a kvalifikace získaná v zahraničí není v žádném případě zárukou získání pracovního místa po návratu do země. Možná někdy naopak znamená dlouhý pobyt v zahraničí přetrvání společenských vazeb v zemi původu. Ve Vietnamu jsou pracovní i mimopracovní vztahy velice důležité a mnohdy jsou při získávání práce mnohem důležitější než vzdělání nebo zkušenosti. Mnoho Vietnamců, hlavně ti, kteří v ČR nezískali dostatečné peníze k zahájení vlastního podnikání ve Vietnamu, tedy zůstává v ČR, protože se obává vysoké nezaměstnanosti ve Vietnamu a nedostatku kontaktů, které by pracovní místo zajistily.

4.6. Nově příchozí vietnamští migranti v ČR

4.6.1. Příchod s pomocí neoficiálních zprostředkovatelů

O devadesátých letech hovoří vietnamští informátoři a informátorky jako o době, kdy kvůli obtížnému získání českého víza odjíždělo mnoho lidí do naší země bez obdrženého víza po souši, tj. přes Čínu, Rusko a Ukrajinu — většinou v nákladních vozech. Dle výpovědí z terénu byly podmínky při převozu těchto lidí velice ponižující a drsné. Cesta trvala dva měsíce. Během převozu údajně nejvíce trpěly ženy, které byly opakovaně znásilňovány.

Vietnamští informátoři shodně udávají, že v současné době přijíždějí do České republiky noví Vietnamci téměř výlučně leteckou cestou se zajištěnými vízy. Dle ÚOOZ však i dnes existuje pozemní cesta přes severní Čechy, kdy migranti přilétají do Moskvy letadlem a dál cestují mikrobusem (řidiči těchto vozů jsou dle svědků Evropané). Cesta z Vietnamu stojí přes 6 500 USD a migranti před svým odchodem z domova nevědí, jaká cesta a kudy je čeká. Narozdíl od devadesátých let se však nejedná o masově využívanou trasu.

Drtivá většina Vietnamců, kteří v posledních deseti letech přicestovali do České republiky, využila při vyřízení své žádosti o vízum a zajištění dalších záležitostí při cestě ve větší či menší míře služeb již zmíněných vietnamských zprostředkovatelských firem (*dich vu*). Tyto agentury, které zajišťují tzv. podnikatelský servis, ale některé z nich zařizují také cesty Vietnamců do ČR, jsou známým a diskutovaným fenoménem vietnamské komunity u nás. I ve všech současných důležitých teoretických pracích, které se komunitě věnují (Kocourek, 2006; Martínková, 2007 (a); Nožina, 2007), je těmto službám připisován velký význam. Dle zdrojů z terénu roli *dich vu* přijaly i některé české advokátní kanceláře, nabízející své služby Vietnamcům, a jejich aktivity v této souvislosti jsou někdy nazývány jako „mafánské“.

Většina Vietnamců chápe nabídku zprostředkovatelských agentur jako ekonomickou směnu, kdy kapitálem na straně zprostředkovatelských agentur je znalost českého jazyka, prostředí, zákonů, fungujících mechanismů a konkrétních úředníků. Za to migranti toužící po práci v ČR a lidé, kteří zde již žijí, ale neumějí si nutné administrativní záležitosti vyřídit sami, platí horentní částky. Někteří považují tento zakotvený proces za oboustranně ekonomicky výhodný a firmy, které tento servis nabízejí, chápou jako pomocníky a jako jeden z projevů vietnamské solidarity. Někteří z Vietnamců však mají na služby zprostředkovatelů jiný názor.

Pan YY: „Jsou to podfukáři. Ti, kdo sem z Vietnamu přijedou, prodají svůj dům i pozemek. V Praze se jich pak ujmou vietnamské kanceláře a lžou jim, neboť jim nabízejí i to, co nepotřebují, třeba různá pojištění, takže

je to vyjde ještě dráž. Ty kanceláře jim nepomáhají, ale obírají je na kost, prostě zneužívají jejich neznalosti.“ (Martínková, 2007 (a), v tisku)

Jak již bylo řečeno v kapitole 4.4.1, existují ve Vietnamu oficiální pracovní agentury, které dostávají od státu licenci na najímání, školení a vysílání pracovníků do zahraničí. Agentury a jednotlivci, nabízející tyto služby bez licence, pracují ilegálně.

Najímáním lidí na práci do zahraničí (konkrétně do asijských států) přes neregistrované jednotlivce se ve své studii zabývá Dang Nguyen Anh (2007, s. 14, 15): *„V chudých vesnických regionech funguje mnoho jednotlivců jako agenti na vývoz práce nebo jako zástupci agentur. Navštěvují domácnosti a rozšiřují informace o pracovních příležitostech v zahraničí. Tvrdí, že mají podepsanou smlouvu se zprostředkovatelskou agenturou. Rolníci, v zoufalé snaze zlepšit své živobytí, zastaví svoji půdu a majetek a půjčí si peníze od banky nebo od soukromých věřitelů, aby zaplatili agentovi, a zajistili si tak pracovní místo (5 000 — 6 000 USD). Samozřejmě je pro obyčejného rolníka téměř nemožné získat pracovní místo v zahraničí bez účasti prostředníka. Nicméně mnoho těchto pracovníků musí na zprostředkování práce čekat rok i více, aniž by měli jakoukoliv zprávu o době svého odjezdu do zahraničí. Ve stejné době rostou úroky z jejich dluhů. I kdyby se pracovník rozhodl odstoupit od dohody a vzít si nazpět své peníze, nemůže tak učinit, protože se bojí, že nebude schopen zaplatit celý vzrostlý dluh. Někteří pracovníci jsou tedy velice zadluženi dokonce již ve fázi příprav svého odjezdu a musejí si půjčit další peníze od lichvářů, aby mohli zaplatit přemrštěné poplatky a další výdaje. Umísťovacím agenturám většinou chybí pocit zodpovědnosti v ohledu informovat pracovníka o reálné situaci v cílové zemi a v asistování a v kompenzaci nákladů na předčasné neočekávané odjezdy z ciziny.“*

Dle zdrojů z terénu má (kromě nově příchozích v roce 2007) většina migrantů z Vietnamu svoji cestu do ČR organizovanou pomocí neoficiální zprostředkovatelské agentury bez licence. Téměř všichni Vietnamci, kteří přijeli v posledních letech za prací do ČR za pomoci neoficiální zprostředkovatelské firmy, byli kontaktováni na základě známostí (známí, přátelé a kamarádi), které jim doporučily zprostředkovatelskou firmu. Nebo vietnamští příbuzní v Čechách, kteří měli zájem o asistenci při zajišťování cesty pro některého člena rodiny, sami firmu oslovili a zaplatili jí za zprostředkování. Nejedná se tedy o anonymní nábor. Taktéž nebyli rekrutováni jako zaměstnanci do podniků (vyjma roku 2007 — více viz kapitola 4.6.2), ale byla jim spíše nabídnuta možnost v ČR žít a podnikat. Přesto mnoho společných rysů s výše popsaným systémem můžeme nalézt. Jedná se v posledních letech zejména o rekrutování chudé a méně vzdělané populace, neúměrné poplatky za služby, které mohou být nazírány jako uvádění do podmínek podobných dlužnímu otroctví, a tragickou neinformovanost migrantů a migrantek o cílové zemi.

Zprostředkovatelské agentury vzešly většinou z generace migrantů a migrantek, která pobývala na území ČR již před rokem 1989, tj. je sociálně dobře etablovaná a operuje dostatečnými znalostmi z oblasti českého práva, kultury, ekonomiky, ale i sociálními kontakty na potřebných místech. Dle informací z terénu se nejčastěji živí zprostředkovatelskými službami vietnamské rodiny, jejichž některý člen se vrátil z ČR do Vietnamu, kde shání Vietnamce ochotné vycestovat, a zajišťuje jim vízum. Druhá část rodiny zde obstarává potřebné dokumenty u cizinecké policie a dalších úřadů.

V ČR firma údajně doklady neshání přímo, ale přes další subjekty, které mají na zmíněných úřadech potřebné kontakty (většinou na konkrétní lidi). To znamená, že do celého procesu vyřízení dokladů nutných pro vízum a dalších nutných dokumentů je zapojeno velké množství lidí, kteří na celém procesu vydělávají a mají zájem na tom, aby tento systém takto dál fungoval.

Mezi jednotlivými zprostředkovateli cesty do ČR údajně není boj o moc a o zákazníky, naopak — prý si pomáhají, protože nikdo nemá dobré cesty a známosti na všech úřadech a každý se specializuje na něco jiného: někdo dělá pojištění, někdo výpis z rejstříku trestů, jiný se vyzná na živnostenském úřadě. Kancelář nabere klienta, vyřídí, co je v jejích silách, ve zbytku záležitostí požádá o spolupráci jinou firmu a nakonec se všechny žádosti údajně sejdou ještě u dalšího člověka nebo několika lidí, kteří je soustředí od všech zprostředkovatelských agentur a vyřizují ty nejnáročnější překážky (informace z terénu 2007). Muž, 35 let, nejasně udává: *„Někde se to slučuje, otázka je, kde...“* Stejně neurčitě hovoří i jeden z významných představitelů komunity: *„Je za tím vším jedna osoba...“*

Do služby, kterou vietnamští migranti a migrantky před odletem do ČR zaplatí, se nejčastěji počítá zajištění víza, někdy letenka a předběžná registrace na živnostenském úřadě. Zajištění práce není většinou součástí služby neoficiálních zprostředkovatelů. Zajištění víza stojí nejběžněji 6 000–7 000 USD, přičemž záleží na zprostředkovateli, zda je přímou částí sítě firmy nebo je pouze známým někoho z rodiny, která víza vyřizuje. Čím je zájemce o práci blíže k samotné zprostředkovatelské firmě, tím je vyřízení víza levnější. Dále je cena vázána na období, kdy je cesta plánována. Vhodnost a nevhodnost období pro zajištění víza je dané politikou Velvyslanectví České republiky ve Vietnamu, fungováním kontaktů firmy ve Vietnamu i v ČR apod. Vietnamští informátoři uvedli, že výsledná cena zprostředkování záleží také na informovanosti samotného zájemce o vycestování, tj. zná-li poměry, nenechá firmu tolik vydělat a má například již letenku započítanou v částce 6 000 USD. Naopak, je-li *ga* (naivní, neznalý poměrů), zaplatí za vyřízení 7 000 USD a navíc ještě kolem 800 USD za letenku.

Cena zprostředkování obsahuje údajně i úplatek (běžně 1 000 USD za jedno vízum) úředníkům na velvyslanectví v Hanoji a na cizinecké policii. Některé zdroje tvrdí, že tento úplatek je fiktivní a slouží pouze zprostředkovatelským agenturám, aby mohly svým zákazníkům navyšovat částky za vyřízení dokladů. Pro náš stát je tato situace ostudná a je dokladem mezer celého systému žádostí o vízum.

Dle zdrojů z terénu musí zájemce o cestu do zahraničí uhradit částku za zajištění cesty do ČR předem, firmy nepřístupují na možnost splácení částky z platu po přiletu do ČR. Naopak ženám, u kterých se počítá, že budou pracovat v prostituci, se vše zařizuje bezplatně s tím, že si svůj závazek za zprostředkování odpracují následně.

U klientek organizace La Strada ČR, které byly na našem území nuceny k prostituci, opakovaně dosahovaly tyto dluhy částky 12 000 USD, přičemž tyto ženy byly před odjezdem ze země informovány pouze o částce okolo 5 000 USD — další dluh jim byl neopodstatněně navýšen až po příjezdu do ČR. Před odjezdem z Vietnamu byly těmto ženám (z nichž jedna byla pouze 14letá) přislíbeny následující pracovní pozice: účetní, pracovnice bistra a servírka. Žena, která měla pracovat jako účetní, dokonce před odletem podepsala pracovní smlouvu na tuto pozici s platem 700–1 000 USD měsíčně. (Zdroj: archiv organizace La Strada ČR)

To znamená, že velmi podezřele by vietnamským ženám měla znít nabídka zprostředkování cesty a práce v ČR, kdy tato služba bude splácena až z výdělků po příjezdu do ČR! Vyjma budoucích pracovníků v sex businessu si lidé ve Vietnamu peníze nepůjčují přímo od zprostředkovatelské firmy, ale zadluží dům, půjčí si od příbuzných, známých, celá vesnice se zadluží nebo jdou za lichvářem apod. Praktiky zprostředkovatelských firem nevyřizovat na dluh jsou velice chytré, protože sice dostávají neuvěřitelně přemrštěnými cenami migranta do velmi složité a zranitelné situace, ale už jsou většinou nenapadnutelné ve smyslu dlužního otroctví, při kterém si pracovník odpracovává u firmy svůj fiktivní dluh. Výstižnější by bylo nazvat tyto služby „uvádění do podmínek podobných dlužnímu otroctví“.

Doba, než Vietnamec zaplatí své dluhy ve Vietnamu, může být, pokud hned nalezne práci a nemá žádné problémy a nepředpokládané výdaje, 2–3 roky, ale často se jedná o delší dobu. Muž, 35 let, při rozhovoru o situaci těchto lidí tvrdí: „*I přes děsnou situaci jsou lidé z venkova rádi, že jsou zde ...*“ Někteří naopak hluboce litují, že uvěřili slibům zprostředkovatelů o snadné návratnosti svého dluhu, avšak stejně jim nezbyvá nic jiného, než zůstat v ČR, vydělávat na své dluhy, na úroky z dluhů, na letenku zpět a na alespoň minimální peníze, které od nich očekává jejich rodina ve Vietnamu. Po příjezdu do ČR nabízejí zprostředkovatelské agentury migrantům zařízení dalších administrativních záležitostí nutných k podnikání a k pobytu na území ČR.

Pan XX, který v této oblasti (zprostředkovatelských služeb) pracuje, také uvádí, že řada Vietnamců bývá k dokladům jakéhokoli druhu jemně řečeno laxní, takže si mnohdy na nutnost prodloužení pobytu nevzpomenou včas. „Prostě si zvykli, že dich vu za ně všechno zařídí.“ Potom jim ovšem nezbyvá, než ještě zaplatit navíc osobu, která jim sežene potvrzení od lékaře, že v době, kdy si dotýčný měl o prodloužení požádat, to nemohl udělat ze zdravotních důvodů (např. nutné hospitalizace). (Martínková, 2007 (a), v tisku)

Dle jednoho z důležitých představitelů komunity (informace z terénu duben 2007) přiletí každý den do ČR asi 10 Vietnamců, kteří mají svůj příjezd zprostředkovaný přes neoficiální agenturu a jsou po příjezdu bez práce, bez bydlení a s dluhy a kteří cestují do ČR na vízum za účelem podnikání, což jim znemožňuje nechat se zaměstnat. Pouze v Praze žije údajně asi 1 000 těchto Vietnamců, kteří jsou kompletně bez prostředků a dlouhodobě nemají práci, bydlení, peníze na jídlo. Dle tohoto zástupce komunity by nově přicházejícím Vietnamcům nejvíce pomohla legislativní změna, která by umožňovala změnu účelu pobytu (z víza za účelem podnikání na pracovní vízum²⁷), aby tito lidé mohli pracovat v českých továrnách, kde je o ně zájem. Tito migranti přijíždějí nepřipraveni, nevybaveni informacemi a často ani nevědí, co znamenají jednotlivé druhy víz. Muž, 35 let: „... někteří třeba ani nevědí, že si po příjezdu musí dozařídít živnosták ... jsou to lidi z vesnice, nemají ponětí o zákonech“

Na námitku a dotaz, zda není od zprostředkovatelů bezohledné a kruté zajistit svým krajanům cestu, ale nepostarat se o ně po přiletu do ČR, kdy se někteří ocitají s obrovskými dluhy, bez práce a bez jakéhokoliv zázemí (a s mylnými informacemi) na území cizí země, reagoval příbuzný jednoho z provozovatelů zprostředkovatelského servisu obhajobou této praxe: „O to už se firma nemusí starat, navíc vietnamská komunita je solidární a Vietnamci mají dobrá srdce. Stačí, když po přiletu dorazí na Sapu (největší pražský velkosklad — pozn.), a tam už se nějaké řešení najde. Vždycky se těch lidí někdo ujme, pomůže jim a dá jim práci. Třeba už na Ruzyni na letišti. Vietnamci se k sobě navzájem chovají dobře.“ Tato „solidarita“ má však většinou ryze ekonomický motiv. Mezi Vietnamci existuje také lichva, uváděná právě v souvislosti s nově přichozími migranty (Nožina 2007, nestránkováno; Martínková 2007 (a), v tisku). Jak s postřehem poznamenává Martínková (2007 (a), v tisku), pejorativní označení *ga* (slepičí, naivní, neznalý poměrů) pro nové a nezkušené Vietnamce není zrovna výrazem solidarity a ochoty pomoci krajanovi v nouzi. Mnohem jistější výchozí pozici mají Vietnamci s blízkými příbuznými na území ČR, neboť, jak v této souvislosti řekl muž, 35 let: „... v dnešním světě se na přitele již nelze spolehnout, pouze na blízkou rodinu“.

Dle zdrojů z komunity a ÚOOZ jsou nově přichozí Vietnamci s dluhy, bez zázemí a zajištěné práce nejvíce ohroženi vykořisťováním zejména v následujících oblastech: práce v domácnosti, práce ve *sweatshopech* (malé nelegální výrobní dílny, např. tabákové dílny, šicí dílny, výroba alkoholu), prodej zboží za vykořisťujících podmínek a profese spojené s provozem obchodu. Dle ÚOOZ je u prací v domácnostech znepokojivý zejména nízký věk některých osob. Někdy bývají z Vietnamu přímo za tímto cílem vybírány děti kolem 15 let z chudších rodin, které potom pracují v bohatších vietnamských domácnostech v ČR za dosti nejasných podmínek.

Práce ve *sweatshopech* — malých nelegálních výrobních dílnách — bývá spojená s nemožností volného pohybu osob, zabavením dokladů ze strany majitelů dílny, špatnými hygienickými podmínkami práce i bydlení, prací mnoho hodin přes čas bez finančního ohodnocení. Dle údajů z terénu (ÚOOZ) je na území ČR na desítky vietnamských *sweatshopů* o 7–10 lidech.

Dle několika zdrojů z terénu je v komunitě znám případ vietnamského majitele zeleninové plantáže, kde je pěstována typicky vietnamská zelenina. Její zaměstnanci u sebe nemají doklady a pracují za velmi špatných podmínek. Jedná se údajně o zhruba 20 osob, které splácejí dluhy za zprostředkovatelský servis majiteli plantáže, který je bohatým člověkem podnikajícím již od roku 1990 v několika oblastech. Tento příklad opět potvrzuje teorii, podle které osoby mající dluh u zprostředkovatele cesty a práce jsou výrazněji ohroženy vykořisťováním než osoby, které mají tento dluh u příbuzných nebo jiných osob na území Vietnamu.

27 Tato změna je dle cizineckého zákona možná až po jednom roce pobytu na území ČR

4.6.2. Cesta za prací do české továrny — nový trend ve vietnamské migraci

Ještě na konci roku 2005 bylo 99 % ekonomicky aktivních Vietnamců na našem území živnostníky²⁸. Čerstvým fenoménem v České republice, pokud nehovoříme o období do roku 1989, jsou naopak Vietnamci, kteří se rozhodli pracovat u nás v továrnách v dělnických profesích. Jedná se jednak o nově příchozí osoby, které přijíždějí s pracovním vízem (ne tedy už s vízem za účelem podnikání) — v roce 2007 tento důvod ekonomické migrace z Vietnamu výrazně překročil počty migrantů za stejným účelem v předchozích letech — ale i o Vietnamce pobývající na našem území již delší dobu. Často se k této změně rozhodnou osoby, jejichž podnikání není příliš úspěšné. „Znám takové případy. Nezbylo jim nic jiného, pokud potřebují živit rodinu. I v podnikání na tržnicích nastala obrovská konkurence, všude je spousta laciného zboží dováženého z Číny nebo Vietnamu a obchoduje s ním stále více lidí. Kdo přišel do České republiky v poslední době nebo neumí dobře česky a nemá dostatečný kapitál, už nemá moc šanci,“ říká Ha Nguyen, zástupce jedné z vietnamských organizací u nás²⁹.

Téměř v každém čísle vietnamských časopisů, které vycházejí v České republice, jsou otištěny inzeráty velkých českých podniků, které nabírají vietnamské zaměstnance. V současnosti Vietnamci pracují na dělnických pozicích v oblastech výroby elektroniky, porcelánu, v potravinářském průmyslu, automobilovém průmyslu, tabákovém průmyslu. Je pravděpodobné, že zájem ze strany českých firem se bude stále zvyšovat. Nárůst počtu cizinců v českých továrnách je způsoben zoufalým nedostatkem pracovních sil. Některé české podniky Vietnamce již v současnosti zaměstnávají po stovkách. Šéf představenstva jedné z těchto továren řekl v červenci do médií: „Vietnamci mají vysokou pracovní morálku a chovají se velmi slušně³⁰.“ Personální ředitel jiné české firmy, jednoho z největších českých zaměstnavatelů, zase uvedl: „Potřebovali bychom desítky až stovky lidí z Vietnamu. Jsou pracovití a máme s nimi historicky velmi dobrou zkušenost³¹.“ Do dalšího velkého podniku přijíždí po pozitivních zkušenostech dle personálního odboru na počátku roku 2008 dalších téměř 800 vietnamských dělníků. Velkým problémem v této politice českých podniků jsou obstrukce a průtahy s vyřízením víza do ČR. Ministerstvo práce a sociálních věcí sice ústy ministra Petra Nečase slibuje v podobných případech do budoucna zjednodušení agendy formou zelených karet, avšak personální ředitel továrny, která vyrábí elektroniku, je skeptický: „Je to k ničemu, pokud budou zelené karty fungovat až od roku 2009, jak říká ministr Nečas. My ty lidi potřebujeme teď³².“

Pro představu uvádím přibližný průběh náboru, cesty a pracovních podmínek dvou skupin vietnamských dělníků, kteří v roce 2007 přicestovali do ČR za prací do továrny:

Přicestovaly dvě skupiny dělníků po 15 lidech, většinou ze severního Vietnamu, někteří i ze středního (provincie Quang Binh, Hanoj, Haiphong, Bac Ninh). Jde o svářeče mezi 20 a 45 lety, někteří mají víc než 10leté zkušenosti v oboru, možná polovina z nich už dělala v zahraničí, zejména v Jižní Koreji, v Japonsku, na Tchaj-wanu, event. i v Malajsii. Nábor pracovníků ve Vietnamu dělala místní firma přes inzeráty v novinách. Přihlásilo se přes sto lidí, prošli konkurzem (zkoušením z řemesla), bylo vybráno 30 z nich, navzájem se neznali. V Hanoji absolvovali 2 měsíční kurs češtiny na Univerzitě cizích jazyků. Ve smlouvě ve Vietnamu podepsali s místní agenturou, že dostanou min. plat 12 500 Kč za měsíc, pokud budou pracovat 7 ½ hod. denně 5 dní v týdnu. Podle pracovní smlouvy s podnikem mají nárok na 4 týdny dovolené, budou-li mít hodně napracováno, můžou žádat i více volna. Všichni muži museli zaplatit okolo 7 500 USD za zajištění práce a jednorázové letenky do ČR. Každý ze svářečů si ve Vietnamu vzal půjčku na zaplacení požadované částky. Měsíčně jim údajně přibývají úroky ve výši zhruba 100 USD. To znamená, že kdyby pracovali pouze stanovenou minimální dobu, mohli by danou sumu splatit nejdříve zhruba za 15 měsíců práce, pokud by ovšem neutratili (neprojedli, neplatili ubytování) ani korunu. Všichni z nich ale počítají s prací přes čas, jsou ochotni pracovat i v noci a o víkendech. Továrna vietnamským dělníkům zajistila

28 Dle statistického úřadu <http://www.czso.cz/>

29 České továrny chtějí dovážet tisíce Vietnamců, HN. 20. 9. 2007

30 Prokš, V.: Okula Nýrsko začne od září využívat desítky Vietnamců . ČTK 15. 7. 2007

31 České továrny chtějí dovážet tisíce Vietnamců, HN. 20. 9. 2007

32 České továrny chtějí dovážet tisíce Vietnamců, HN. 20. 9. 2007

ubytování; platí nájem 1200 Kč měsíčně za pokoje po 4 lidech — ubytování je velmi dobré: renovovaný dům, sprchy, záchody, pračka, kuchyně, možnost využít i internet, bude jim zřízena televize. Za stravu v tovární jídelně platí 20 Kč (oběd, večeře). Dělníci jsou s podmínkami práce i bydlení zatím spokojeni. (Zdroj z terénu, srpen 2007)

Dle informací od policie jsou podmínky práce a života vietnamských dělníků v českých továrnách různé. Velmi důležitým článkem v celém systému může být například osoba vietnamského předáka, který vytváří různé ovzduší a různé životní podmínky, nebo osoba, která zde zastupuje zprostředkovatelskou agenturu. Velmi pozitivní je fakt, že agentury sídlící ve Vietnamu chtějí vietnamským dělníkům před odchodem do ČR zajišťovat kurz českého jazyka a přednášky o realitách v ČR. Jednoznačně tento nový motiv migrace z Vietnamu do České republiky přinese změny do života celé komunity. Dle některých Vietnamců pozitivní. Muž, 37 let: „Znamená to konsolidaci poměrů v komunitě a uklidnění...“

Na druhou stranu i některé oficiální pracovní agentury, které ve Vietnamu působí a najímají dělníky na práci do zahraničí, jsou známé poskytováním podmínek blízkých nedobrovolnému či dlužnímu otroctví nebo nucené práce (U.S. Department of State, 2006, s. 210). Do budoucna by byl určitě namístě monitoring dalšího vývoje v této oblasti, neboť prozatím je tento fenomén natolik nový, že nelze odhadnout a popsat chování všech zprostředkovatelských agentur a také chování vietnamských dělníků, kterým skončí po několika letech v ČR pracovní smlouvy.

Samostatnou pozornost by v budoucnosti zasloužily pracovní agentury, které najímají na práci do továren Vietnamce a Vietnamky na území ČR. Dle některých informací z terénu funguje vztah mezi agenturou a dělníkem či dělnicí někdy podobně jako tzv. *klientský systém* známý z ukrajinské komunity: přes agentury jsou vietnamští dělníci a dělnice najímáni na práci v továrnách, agentuře platí za zprostředkování práce, ale kromě toho jim také z každého platu agentura strhává značnou část výdělků a pracovníci a pracovnice musejí agentuře odevzdávat všechny odměny a příplatky.

4.7. Kriminalita ve vietnamské komunitě

Většina lidí z Vietnamu přijíždí do ČR pracovat, zlepšit své životní podmínky a situaci svých příbuzných ve Vietnamu, vést zde běžný život a vytvořit lepší budoucnost pro své děti. Je proto vhodné zdůraznit, že kriminalita související s naším tématem se týká nepatrné části komunity a drtivá většina Vietnamců u nás se na tomto druhu zločinnosti nijak vědomě nepodílí, odsuzuje ho a považuje ho za špinění pověsti celé komunity. Tato kriminalita je však bolestnou součástí vietnamské komunity u nás, stejně jako je nedílným prvkem kterýchkoliv jiných komunit a společností všude na světě.

Na druhou stranu se může část vietnamské komunity stát přímou či nepřímou obětí činnosti zločineckých skupin. Bylo by tedy nesmyslné existenci organizované kriminality se znaky obchodu s lidmi nebo vykořisťování popírat nebo zlehčovat; taktéž je důležité se tématem zabývat z důvodu bezpečnosti ČR. Pro vietnamskou komunitu v ČR je v souvislosti s kriminalitou typická nedůvěra v policii a další státní orgány při řešení problémů. Nožina (2003, s. 159) tuto pochybnost nazval: „... tradiční nedůvěra ke smyslu institucí a organizací celospolečenského rozsahu, které jsou pilíři fungování demokracií západního typu — tedy státních úřadů, policie apod.“ Vietnamci jsou přesvědčeni, že sama komunita může samostatně řešit své vnitřní problémy efektivněji než místní bezpečnostní složky, a navíc bez ztráty pověsti vně komunity.

4.7.1. Fungování vietnamských zločineckých struktur

První zárodky organizované kriminality ve vietnamské komunitě u nás jsou spojovány (Nožina, 2007, neustránkováno) již s předrevolučním obdobím, kdy československá vláda z politických důvodů přivírala

oči nad aktivitami Vietnamců, kteří u nás v té době žili. Téměř každý Vietnamec, který u nás tehdy pracoval, se snažil co nejvíce ušetřit pro své příbuzné ve Vietnamu z platu, jenž mu byl krácen o „výdaje za cestu“ — jinými slovy vietnamská vláda tímto způsobem splácela svůj zahraniční dluh. To znamená, že většina Vietnamců se snažila přivydělat si kromě práce v továrně ještě dalším způsobem. Vzhledem k obrovskému zájmu místních lidí o „západní“ módu a zboží začali Vietnamci vyrábět například džiny a importovat levné zboží z Asie. Obchod začal velmi prosperovat zejména poté, co se do procesu vložilo Vietnamské velvyslanectví v Praze. Dle svědectví tehdejšího zaměstnance letiště Ruzyně přistávala v 80. letech pod dohledem zaměstnanců vietnamské ambasády na pražském „starém“ letišti Ruzyně, které bylo určeno pro delegace, k vojenským účelům apod., speciální letadla plná zboží z Asie. Toto zboží bylo okamžitě vykládáno do nákladních vozů a odváženo z letiště bez jakékoliv celní kontroly. Za několik dnů poté se objevilo na černém trhu.

Období po roce 1989 bylo velmi přející další kriminalitě — imigrační zákony byly slabé a policie a celý státní aparát částečně paralyzovaný. *„Záhy po roce 1989 začal přes území postkomunistické střední Evropy směřovat silný proud asijských běženců na Západ. Část těchto běženců se začala usazovat i v Čechách. Obratně přitom využívala mezer v legislativě. S nimi přišel i organizovaný zločin. Zázemím pro mezinárodní zločinecké skupiny organizující ilegální transfery z Asie se v České republice stali vietnamští studenti a pracovníci, kteří se po vypršení kontraktů odmítli vrátit domů a zůstali buď v Československu, nebo emigrovali dále do zahraničí.“* (Nožina, 2003, s. 101)

Dle Němce (2004, s. nestránkováno) dosahuje v ČR organizace vietnamských zločineckých gangů tří stupňů a existují tři typy gangů.

První typ je tvořen ustálenou skupinou lidí, kde nejvýše stojí šéf gangu, *„kterým je zpravidla osoba, která u nás koncem osmdesátých let dvacátého století studovala či v průběhu první poloviny devadesátých let dvacátého století zbohatla v důsledku nekontrolovaného pašování cigaret, textilu, líhu i lidí“* (Němec, 2004, nestránkováno), níže dva pobočníci, často bývalí spolužáci nebo blízcí známí ze stejného regionu, kteří jsou zapsáni jako společníci ve firmách šéfa, a ostatní členové gangu — okruh širšího příbuzenstva a osoby najímané na hrubší práce (tzv. vojáci *bo doi*).

Druhým typem jsou gangy tvořené na rodinném principu, kde figurují výhradně pobočníci z řad vlastní rodiny, kteří najímají vojáky. Třetím druhem je volnější uspořádání, kde figuruje pouze šéf a jeho zástupce, kteří najímají spolupracovníky na konkrétní akce, a ti dále případně najímají další lidi.

Dále jsou popisovány tzv. pouliční gangy, které mají poměrně volnou organizaci. Hlavou je opět šéf, který svou pozici získává u ostatních členů přirozenou autoritou. Členy bývá zhruba pět až deset osob, které spolu zpravidla žijí, pohybují se společně a jsou mezi nimi teritoriální nebo příbuzenské vazby. Pokud skupina nemá společnou práci, živí se každý „na vlastní pěst“.

Při páčání trestné činnosti se vietnamské zločinecké skupiny snaží vyhýbat střetům se státními orgány, a proto se soustředí zejména na oběti, které nebudou hledat ochranu a pomoc u státních orgánů (Macháček, Ruml, 1997, s. 70). Po připojení České republiky k Schengenskému prostoru se očekává zdomácnění a rozšíření vietnamských kriminálních sítí do sousedních zemí (Nožina, 2007, nestránkováno; stejný názor mají i pracovníci ÚOOZ).³³

33 S blížícím se datem této změny stouply v první polovině roku 2007 také počty Vietnamců, kteří nelegálně překročili české státní hranice, neboť po vstupu ČR do Schengenu se očekává přísnější ochrana evropských hranic (Nožina, 2007, s. 11)

4.7.2. Zveřejněné případy obchodu s lidmi

Již v textu uveřejněném v roce 1997 (Macháček, Rumpl, 1997, s. 70) se hovoří o obchodu s lidmi a nucené práci ve vietnamské komunitě a o kriminálních skupinách, které tehdy operovaly na našem území.

Dle Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (Ministerstvo vnitra, 2005, s. 8) se zvyšuje podíl pachatelů vietnamské a čínské národnosti, kteří se podílejí na obchodu s lidmi za účelem nucené prostituce, přestože v největší míře se jím zabývají zejména ruskojazyčné a bulharské skupiny. Stejně tak roste i počet dívek, které jsou na území ČR nuceny k prostituci, případně jsou přes ČR transportovány dále. Ze stran obětí pocházejících z východní Evropy a z asijských zemích je typická nízká ochota ke spolupráci s policií kvůli nedůvěře ke státním orgánům a institucím (příživováno pachateli) a kvůli obavám o bezpečnost rodinných příslušníků v zemi původu. Zločinecké organizace tyto ženy totiž nábory již v jejich domovech a mají přehled o jejich zázemí a vydírají je.

Policejní zdroje v ČR (ÚOOZ) v rozhovorech uvedly, že pouze v okolí Prahy je 10–20 karaoke barů, kde jsou nabízeny sexuální služby³⁴. Mezi vietnamskými ženami, které zde pracují, jsou i ženy, které tuto práci nevykonávají dobrovolně. V posledním období bylo zjištěno, že během návštěv karaoke barů bývají někdy distribuovány a konzumovány drogy a z některých těchto podniků se takto stávají tzv. *lehárny* — místa, kde tráví čas uživatelé drog (Němec, 2004, nestránkováno).

V posledních několika letech realizovala česká policie několik úspěšných akcí proti obchodníkům s vietnamskými ženami nucenými k prostituci.

V květnu 2004 se jednalo o operaci *Žlutý pes*, při které byli zatčeni 3 Vietnamci a 3 Vietnamky. Podezřelí lákali dívky z Vietnamu do ČR pod záminkou lukrativního výdělku. Slibovali jim například práci kadeřnic a zajišťovali jim povolení k pobytu. Po příjezdu do České republiky je však nutili k prostituci s tím, že musí zaplatit 8 tisíc dolarů za zajištění dokladů. Dívky musely pracovat v Chebu, v Praze nebo v Brně. Skupina nutila k prostituci 15 Vietnamek, z nichž jedné nebylo ještě 18 let (Ministerstvo vnitra, 2005, s. 10).

V září 2004 vyvrcholila operace *Tet*, při které bylo zadrženo 9 mužů a 4 ženy, kteří obchodovali za dobu sledování nejméně 50 vietnamských dívek, jež si u nás splácely prostituci fiktivní dluh vysoký až 14 000 USD. Pracovaly v podnicích provozovaných Vietnamci (Ministerstvo vnitra, 2005, s. 11).

V květnu 2006 vyvrcholila policejní akce *Tu Dia*, při které byli zadrženi 4 muži a 2 ženy. Organizovaná skupina podezřelých byla obviněna z obchodování s lidmi a z kuplířství a všichni skončili ve vazbě. Hrozí jim až 12 let vězení. Vietnamští obchodníci údajně sháněli v rodné zemi převážně dívky pro pomocné práce či místa servírky v restauracích zemí Evropské unie. Zájemkyně pak musely již ve Vietnamu zprostředkovatelům zaplatit za vyřízení veškerých formalit a nákladů 6 500 USD. Vietnamky se do ČR dostaly přes Rusko (informace od pracovníků ÚOOZ).

V prosinci 2007 se uskutečnila policejní akce *Tuong*, při které bylo zatčeno 11 osob podezřelých z obchodování vietnamských dívek do České republiky a z kuplířství. Ženy byly umisťovány do nočních podniků v Praze a Karlovarském kraji.

V oblasti obchodu s lidmi za jiným účelem, než je nucená prostituce, nebyly prozatím realizovány ve vietnamské komunitě významnější policejní operace, avšak situace je podrobně monitorována a jsou připravovány podklady pro akce v této oblasti.

34 Žena, která nabízí tyto služby svobodně, dostává od zákazníka zhruba 1 200 Kč, přičemž polovinu odevzdává majiteli nočního podniku a zbytek si nechává. V okolí Chebu se částky od zákazníků údajně pohybují okolo 2 400 Kč

4.7.3. Ostatní kriminalita

Ekonomická kriminalita — médii nejčastěji zmiňovaná a ve vietnamské komunitě nejrozšířenější (podhodnocování dováženého zboží, pašování zboží, prodej falsifikátů, daňové úniky) — má pouze marginální spojitost s naším tématem, proto se jí nebudeme samostatně zabývat.

V posledních několika letech můžeme pozorovat prudký nárůst obchodu s drogami uvnitř vietnamské komunity³⁵, zejména s heroinem, marihuanou³⁶ a extází. Výrazně stoupá počet uživatelů z komunity i distributorů³⁷. Distribuce drog probíhá zejména v hernách a kasinech³⁸, které se v některých českých městech staly téměř výhradně doménou Vietnamců, a dále v nočních klubech, kde mohou pracovat také dívky nucené k prostituci. V hernách také probíhá nákup a prodej kradeného zboží na zakázku. Stejně tak v bazarech a zastavárnách, které se stávají dalším novým trendem v kriminálním prostředí komunity. Dle informací policie jsou krádeže v drtivých případech záležitostí pouze drogově závislých jedinců, kteří se zaměřují na krádeže na objednávku a „jsou v tom velmi dobří...“ Tento trend je politováníhodný, nicméně souvisí s naším tématem jen nejasně — některé zdroje z terénu předpokládají, že stejní lidé, kteří stojí na špičce pyramidy v obchodu s drogami, se podílejí i na obchodu s lidmi. Zatím se bohužel žádné z neziskových organizací v ČR nepodařilo začít efektivně působit v oblasti prevence a sociální pomoci závislým uživatelům drog z řad vietnamské komunity.

V oblasti obecné kriminality páchají vietnamské zločinecké gangy v České republice zejména trestné činy vydírání, omezování osobní svobody, úmyslné ublížení na zdraví, loupeže a vraždy, nedovolené ozbrojování, poškozování cizí věci (Němec, 2004, nestránkováno). Tyto trestné činy jsou páchány zejména pouličními vietnamskými gangy a často i na zakázku třetího subjektu pod záminkou vymáhání neexistujících dluhů (Němec 2004, nestránkováno) a jsou směřovány téměř výhradně do komunity.

Na rozdíl od devadesátých let významně poklesl přechod vietnamských migrantů přes zelenou hranici, nadále však funguje falšování matričních a dalších dokladů, díky kterým posléze získává cizinec legální pobyt. Vietnamci řeší (dle informací z komunity i ÚOOZ) často svůj nelegální statut například nákupem jiné identity od Vietnamců, kteří se vrací do země původu. Dalším podvodným způsobem řešení jsou mediálně známé případy romských žen ze severní a jižní Moravy a severních Čech (počet známých případů již dávno významně překročil tisícovku), které za úplatu — nejčastěji 20 000–30 000 Kč — nechaly dorodných listů svého dítěte zapsat vietnamského občana jako otce dítěte, čímž on zlegalizoval svůj pobyt. Dle respondentů v terénu byly tyto případy hromadně organizovány, samotní vietnamští „otcové“ záležitost nezařizovali a následně odcestovali do Polska, kde pravděpodobně čekají na rozšíření schengenského prostoru. Následky jsou pro romské rodiny i pro samotné vietnamské občany často překvapivé: rodiny přicházejí o významné příspěvky na dítě a vietnamským občanům každý měsíc narůstá dluh za neplacené výživné³⁹. Nepoškozen a obohacen o finanční odměnu zůstává organizátor této podvodné legalizace, dle údajů z terénu se jedná i o občany ČR (konkrétně o některé české advokátní kanceláře), kteří tyto aktivity organizují.

Znáмым způsobem legalizace pobytu jsou také spekulativní sňatky zejména Čechů s Vietnamci. Mediálně proslulý je příklad města Slaného, kde bývalá matrikářka v letech 2004 až 2005 pomáhala fiktivními

35 Dle zdrojů z médií, terénu i ÚOOZ

36 Vietnamské velkopěstírny marihuany byly v roce 2007 objeveny například v Barandově, Štěrboholech, Čestlicích

37 V červnu 2007 stanula před Vrchním soudem v Olomouci třináctičlenná skupina (12 Vietnamců a jeden Makedonec) obviněná z nelegální výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů. Obvinění stráví za mřížemi 3,5–10 let

38 Další bolestí komunity je gamblerství

39 Trestní zákon zanedbání povinné výživy klasifikuje jako trestný čin, za který hrozí trest odnětí svobody

svatbami legalizovat pobyt v Česku zhruba 60 Vietnamcům. Mnozí z nich přitom měli neplatné doklady nebo je neměli vůbec. Za svatbu s cizincem měli Češi a Češky slíbenou odměnu až 20 000 korun.

V těchto oblastech kriminality — podvodná legalizace pobytu a falšování dokladů — se nejčastěji propojují kriminální struktury s ostatními členy vietnamské komunity. Propojení je tím těsnější, čím je menší znalost češtiny a reálií a menší samostatnost každého jednotlivce. Vzhledem k závislosti zejména nově příchozích migrantů na zbytku vietnamské komunity jsou jednotliví Vietnamci někdy i neúmyslně a nevědomě odkázáni na ilegální nebo poloilegální činnosti jiných osob. Mnohdy ani neumí posoudit legálnost postupu, který byl použit, neboť noví příchozí mají často velmi slabé povědomí o právu ve Vietnamu, o to menší o právu v ČR (Kocourek, 2006, s. 114).

5. Vybraná kulturní specifika Vietnamců

Vietnamská kultura se odlišuje od kultury většinové společnosti v ČR v mnohých drobných i zásadních skutečnostech, což je často obohacující a někdy to naopak způsobuje vzájemná nedorozumění. Vietnamská kulturní specifika a odlišnosti mohou také znemožnit požádat o pomoc nebo se lidé v péči pomáhající organizace mohou chovat jinak, než se od nich očekává. Proto je dobré s etnickými a kulturně podmíněnými odlišnostmi počítat a rozumět jim.

Níže uvedená kulturní specifika jsou vybrána s ohledem na téma tohoto textu, na zkušenosti organizace La Strada ČR s poskytováním péče obchodovaným ženám a na zaměření organizace. Tento výčet tedy rozhodně není vyčerpávající. Zároveň by neměl sloužit k zobecňování některých vzorců chování v rámci celé komunity — stejně jako česká společnost i ta vietnamská je v současnosti již často individualizovaná (zejména v zahraničních komunitách), různé vietnamské rodiny mají odlišná schémata chování a rozhodně nelze paušalizovat.

5.1. Postavení vietnamské ženy v rodině a ve společnosti

Před začátkem čínské nadvlády, která přinesla i velké změny kulturní a společenské, byla pozice vietnamské ženy v rodině i ve společnosti tradičně silná. Mezi legendární a nejdůležitější vietnamské historické postavy patří ženy (paní *Trieu*, sestry *Trung*) a ženská božstva jsou součástí tradičního mytologického světa Vietnamců. Čínský konfucíánský vliv však díky tisícům letům svého působení změnil zaběhlé pořádky — narodit se mužem znamenalo nepopíratelné výhody, narození dcery však přestalo přinášet radost a naopak někdy mělo význam prokletí, neboť vietnamská rodina bez syna není považovaná za šťastnou. Touhou každé rodiny je zplodit syna, který bude pomáhat v zemědělství a na rozdíl od dcery neodejde po svatbě z domu. Syn je také ten, kdo narodil od dcery může praktikovat kult předků — bez jeho modliteb jsou duše zemřelých rodičů a prarodičů odsouzeny k věčnému bloudění a nenaleznou v jiném světě klid. Ve Vietnamu téměř neexistuje sociální zabezpečení a rodiče jsou ve stáří odkázáni na své děti, respektive syny, protože dcery odcházejí za manželem. Žena se po svatbě stěhuje do rodiny manžela. Pro rodiny není tedy výchova a vzdělávání dcery dobrou ekonomickou investicí — v produktivním věku bude žít v jiné rodině, (Vietnamci často užívají rčení *Con gai la con nguoi ta* — *Dcera je dítětem cizích lidí*), kde musí poslouchat svého muže, jeho otce i matku. Z toho vyplývá její trvale podřízené postavení. Po smrti manžela by vietnamská žena měla poslouchat svého syna.

Naštěstí se ve Vietnamu neujaly některé drsné čínské praktiky, jako například tradice lotosových nožek — bolestivé lámání ženských chodidel a jejich celoživotní svazování látkou do tvaru drobných dětských nohou. Není ani potvrzeno, že by se vietnamské rodiny ve své touze po synovi uchýlovaly k usmrcování novorozenců děveček, což se rozšířilo v Číně. Přesto některé statistiky vzbuzují obavu — v deltě Mekongu a Centrálního pohoří se udává poměr narozených 127 chlapců na 100 dívek (Vietnam Committee on Human Rights, 2007, s. 7) přičemž světový průměr je 105 chlapců na 100 dívek (UNFPA, 2007, s. 1). Dle čerstvé studie Populačního fondu OSN (UNFPA, 2007, s. 18) se Vietnam nyní nachází v podobné pozici jako Čína před deseti lety: nová zdravotní technika umožňuje zjistit před narozením dítěte jeho pohlaví, což vede k zvýšenému číslu potratů dívek⁴⁰. Trend upřednostňování chlapců před dívkami v asijských zemích může mít vliv na nárůst obchodu se ženami, stejně jako tomu bylo již v sousedních zemích, jako je Čína, Jižní Korea a Tchaj-wan, které z důvodu nedostatku žen vhodných ke sňatku importují do své země dospělé ženy z jiných států (v současnosti mnoho dívek a žen právě z Vietnamu). Mnohé z těchto žen lákají z domoviny podvodem a za nedůstojných podmínek, v cílových zemích mohou být někdy drženy násilím.

40 Podle tohoto zdroje se ve Vietnamu v průměru rodí 100 dívek na 110 chlapců (v některých provinciích Číny se rodí 130 chlapců na 100 dívek)

Zajímavým faktem se vztahem k porodnosti je ve Vietnamu také ohromující číslo potratů: 2,5 potratu na každou ženu v produktivním věku (45 potratů/100 těhotenství) — (Velvyslanectví ČR ve Vietnamu, 2007, s. 3). Toto číslo vyplývá zejména z tristní úrovně sexuální osvěty, mizivého užívání antikoncepce (zde je na místě zmínit, že antikoncepci používají téměř výhradně ženy, které jsou obecně považovány za zodpovědné za plánování těhotenství, používání kondomů u mužů je výjimečné) a nepříjatelnosti otěhotnění před sňatkem. Vliv může mít i státní politika, která usiluje o snižování počtu dětí v rodinách.

Tradiční vietnamská rodina byla polygamní, resp. polygynní. Mnohoženství se ve Vietnamu rozšířilo od 11. století a bylo legitimní až do roku 1945. Bylo rozšířeno především ve vrstvě aristokracie (Strašáková, 2004, s. 1). Tradiční rozdělení rolí v rodině přisuzovalo muži dominantní postavení a aktivitu ve společenské sféře, zatímco ženě byla vyhrazena péče o domácnost. Žena neměla příliš možností, jak ovlivnit svůj osud, protože byla závislá na rodičích, kteří jí také většinou vybrali vhodného partnera (zejména společensky odpovídajícího), a později na manželovi.

V souvislosti s dlouhotrvajícím obdobím válek (od druhé světové války se ve Vietnamu válčilo až do počátku 80. let minulého století) a s odchodem dospělých mužů do armády získaly vietnamské ženy větší vliv v rodině, ale i v podnikání a v politice. Když zdraví muži odešli na frontu, ženy zastávaly péči o děti a domácnost, práci na poli i obranu proti leteckým útokům. Ženy také opravovaly silnice po bombardování a řídily pohyb vojenských konvojů do jižního Vietnamu za téměř nepřetržitých amerických náletů. Po válce se muži vrátili domů, ale ženy již na svá bedra přejaly i původně „neženské“ role. Dodnes se ve Vietnamu hovoří o komplexu mnohých mužů, kteří se po válce nedokázali smysluplně zařadit do společnosti.

Vietnamské ženy jsou, ač se to tak na první pohled nemusí jevit, velmi samostatné a rozhodné. V domácnosti často dohlíží na finance a mnohdy spravují rodinný podnik, prodávají na trhu, učí na univerzitách, starší ženy mají silný hlas při řešení sporů v obci apod. Jejich křehký zevnějšek a často submisivní vystupování tedy nemusí nutně korespondovat například s jejich silnou pozicí v rodině či partnerském vztahu. Nicméně jejich postavení není otevřeně prezentované (společnost by takové chování pozitivně nepřijala). Nezastřená, upřímná emancipace ve Vietnamu ještě dlouho nebude společenským a politickým tématem.

Naopak ohled vůči ženám ve fyzicky náročných činnostech, který je běžný v západní společnosti, není samozřejmý ve Vietnamu — ženy často vykonávají tvrdou manuální práci na stavbách a v zemědělství.

5.2. Prostituce ve Vietnamu

Dle informací některých nevládních organizací pracuje ve Vietnamu až 300 000 prostitutek (U. S. Department of State, 2006, s. 1). Číslo významně narostla zejména od roku 1986, kdy se začaly prohlubovat rozdíly v životní úrovni různých vrstev obyvatelstva a propad mezi venkovem a městem, lidé se začali po Vietnamu svobodně stěhovat a do země začali proudit zahraniční turisté.

Za francouzské koloniální nadvlády se prostituce objevovala v centrech velkých měst ve formě povolených nočních klubů a „pěveckých salónů“. Velmi se rozmohla během druhé poloviny minulého století v průběhu války s Američany zejména na jihu země, kde prostitutky poskytovaly rozptýlení vojákům i vládním úředníkům. Naopak na severu se komunistická vláda pokusila prostituci vymýtit, což se částečně podařilo také kvůli povinným registracím k pobytu a nemožností stěhování. Po válce byla tato opatření zavedena i na jihu, avšak po ekonomických reformách v roce 1986 vládní kontrola obyvatelstva ochabla a prostituce se dočkala nevídaného rozmachu.

Prostituce je ve Vietnamu rozšířena mnohem více, než je obvyklé u nás, a sexuální služby jsou finančně dostupné pro mnohem širší škálu obyvatelstva než v České republice. Sex je nabízen hlavně v tzv. karaoke barech, ale často také například v masážních salonech a kadeřnictvích. Návštěva karaoke baru může být běžnou součástí firemní oslavy nebo párty s přáteli, avšak každá návštěva neznamená, že někdo z přítom-

ných využije nabídky sexuálních služeb. Prostitutky také nepracují ve všech těchto podnicích⁴¹, společnost si často přijde jen zazpívat a pobavit se.

Udává se, že až dvě třetiny vietnamských vládních úředníků jsou zákazníci v karaoke barech a masážních salónech, kde si kupují služby prostitutek. Dokonce prý existuje speciální fond, kterým jsou jejich návštěvy financovány⁴². Velká část dívek se k prostituci rozhodne dobrovolně, často tuto práci spojují s možností najít si manžela. Mnohdy se za tímto povoláním stěhují do jiné provincie a později, po několika letech, se vrací domů nebo stěhují jinam, vdávají se a žijí běžný život.

Dle zpráv mezinárodních organizací jsou však za účelem nucené prostituce některé ženy obchodovány (Vietnam Committee on Human Rights, 2007, s. 8). Obchodování s dívkami a ženami za účelem nucené prostituce může začínat únosem v nočním klubu, podvodnou pracovní nabídkou, pozváním na turistický výlet nebo nabídkou sňatku s cizincem (Vietnam Committee on Human Rights, 2007, s. 25).

Velkým problémem se ve velkých vietnamských městech stalo spojení prostituce s drogovou mafí. Drogy (zejména heroin) jsou ve Vietnamu levné a dostupné. Dalším nebezpečím je AIDS — dle vládního výzkumu je každá druhá prostitutka v Hanoji nakažena virem HIV⁴³.

41 Karaoke bary, kde pracují prostitutky, jsou nazývány „karaoke om“ — přízvisko „om“ znamená objímat

42 De Dios Aurora Javate: Macro-Economic Exploitation and their Impact on Sexual Exploitation and Trafficking of Women and Girls: Issues, Responses and Challenges [online] CATW — Asia Pacific, Trafficking in Women and Prostitution in the Asia Pacific [cit. 2007-8-14] (Dostupné z: <http://www.catw-ap.org/macro.htm>)

43 Agence France Presse , 13. 3. 2002

6. Vietnamci a Vietnamky jako obchodované osoby ve světě

Celá kapitola s tímto názvem by mohla vydat za samostatnou studii, na což však v rámci tohoto projektu není prostor. Cílem následujících řádků je tedy pouze stručně popsat formy obchodu s lidmi, které existují mezi Vietnamem a ostatními zeměmi, neboť některé jevy, které nejsou v současnosti s Českou republikou našťestí spojovány, se mohou v budoucnu objevit, a je vhodné mít dostatek informací.

Hovoříme-li o obchodu s lidmi směrem z Vietnamu do asijských zemí, můžeme označit dvě téměř již „tradiční“ (avšak ne jediné) výchozí lokality, kterých se tato problematika týká. Jedná se zejména o region v povodí delty Mekongu, tedy o jižní Vietnam, a dále o severní hranici s Čínou. Z chudých oblastí delty Mekongu jsou obchodovány především ženy a děti do Kambodži, Laosu a Thajska za účelem nucené prostituce a žebroty. V severní části země se zase odehrává obchod s lidmi do Číny za účelem nucené prostituce, nucených sňatků, nucené práce a adopce dětí. Sňatky vietnamských žen s bohatými cizinci, které mohou pro ženy končit životními podmínkami podobnými nucené práci, jsou dalším, relativně novým, avšak velmi rozšířeným trendem v této oblasti, a týkají se mnoha asijských zemí, zejména Tchaj-wanu, Jižní Koreje, Malajsie, Singapuru, Japonska. Tyto země jsou spojeny i s problematikou možného vykořisťování vietnamských dělníků a pracovníků, kterému mohou být vzhledem k nedostatečné kvalifikovanosti, neznalosti jazyka a nerovnoprávnému statutu v hostitelských zemích Vietnamci vystaveni.

Obchod s lidmi za účelem nucené práce včetně prostituce, vykořisťování a také adopce jsou fenomény spojené i s ostatními neasijskými zeměmi.

Ministerstvo veřejné bezpečnosti zase hovoří i o nucené práci mladých chlapců a mužů, kteří jsou využíváni jako levná pracovní síla ve *sweatschopch* — malých manufakturách (často nejsou placeni vůbec)⁴⁴.

Za poslední dva roky bylo šetřeno ve Vietnamu okolo 600 případů obchodu s lidmi, které se týkaly asi 1 500 žen a dětí, které byly obchodovány do zahraničí. Zhruba 1 300 z nich bylo vráceno do svých domovů⁴⁵. Vicepremiér vietnamské vlády Truong Vinh Trong uvedl v dubnu 2007 na konferenci o obchodu s lidmi ve Vietnamu, že počet vietnamských žen a dětí, které jsou prodávány obchodníky do otroctví, stále stoupá⁴⁶.

Jako důvody tragické situace v oblasti obchodu s lidmi ve Vietnamu se udává zejména podceňování vzdělávání dětí (hlavně na venkově), malé povědomí o lidské důstojnosti, podceňování rizik a neinformovanost rodin, těžké ekonomické podmínky, nezaměstnanost a nedostatečné příjmy, neuspokojivý rodinný život, neodpovídající a nehodnotné informace v oblasti obchodu s lidmi, nízké postihy a tresty za obchod s lidmi (Kirjavainen, 1999, nestránkováno).

6.1. Asie

Ze států, kam jsou lidé z Vietnamu obchodováni, je nejtristnější situace pravděpodobně v Kambodži, která se ještě stále vzpamatovává z následků krvavé občanské války, jež kromě materiálních škod zničila i sociální vazby, stejně jako ovlivnila fungování institucí a státního aparátu. Obrovský nárůst obchodu s lidmi v zemi se datuje od začátku 90. let, kdy se země otevřela zahraničním ekonomikám a turistům. Do Kambodži jsou přiváženy ženy a děti z okolních států za účelem nucené prostituce, dále se hovoří o obchodu za účelem domácích prací a za účelem adopce dětí.

44 Human trafficking on the rise in Viet Nam. Vietnamnews, 7. 2. 2007

45 Human trafficking on the rise in Viet Nam. Vietnamnews, 7. 2. 2007

46 Human trafficking on the rise in Viet Nam. Vietnamnews, 7. 2. 2007

Problém obchodu s vietnamskými ženami a dětmi za účelem nucené prostituce do Kambodži je obecně i mediálně velmi dobře známý. Kambodža se stala proslaveným rájem západních sexuálních turistů. V roce 2004 uváděla NBC TV dokumentární film, kde byla pětiletá vietnamská dívka nucena k prostituci. Udává se, že ze 70 000 kambodžských prostitutek je 35 % z Vietnamu (hlavně z jihozápadních regionů — Long An, An Giang, Song Be, Kien Giang, Dong Thap, Can Tho a Ho Či Minova Města), z toho 35 % je mladších 18 let (Vietnam Committee on Human Rights, 2007, s. 15). Dle organizace AFESIP International⁴⁷ jsou tisíce vietnamských dívek obchodovány mnohými kanály do Kambodži za účelem prostituce, přičemž je využíváno zkorumpovaných úředníků a policistů. Mladé dívky, které jsou často prodány svou rodinou nebo přáteli, jsou vystavovány bolestnému týrání, jako například elektrickým šokům, pálení cigaretami, bití, bičování, znásilňování. Někdy jsou vietnamské ženy z Kambodži dále obchodovány do sousedních zemí⁴⁸. Report organizace ACWP (Pomoc dětem bez rodičů) uvádí: „Majitelé nočních klubů platí obchodníkům 350–450 USD za každou atraktivní vietnamskou pannu, které není více než 16 let. Ty, jež nejsou panny nebo jsou považované za méně hezké, jsou prodávány za 150–170 USD⁴⁹.“

Na území Kambodži působí stovky mezinárodních nevládních organizací, jejichž pomoc však často není efektivní. Jedním z důvodů je roztříštěnost pomoci a slabá vymahatelnost práva v zemi.

Naopak vietnamská i čínská média neustále vyzdvihují vyřešené případy obchodu s lidmi z Vietnamu do Číny a počty zatčených obchodníků a obě země spolupracují na mnohých prevenčních projektech. Nicméně situace v této oblasti je také stále neutěšená. Čína je zdrojovou, tranzitní i cílovou zemí pro ženy, muže a děti obchodované za účelem nucené práce, včetně nucené prostituce. Většina obchodu s lidmi se odehrává uvnitř čínského území, ale část lidí je obchodována přes hranice. Z Vietnamu jsou lidé obchodováni za účelem nucené práce, nucených sňatků a nucené prostituce. Vietnamské dívky pocházejí velmi často z chudých venkovských oblastí a bývají vylákány z domova pod záminkou práce v restauraci nebo v továrně do Číny, kde jsou následně nuceny k prostituci nebo ke sňatku s mužem, který již ve své oblasti nenašel vhodnou manželku. Takto podvedené ženy bývají prodány za 500–1 000 USD — dle „kvality zboží“. Velmi ceněni jsou v Číně malí vietnamští chlapci, které si neplodné čínské páry ve Vietnamu kupují k adopci.

Jak již bylo uvedeno výše v textu, relativní novinkou v oblasti jsou tzv. „dohazované“ sňatky Vietnamek z chudých vesnických regionů s muži z Malajsie, Jižní Koreji, Tchaj-wanu a dalších zemí. Cizinci cestují do Vietnamu, kde si na určených místech ve velkých městech (hovoří se zejména o Ho Či Minově Městě) vyberou mezi dívkami, které přijely z chudých provincií. Vietnam se tak stal oblíbenou cílovou destinací pro svobodné mládence z jiných asijských zemí, kteří sem přijíždějí na týdenní „svatební“ cestu, v jejíž ceně (3 000 až 10 000 USD) je výběr dívky, její zdravotní prohlídka, zajištění nutných dokladů k vycestování a rychlé líbánky. Rodina nevěsty dostává od budoucích manželů dívek peníze v řádech stovek dolarů — to je také důvod, proč mnoho rodin souhlasí s provdáním svých dcer za zcela neznámé cizince. Obchodem s lidmi se tyto případy stávají v momentě, kdy je dívka v zemi svého manžela omezována na osobní svobodě, jsou jí zabaveny doklady a musí vykonávat proti své vůli práci nebo poskytovat sexuální služby. Dle médií nejsou bohužel tyto případy výjimečné. Dívky se v nové zemi ocitají v nerovném postavení, často neovládají jazyk ani nemají základní znalosti o zemi, nemají práci, sociální vazby a jsou závislé na svých nových mužích a jejich rodinách, kteří je naopak chtějí ekonomicky využít, protože „do svatby investovali příliš peněz“. Někdy může být dokonce svatba dívkám pouze slíbena a nikdy k ní nedojde. V červenci 2007 byl v Hanoji odsouzen vietnamský šestičlenný gang, který prodal postupně do Malajsie 126 žen. Vietnamským ženám a dívkám bylo slíbeno zprostředkování sňatku v Malajsii, avšak po příjezdu byly prodány další agentuře, která je rozprodala starším a postiženým mužům za 2 000 USD za jednu osobu. Desítky žen se podařilo utéci zpět do Vietnamu, kde se obrátily na policii.

47 Agir pour les Femmes en Situation Precaire, Programme Regional en Asie, 2001 www.afesip.org

48 Trafficking in Women and Prostitution in the Asia Pacific. [online]. CATW — Asia Pacific, [cit. 2007-7-10] (Dostupné z: <http://www.catw-ap.org/facts.htm>)

49 Saving Children in Crisis Program [online]. ACWP [cit. 2007-9-10] (Dostupné z: http://www.acwp.org/v2/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=59, http://www.acwp.org/ngl/SCIC_Statistic.htm)

Bohužel negativní zprávy přicházejí i z asijských zemí, kde Vietnamci pracují jako dělníci v továrnách. V Jižní Koreji byl uskutečněn výzkum mezi pracovními migranty, z nichž velkou část tvoří Vietnamci, ze kterého vyplývá, že 10 % cizinců zažilo fyzické útoky a tresty od svého zaměstnavatele, 50 % psychický nátlak a verbální útoky, 18 % omezování v pohybu, 47 % zabavení dokladů a 44 % porušování pracovní smlouvy ze strany zaměstnavatele (Dang Nguyen Anh, 2007, s. 11).

V Malajsii, kam míří největší část vietnamských pracovníků, jsou běžnými problémy neplacení mzdy a nespravedlivé propuštění z práce. Stejně problémy byly sledovány i v dalších cílových zemích vietnamských pracovníků (Dang Nguyen Anh, 2007, s. 11). V Jihovýchodní Asii je mezinárodní migrace již desítky let důležitým faktorem v rozvoji hospodářství tamních zemí. Zaměstnavatelé v cílových zemích najímají vietnamské dělníky kvůli úsporám na mzdy a navýšení zisku. Některé asijské země zřídily speciální úřady nebo agentury na řízení pracovní migrace. Nicméně organizování pracovní migrace za pomoci udělených oprávnění agenturám není vždy spolehlivé, neboť u velké části migrantů se i přesto objevilo vykořisťování a zneužívání ze strany zaměstnavatele (Dang Nguyen Anh, 2007, s. 11). Kvůli nedostatečné informovanosti nemají vietnamští dělníci většinou přístup k prostředkům nápravy ani k pomoci nevládních organizací.

6.2. Neasijské země

Hovoříme-li o Evropě a o obchodu s lidmi z Vietnamu, kromě případů nucené prostituce, které již byly uvedeny v kapitolách o vietnamských komunitách v Polsku a Německu (viz kapitola 3), musíme také zmínit u nás prozatím neznámý fenomén: obchod s vietnamskými dětmi za účelem adopce. Tato problematika je spojená hlavně s devadesátými lety, kdy ve Vietnamu vznikla celá řada zprostředkovatelských agentur, specializovaných sirotčinců a také zařízení, kde si mohli rodiče z Evropy (zejména z Francie) děti prohlédnout a vybrat, hlavně v Ho Či Minově Městě a ve středním Vietnamu.

Základní problém spočíval ve skutečnosti, že potenciální rodiče ze Západu byli ochotni zaplatit za děti astronomické částky. Vietnamská strana nedokázala stanovit adopčním pravidla a připojit se k mezinárodním úmluvám. Místní úřady nebyly schopny vystavit nebo ověřit dokumenty, které by mohly spolehlivě určit původ dětí a stanovit, zda se jedná o opuštěné sirotky. Na konci devadesátých let byly odhaleny a souzeny organizované skupiny, které prodaly na Západ stovky dětí za ceny v desítkách tisíc dolarů. Přestože se oficiální poplatek za adopci pohyboval mezi jedním a dvěma tisíci dolarů, překupníci byli schopni při smlouvání vyhnat ceny přes dvacet tisíc a v některých případech prokazatelně až k padesáti tisícům dolarů. Do ilegální adopce byli zapojeni lékaři, ředitelé kojeneckých ústavů a sirotčinců i funkcionáři státní správy, kteří vydávali falešné dokumenty⁵⁰. V mnoha případech podvedení rodiče svěřili své dítě lékařům ke krátkému ústavnímu léčení nebo vyšetření a už se s ním nikdy neshledali. Objevily se únosy novorozenat a nákupci ještě nenarozených dětí, kteří obcházeli těhotné ženy s výhodnými nabídkami atd. Odhalení tohoto pozadí a také několik dramatických sporů, které se dostaly před soud ve Štrasburku, vedly k úplnému zastavení adopcí z Vietnamu ve Francii v dubnu 1999. Jednalo se o významný krok, neboť od roku 1995 do vydání zákazu bylo evidováno na 6 000 přivezených dětí, což údajně představuje přibližně polovinu z celkového počtu vietnamských adopcí za hranicemi. Je zajímavé, že oficiální statistika vietnamské strany uvádí za období 1992 až 2002 pouhé 2 000 vyvezených dětí. V následujících měsících Francouzi připravili mezinárodní dohodu o adopci vietnamských dětí a dovedli ji ke konci roku 2000 k ratifikaci. V roce 2002 se vietnamská vláda rozhodla radikálně regulovat veškerou adopci v podstatě podle modelu, který začal platit ve vztahu k Francii. Každá země mající zájem o mezinárodní adopci musela s VSR uzavřít dvoustrannou dohodu. Přesto i dnes nepřehledná situace ohledně adopcí směrem z Vietnamu pokračuje. V současné době tyto problémy řeší intenzivně například Spojené státy americké⁵¹.

50 L'opacité des procédures d'adoption d'enfants vietnamiens mise en cause, AFP, 5. 5. 1999 či Nicolas de la Casiniere: Ces enfants adoptés au Viêt-nam ont-ils été achetés? Libération, 25. 12. 1998

51 Announcement Regarding Adoption In Vietnam, November 2007 [online]. Embassy of the United States [cit. 2007-7-10] (Dostupné z <http://vietnam.usembassy.gov/adoptionstatement1107.html>)

Dalším zajímavým a smutným jevem spojeným s obchodem s Vietnamci do Evropy je obchod s lidskými orgány. V médiích se objevil specifický případ obchodu se třemi mladými Vietnamci, kteří byli v březnu 2006 prodáváni přes internetový portál E-bay, přičemž „startovní“ částka byla 5 500 USD. Údajně se jednalo o obchod s lidmi za účelem obchodu s lidskými orgány⁵². Na stejném portálu byly v březnu 2004 vystaveny i fotografie jedné vietnamské ženy a dvou velmi mladých dívek, jejichž prodejní cena „startovala“ na 5 400 USD. Dívky měly být prodány na Tchaj-wan jako nevěsty. Poté, co E-bay Tchaj-wan obdržela protesty mezinárodních organizací, odstranila tuto nabídku ze svých stránek⁵³. S technickým pokrokem se tak šíří i další možnosti obchodníků s lidmi. Za všechny podobné ještě další příklad. Světově proslul Američan George Hoey Morris, který založil webové stránky www.virginbride.net, na kterých se chlubil svým pohlavním stykem s mnohými nezletilými vietnamskými dívkami a nabízel, že pomůže za úplaty ostatním pedofilům získat vietnamské děti. Jedna ze zneužitých dívek však spolupracovala s policií a v říjnu 2006 byl tento muž ve Spojených státech amerických odsouzen (U. S. Department of Justice, 2007, s. 54).

Velmi znepokojivý, hlavně v souvislosti s podobnými odhalenými případy v ČR během posledního roku, je případ obchodu s Vietnamci do Velké Británie za účelem vykořisťování v pěstírnách marihuany. Ve Velké Británii získali v současnosti Vietnamci až $\frac{3}{4}$ veškerého trhu s marihuanou⁵⁴. Velký boom tohoto vietnamského „podnikání“ v Británii se počítá od roku 2003. Při policejních akcích byly v rodinných domech za městy, kde se nacházejí pěstírny, objeveno mnoho mladých migrantů bez dokladů, kteří pracovali ve stísněných a velice špatných hygienických podmínkách. Svoji práci chtěli splácet dluh majitelům pěstíren, kteří jim zařídili cestu do Evropy. V některých případech se jednalo o obchodované děti (U. S. Department of State, 2006, s. 9). Výdělky z jedné pěstírny dosahují ročně asi 600 000 £⁵⁵. Další děti z Vietnamu jsou dle médií do Velké Británie obchodovány za účelem nucené prostituce⁵⁶.

52 Sosin, N.: Disappearing in the crowd: Vietnamese immigrants in Poland [online]. In Cafebabel.com [cit. 2007-7-10] (Dostupné z <http://www.cafebabel.com/en/article.asp?T=T&Id=8039>)

53 Vietnamese girls on sale [online]. In Taipei Times. [cit. 2007-6-12] (Dostupné z <http://www.taipeitimes.com/News/taiwan/archives/2004/03/17/2003106544>)

54 Plant warfare. In Druglink March/April 2007, s. 6–9

55 Wright S.: Race laws defeat police crackdown on drug barons. The Daily Mail. 15/10/2007

56 Ford, R.: Every child who enters Britain must be tracked to thwart the slave trade The Times, 9/7/2007

7. Prevence

Mezi nejzávažnějšími důvody obchodu s lidmi ve světě jsou obvykle uváděny propastné ekonomické rozdíly mezi různými oblastmi světa, existence násilí, diskriminace etnická a genderová (většinu obchodovaných osob tvoří dle dostupných informací ženy), upírání práv některým skupinám obyvatel a jejich sociální exkluze, chybějící informace a nezaměstnanost. Tyto faktory nejsou považovány pouze za příčiny obchodu s lidmi, ale obecně jsou chápány jako jevy negativně ovlivňující životy jednotlivců i celé společnosti. Pro efektivní boj s obchodem s lidmi v globálním měřítku je tedy nutné zaměřit se na řešení těchto celosvětových jevů. Ekonomicky vyspělé státy by měly přijmout odpovědnost za negativní fenomény světové globalizace, a ne ji pouze využívat ke svému ekonomickému prospěchu.

Migrace, která je normálním světovým fenoménem a také pro naši zemi se stala běžnou realitou, a která je zároveň někdy mylně směřována s obchodem s lidmi, nepatří v žádném případě mezi příčiny tohoto jevu. Nelze si myslet, že restriktivní migrační politikou zabráníme obchodu s lidmi. Naopak — restriktivní migrační politika způsobí ještě větší neuspokojení poptávky našeho státu po pracovní síle (způsobené jednak demografickým vývojem a také nedostatkem zaměstnanců v nekvalifikovaných profesích) a také neuspokojení touhy Vietnamců a pracovníků z dalších ekonomicky slabších zemí cestovat do ČR za prací. Legislativní překážky se zainteresované strany budou ještě urputněji snažit překonat i mimo právní rámec. Vytvoří se tak další prostor pro neregulérní migraci a zaměstnávání, které často vedou k vykořisťování migrujících pracovníků a k omezení jejich možnosti se vykořisťování a obchodu s lidmi bránit (Burčiková, 2007, v tisku). Již konec devadesátých let, kdy vietnamští občané cestovali přes Rusko a Ukrajinu do ČR v nákladních vozech v nelidských podmínkách kvůli nemožnosti získat běžným způsobem vízum, ukázal, že restriktivní vízová politika přináší často negativní a nezamýšlené důsledky. V momentě, kdy se pro běžného občana stává získání víza nedosažitelným snem, stoupají ceny zprostředkovatelských neoficiálních a pochybných agentur a ceny převaděčů a rostou zdravotní rizika při přepravě obchodovaných osob v důsledku snahy o minimální přepravní náklady a maximální zisk pro obchodníky s lidmi a zprostředkovatelské firmy.

Aktivita organizací působících v oblasti boje proti obchodu s lidmi a ani společná činnost sítí těchto organizací nemohou změnit a komplexně řešit hlavní globální příčiny obchodu s lidmi ve světě. Mohou však částečně ovlivňovat státní politiky, které se vztahují k migraci a mohly by mít preventivní efekt, a mohou vyvíjet tlak na politiky. Organizace La Strada ČR může také na základě výsledků této zprávy realizovat jednotlivé adresné prevenční kroky zaměřené na vietnamskou komunitu, na které by v budoucnu měly navázat další prevenční projekty neziskového i státního sektoru.

Z výše uvedeného textu kromě jiného vyplývá, že do České republiky migruje v současnosti zejména z ekonomických důvodů mnoho Vietnamců, kteří jsou ve smyslu obchodování s lidmi a vykořisťování zranitelnou skupinou — nejsou jazykově vybaveni, neznají prostředí ČR, nerozumějí českým zákonům (a nemají často vzdělání ani v dalších oblastech), někteří z nich nemají v pořádku doklady a většina z nich přichází na naše území s velkými dluhy. Hned po svém příchodu se stávají závislými na zbytku komunity, přičemž tato odkázanost na druhé může mít mnoho forem: od pouhé solidární výpomoci a nákupu služeb (vyřizování dokladů, tlumočení na úřadech, u lékaře, různé typy poradenství) až po drsné formy omezování osobní svobody a vykořisťování a nucení k práci, včetně prostituce. Cílem této kapitoly je nalezení možných kroků v prevenci obchodu s lidmi a vykořisťování v této skupině migrantů.

Prevenci obchodu s lidmi a vykořisťování mezi vietnamskými migranty lze rozdělit na dvě základní části: prevenci v zemi původu a prevenci ve vietnamské komunitě v ČR.

7.1. Prevence v zemi původu

Falešný mýtus o ČR jako o zemi zaslíbené vytvořili ve Vietnamu zejména emigranti, kteří navštěvují svoji domovinu a přivážejí svým rodinám peníze a dárky. Ve snaze vylíčit svůj dosavadní život v zahraničí jako

úspěšný nepřináší však vždy pravdivé informace o skutečných podmínkách života v České republice. Dále je tento mýtus „přizíván“ tvrzeními zejména neoficiálních zprostředkovatelů, v jejichž ekonomickém zájmu není upozorňovat zájemce o cestu do ČR na možná rizika a problémy, které mohou Vietnamce a Vietnamky v České republice potkat. Vzhledem k tomu, že současným trendem v ekonomické migraci Vietnamců a Vietnamek do České republiky je odchod ekonomicky slabší a méně vzdělané vrstvy obyvatelstva (zejména ve srovnání s migrací před rokem 1989), lze očekávat značnou neinformovanost těchto osob o České republice a její skutečné životní úrovni, a je pravděpodobné, že tito migranti a migrantky neodhadnou reálně návratnost finančních prostředků, které vložili do své cesty (zaplatili zprostředkovatelským firmám). Nenaplněnost očekávání těchto osob může mít značné následky, mezi které patří právě i zranitelnost těchto migrantů v kontextu obchodu s lidmi a vykořisťování (dalším efektem je například psychická deprivace těchto osob, vliv na zvýšení kriminality, nárůst počtu distributorů a uživatelů drog a další). Považujeme tedy za velice důležité šířit informace o skutečných podmínkách života v ČR již na území Vietnamu.

Lidé z Vietnamu nemají před svým odjezdem do České republiky taktéž dostatek informací o obchodu s lidmi a o rizicích své cesty — zanedbávají základní bezpečnostní opatření, mezi která by mělo patřit pořízení kopie dokladů, prověření zprostředkovatelské firmy, prověření místa práce, podepsání pracovní smlouvy. Nevědí také, že existuje systém sociálních služeb, který mohou kontaktovat a využít v případě nedostatku informací nebo tísně.

7.1.1. Realizované kroky

Snahou naší organizace je tedy umožnit vietnamským migrantům a migrantkám přístup k základním informacím o České republice a seznámit je s možnými riziky jejich cesty a s možnostmi pomoci, pokud se ocitnou v nouzi. Na základě podrobného mapování situace ve vietnamské komunitě v ČR během projektu byly popsány rizikové faktory, se kterými je vietnamský migrant či migrantka před svojí cestou konfrontován, stejně jako byl popsán falešný mýtus České republiky jako ekonomického ráje, a na základě toho byl nadefinován nutný obsah prevenčního materiálu distribuovaného v zemi původu. Tímto prvním prevenčním nástrojem se stal **informační leták ve vietnamštině**, který byl vytištěn v nákladu 2 000 kusů a bude distribuován ve spolupráci s MZV ČR na Českém velvyslanectví v Hanoji žadatelům a žadatelkám o vízum. Cílem letáku je rovněž zlepšovat postavení čitatele, tj. pomáhat mu porozumět své situaci a posilovat jeho rozhodovací schopnosti novými důležitými informacemi. Mezi vymezené potřebné informace, specifické pro vietnamskou komunitu, patří zejména sdělení, která usilují o boření mýtu o ČR jako o zemi zaslíbené. Leták například obsahuje údaje o průměrné a minimální mzdě v ČR, která je uváděna v přibližných čistých příjmech, protože údaj o hrubé mzdě není pro vietnamského migranta příliš vypovídající, a informace o tom, že v případě neúspěšnosti podnikání se nelze nechat po příjezdu do ČR zaměstnat, protože účel pobytu lze změnit nejdříve za rok pobytu zde. Také je vietnamský migrant či migrantka upozorněn na fungování zprostředkovatelského servisu, který využívá neznalosti jazyka a prostředí a migranti a migrantky se na jeho službách stávají závislí. Leták byl několikrát konzultován se zástupci komunity a je také založen na zkušenostech expertů a expertek, kteří se dlouhodobě zabývají vietnamskou migrací do ČR.

Vzhledem k náročnosti překladu, který vyžadoval odbornost, ale také stylistickou přiměřenost cílové skupině, nebylo možné oslovit překladatelskou agenturu. Obrátili jsme se proto na několik prověřených překladatelů, kteří na textu pracovali společně.

V souladu s prevenční koncepcí organizace se leták snaží neodradit migranty a migrantky od četby zastrašující grafickou podobou ani obsahem, neboť je ověřeno, že prevenční materiály, které příliš hrozí nebo moralizují, nemají u cílových skupin většinou úspěch a neosloví je (lidé mají pocit, že „*tohle se mně nemůže stát!*“). Snahou letáku je tedy hovořit ke všem a zaujmout migranty hlavním nadpisem „*Odjíždíte do České republiky za prací?*“ a fotografií, na které je vyobrazen muž vietnamského původu, který prodává zboží.

Celý leták má čtyři stránky, je otvírací a nejdůležitější informace se nacházejí na první a poslední straně letáku: upozornění na existenci možných rizik cesty a vybrané informace o České republice (výše průměrného platu, výše minimálního platu, nezbytnost znalosti českého jazyka při podnikání v ČR, nemožnost změny účelu pobytu v ČR po nejméně jeden rok po příjezdu do země).

Na druhé, vnitřní straně letáčku se nacházejí otázky, které by měly čtenáře pobídnout k zamyšlení, a doporučení před cestou, včetně bezpečnostních.

Třetí strana letáčku je věnována situacím, ve kterých se migrant či migrantka může obrátit o pomoc na organizaci La Strada ČR, tedy návodu k identifikaci/sebeidentifikaci obchodovaných a vykořisťovaných osob a informacím o možnostech pomoci, kterou organizace zdarma nabízí.

Součástí letáku je také základní představení organizace La Strada ČR, včetně informace, že nepracujeme pro policii a pomáháme také cizincům a cizinkám bez dokladů, a kontakty na naši SOS linku, mobil obsluhovaný vietnamskou operátorkou a odkaz na webové stránky ve vietnamštině.

Bạn hãy thử trả lời một số câu hỏi sau đây →

- 1) Người môi giới cho bạn đến CH Séc làm việc có đáng tin cậy không?
- 2) Bạn có nắm được tình hình kinh tế và xã hội ở CH Séc không? Bạn có hình dung được cụ thể về thu nhập trong tương lai của mình không?
- 3) Bạn có biết sau bao lâu thì bạn sẽ trả hết được những chi phí cho chuyến đi đến CH Séc không?
- 4) Bạn có biết là sẽ ở đâu và làm việc gì sau khi đến CH Séc không?
- 5) Bạn có biết là sẽ nhờ giúp đỡ ở đâu trong trường hợp gặp khó khăn chưa?

Nếu như không trả lời được chính xác những câu hỏi trên thì xin bạn hãy thận trọng và trước khi đi xin lưu ý một số điều sau →

- 1) Có tìm hiểu nhiều nhất về cuộc sống tại CH Séc (có thể qua Internet)
- 2) Yêu cầu được ký hợp đồng lao động và thông tin đầy đủ về nơi làm việc, nếu được hứa sẽ có việc làm
- 3) Mang theo mình địa chỉ liên lạc của những người thân ở Việt Nam, ở CH Séc và của chúng tôi
- 4) Sao chép tất cả toàn bộ giấy tờ rồi để ở chỗ khác với bản gốc. Bạn không được đưa giấy tờ gốc của mình cho bất kỳ ai
- 5) Tích cực tìm hiểu xem người môi giới chuyên đi (hoặc việc làm) dự định làm gì với bạn
- 6) Nếu bạn có mắc nợ với người môi giới chuyên đi (hoặc việc làm), bạn hãy đòi được bảo đảm là khoản nợ đó sẽ không bị tăng thêm. Chú ý: sự ràng buộc về tài chính có thể dùng để gây áp lực cho bạn
- 7) Nếu có thể bạn nên mang theo người tiền dự phòng

Bạn có thể đề nghị chúng tôi giúp đỡ nếu bị rơi vào một trong những hoàn cảnh sau đây →

- 1) Người môi giới lừa gạt bạn khi thỏa thuận việc làm
- 2) Họ đòi bạn những khoản tiền không chính đáng cho việc môi giới chuyên đi sang CH Séc
- 3) Bạn phải sống và làm việc trong những điều kiện quá tồi tệ (chẳng hạn như thời gian làm việc quá dài hoặc trong điều kiện mất vệ sinh)
- 4) Họ giữ giấy tờ của bạn
- 5) Họ đe dọa bạn (như dọa tố giác với cảnh sát)
- 6) Họ không trả lương cho bạn hoặc chỉ trả với mức rất thấp
- 7) Bạn bị hạn chế đi lại
- 8) Bạn bị ép buộc làm mại dâm

Chúng tôi cung cấp miễn phí →

- Tư vấn về luật lao động (lần đầu tiên có thể miễn danh)
- Giải quyết chỗ ở tạm thời, kể cả ăn mặc và các nhu cầu sinh hoạt cơ bản khác
- Giúp đỡ về mặt xã hội, y tế và tâm lý
- Tư vấn về pháp lý

Chúng tôi giúp đỡ cho cả những người ngoại quốc không có giấy tờ. Chúng tôi không làm việc cho cảnh sát!

La Strada ČR, o.p.s là tổ chức phi chính phủ, phi lợi nhuận hoạt động trong lĩnh vực giải quyết các vấn đề liên quan đến nạn buôn người, bóc lột sức lao động cưỡng như mại dâm

Chúng tôi giúp đỡ những người bị bóc lột sức lao động và bị cưỡng ép làm mại dâm

Đường dây nóng của La Strada là 222 71 71 71
Bạn có thể nhắn tin hoặc gửi SMS bằng tiếng Việt theo số điện thoại 737 420 878 vào bất cứ lúc nào - phiên dịch của chúng tôi sẽ gọi lại cho các bạn
www.strada.cz - Có cả thông tin bằng tiếng Việt

Bạn có biết →

- 1) Lương trung bình nhận được hàng tháng ở CH Séc khoảng 15000 có-run (khoảng 750 USD) – ví dụ: giáo viên, lao động có tay nghề
- 2) Lương tối thiểu nhận được hàng tháng ở CH Séc là 6400 có-run (khoảng 320 USD) – ví dụ: lao động phổ thông
- 3) Kinh doanh ở Séc cần phải biết tiếng Séc. Ngoài ra các doanh nghiệp phải đóng thuế và giao tiếp với các công sở
- 4) Nếu như không biết tiếng Séc, bạn sẽ phải phụ thuộc vào người khác và trả thù lao mỗi khi họ giúp
- 5) Bạn không thể đi làm công ăn lương nếu bạn có thị thực đi kinh doanh. Các xí nghiệp chỉ được phép nhận người vào làm nếu người đó có thị thực đi làm công. Bạn chỉ có thể đổi mục đích cư trú sau khi đã ở tại CH Séc 1 năm

Dále v rámci prevence v zemi původu vytvořila organizace La Strada ČR **vietnamsky psanou část svých webových stránek** (www.strada.cz), která slouží jednak k prevenci — vietnamští zájemci o cestu do České republiky si mohou přečíst informace o životě zde a možných nástrahách své cesty — a zároveň je určena osobám v nouzi, které si zde mohou vyhledat informace o nabízených službách organizace La Strada ČR a kontakt.

7.2. Prevence ve vietnamské komunitě v ČR

Vietnamská komunita v České republice se vyznačuje několika specifiky, která je nutné mít při prevenci obchodu s lidmi a vykořisťování na vědomí. Jedná se zejména o **obtížnou proniknutelnost do komunity**, kdy je třeba prolomit velkou jazykovou bariéru a také nedůvěru. Pro komunikaci organizací nabízejících sociální služby s vietnamskou komunitou nelze v žádném případě užívat jiný jazyk než vietnamštinu⁵⁷. Pouze menší část Vietnamců a Vietnamek čte české noviny a sleduje další českojazyčná média — většina komunity si vystačí s vietnamsky psanými periodiky, která zde vycházejí, a s vietnamskou televizí.

Neznalost češtiny nekomplikuje pouze komunikaci neziskových organizací s potenciálními uživateli a uživatelnými službami z řad vietnamské komunity, ale způsobuje i obrovskou neobeznámenost komunity s fungováním neziskového systému, jeho konceptem, principy a cíli, dále zapříchňuje neznalost vlastních práv. Častá neznalost zákona vede zejména cizince a cizinky, kteří u nás pobývají neregulérně, v omyl, že nemají na pomoc nárok.

Specifickým úskalím prevence a nabízení a poskytování sociálních služeb je již samotná **identifikace** obchodovaných osob, která může probíhat na třech úrovních:

- » identifikace policií
- » identifikace okolím
- » sebeidentifikace

Všechny vietnamské klientky v dlouhodobé péči organizace La Strada ČR, které byly nuceny k prostituci, byly identifikovány policií. Narozdíl od jiných komunit nejsou prozatím zaznamenány případy jiného kontaktování pomáhající organizace — identifikace okolím i sebeidentifikace jsou v této komunitě prozatím pouze na úrovni přání pracovníků organizací. Nedostatek informací ve společnosti a zejména v samotné vietnamské komunitě vytváří nejasnosti ohledně rozpoznání osob, které potřebují a mají nárok na pomoc a na sociální služby. Sociální stigma, zejména na ženách pracujících v prostituci, taktéž přispívá ke špatné identifikaci osob v nouzi. Nepochybně stejné jsou i důvody minimálních kontaktů v jiných sektorech, než je prostituce: z důvodu jazykové a kulturní bariéry a neznalosti českých zákonů nemají potencionální vietnamští klienti a klientky dostatek informací pro zhodnocení vlastní situace, nevědí o svém nároku na pomoc, o existenci pomáhajících organizací a mají strach z případného postihu. V oblasti vykořisťování je další překážkou v identifikaci a sebeidentifikaci také relativní a kulturně odlišně vymezená hranice mezi špatnými pracovními podmínkami a vykořisťujícími podmínkami.

Dalším problematickým momentem, který těsně navazuje na identifikaci, je **dostupnost sociálních služeb**. V případě, že vietnamský spoluobčan či spoluobčanka pocítí potřebu obrátit se někde o pomoc — tedy sám sebe identifikuje jako osobu obchodovanou nebo vykořisťovanou, nezná kromě prostředí své

57 Více než polovina Vietnamců u nás se nedomluví o nutných věcech v českém jazyce — vyplývá např. z bakalářské práce Trung Ta Minhe 2002, kde autor při svém výzkumu dospěl k závěru, že 31 % Vietnamců žijících v Chebu rozumí v českém jazyce pouze jednotlivá slova a 23 % Vietnamců nehovoří česky vůbec. Dle výzkumu Přístup imigrantů a imigrantek ke vzdělání a na trh práce (2007) například nebyla zhruba polovina vietnamských a čínských respondentů schopna komunikovat s tazatelem bez tlumočníka

komunity většinou možnosti, kam se obrátit. Celá vietnamská komunita je zvyklá fungovat značně uzavřeně a jednotlivé osoby se spoléhají na záchranu od blízkých lidí, známých nebo od zástupců komunity. V případě, že tyto možnosti selžou, nezná osoba v nouzi jiné možnosti — fungující systém, jak se domoci podpory „z venku“, prozatím neexistuje. Ve vietnamských novinách, které zde vycházejí, nejsou běžné články o možnostech sociálních služeb a vietnamské organizace, ač mají svoji funkci a velký vliv na komunitu, zatím také s neziskovým sektorem v tomto směru nespolupracují. Jednotlivci nemají zatím dostatek zkušeností s pomáhajícími organizacemi, které by předávali dále a kterými by budovali důvěru komunity v neziskový sektor. Neziskové organizace (ale ani státní správa) nedistribuuji téměř žádné tištěné materiály o sociálních službách ve vietnamštině přímo do komunity. Vietnamská komunita je navyklá využívat již tradiční schémata svého fungování v českém prostředí a neziskový sektor do nich prozatím bohužel nepatří.

7.2.1. Realizované kroky

V rámci prevence obchodu s lidmi a vykořisťování vytvořila organizace La Strada ČR **informační leták ve vietnamštině**, který má zejména usnadnit identifikaci osob, které mají nárok na sociální pomoc a podporu. Vývoj letáku vycházel ze zkušeností organizace a z konzultací s odborníky a odbornicemi a s lidmi z vietnamské komunity. Taktéž byly podrobně hodnoceny možné cesty distribuce, která byla již zahájena a bude nadále pokračovat v dalším roce.

Jazyk i informace byly přizpůsobeny cílové skupině. Dle praktických a konkrétních otázek obsažených v letáku může každý posoudit situaci vlastní nebo někoho ve svém okolí a má možnost se rozhodnout, zda vyhledá pomoc organizace. Na letáku je také nabídka služeb organizace La Strada ČR, kontakt na telefon, který je operován vietnamskou tlumočnicí, a odkaz na webové stránky organizace s informacemi ve vietnamštině. Celý leták je velice stručný, přehledný a psaný obecným jazykem srozumitelným všem. Vzhledem k velmi krátkému trvání projektu (duben — prosinec) není možné zatím popsat efekt distribuce tohoto letáku, stejně jako ostatních informačních a prevenčních materiálů.

Chúng tôi giúp đỡ những người bị bóc lột sức lao động và bị cưỡng ép làm mại dâm

Chúng tôi giúp đỡ cho cả những người ngoại quốc không có giấy tờ. Chúng tôi không làm việc cho cảnh sát!

Đường dây nóng của La Strada là 222 71 71 71 (bằng tiếng Séc)

Bạn có thể gửi SMS bằng tiếng Việt theo số điện thoại 737 420 878 – phiên dịch của chúng tôi sẽ gọi cho các bạn

www.strada.cz – có cả thông tin bằng tiếng Việt

Bạn có thể đề nghị chúng tôi giúp đỡ nếu bị rơi vào một trong những hoàn cảnh sau đây

- 1| Bạn phải sống và làm việc trong những điều kiện quá tồi tệ
- 2| Họ giữ giấy tờ của bạn
- 3| Họ đe dọa bạn
- 4| Họ không trả lương cho bạn
- 5| Bạn bị hạn chế đi lại
- 6| Bạn bị ép buộc làm mại dâm

Chúng tôi cung cấp miễn phí

- 1| Tư vấn về luật lao động (lần đầu tiên có thể匿 danh)
- 2| Giải quyết chỗ ở tạm thời, kể cả ăn mặc và các nhu cầu sinh hoạt cơ bản khác
- 3| Giúp đỡ về mặt xã hội, y tế và tâm lý
- 4| Tư vấn về pháp lý

La Strada ČR, o.p.s. là chức phi chính phủ, phi lợi nhuận hoạt động trong lĩnh vực giải quyết các vấn đề liên quan đến nạn buôn người, bóc lột sức lao động cũng như mại dâm

Konkrétně na ženy nucené k prostituci byl zaměřen **informační článek**, který byl uveřejněn v nejčtenějším vietnamském týdeníku Tuan Tin Moi. Text článku obsahoval ilustrativní příběh dívky, která byla nucena k prostituci, informace o nabízené pomoci, informace o organizaci, kontakt na vietnamskou linku. Narodil od české veřejnosti, v jejímž povědomí v kontextu nucené prostituce organizace La Strada ČR již dobře zakotvila, není jméno organizace ve vietnamské komunitě známé, stejně jako není povědomí

o dalších neziskových organizacích, které poskytují obdobnou pomoc a podporu ženám v prostituci. Po zveřejnění článku kontaktovali organizaci La Strada ČR telefonicky tři Vietnamci a jedna Vietnamka — jednalo se o dotazy z pracovní-právní oblasti.

Dalším krokem La Strady ČR v oblasti prevence bylo zřízení **mobilního telefonu** operovaného vietnamskou tlumočnicí. Na materiálech ve vietnamštině je vždy uváděno číslo tohoto telefonu, neboť na běžné SOS lince La Strady ČR není tlumočnice trvale k dispozici. Je tak pro potencionální vietnamskou klientelu zajištěn přímý přístup k vietnamsky hovořící pracovníci.

Pro ženy nucené k prostituci vytvořila organizace La Strada ČR ve spolupráci s organizací Rozkoš bez rizika **zapalovače s vietnamsko-českými nápisy**, které budou distribuovány přímo v nočních klubech. Nenápadnou formou upozorňují na možnost pomoci a kontakt na organizace.

Pro oblast prevence v širším záběru vietnamské komunity byly vyrobeny **zápisníky**, které budou distribuovány mezi vietnamskou mládež v Modré škole (diagnostické centrum pro děti cizince), do Permonu — dětského domova pro děti cizince a do organizací, které sdružují vietnamské občany.

7.3. Doporučení v oblasti prevence

Prevence obchodu s lidmi musí být nejen adresná, ale také dlouhodobá. Obecným a známým problémem je evaluace preventivních programů a jejich dopad na cílové skupiny. Organizace La Strada ČR má v současné době navržen základní preventivní program ve vietnamské komunitě u nás, ve kterém by bylo vhodné pokračovat. Je třeba ho dále konzultovat s odborníky i s příslušníky vietnamské komunity a přizpůsobovat ho aktuálním podmínkám. Podobný preventivní program v Polsku (od roku 2004) ukázal, že závažné výsledky nelze očekávat okamžitě, avšak nezbytné je vytrvat a dále se snažit proniknout do povědomí Vietnamců a Vietnamek, kteří k nám jezdí za prací. I v samotné vietnamské komunitě existuje skepse v názorech na dosažitelnost sociálních služeb; je třeba postupnými kroky budovat zejména důvěru této komunity a pevně zakotvit v mechanismech jejího fungování.

7.3.1. Doporučení v oblasti prevence v zemi původu

Všechny konkrétní prevenční kroky by měl předcházet **podrobný výzkum** situace ve Vietnamu. Bylo by příhodné vypracovat rešerše vztahující se k tématu a vytvořit analýzy realizovaných výzkumů, a to zejména těch, které jsou zaměřeny na migraci Vietnamců a Vietnamek do zahraničí, na metody, které používají vietnamští obchodníci s lidmi nejen při transportu lidí do Evropy, ale i do dalších zemí, a dále na genderově orientované výzkumy (většina obchodovaných osob ve světě jsou ženy). Také je vhodné soustředit se na situaci na trhu práce ve Vietnamu a připravit rozbor možné prevenční intervence.

Jedním ze základních cílů prevence ve Vietnamu by mělo být **zprostředkovávání dostatečného množství kvalitních informací** jednak o podmínkách života v České republice, platných zákonech na našem území, ale také o existenci sociálních služeb a jejich systému fungování, a dále o bezpečnostních typech a opatřeních před cestou za prací do ČR. Je nezbytné, aby tyto informace byly vybrané s důrazem na kulturní odlišnost Vietnamců a Vietnamek a na specifické podmínky, do kterých k nám přijíždějí a ve kterých žijí — vhodné je soustředit se na boření mýtu o ekonomickém ráji v ČR, dále na základní informace o právním prostředí v ČR (jak již bylo řečeno, nově příchozí migranti mají často velmi slabé povědomí o právu ve Vietnamu, o to menší o právu v ČR (Viz Kocourek, 2006, str. 114), zdůraznit možnosti pomoci i pro neregulérní migranty a migrantky, upozorňovat na rizika vyplývající z finančních závazků vůči zprostředkovatelům služeb. Důležitým nástrojem v prevenci může být zvyšování povědomí o obchodu s lidmi na území ČR. Jako nejvýhodnější se jeví šířit tyto informace pomocí místních médií. Informace by sloužily k posílení kompetence každého migranta a migrantky informované se rozhodnout ohledně

své cesty do zahraničí, a také by zeslabovaly vliv neoficiálních zprostředkovatelů, kteří za své služby žádají přemrštěné odměny. V tomto bodě lze navázat na připravovanou aktivitu organizace La Strada ČR a MZV ČR — na výrobu a distribuci základních informačních a preventivních letáků. Otázkou však zůstává, kdo by se této osvětové činnosti měl v budoucnosti ujmout.

Suplováním služeb neoficiálních zprostředkovatelů a nabízením alternativních řešení a informací pro potencialní migranty a migrantky se podařilo v některých zemích činnost zprostředkovatelů alespoň částečně nahradit projekty nevládních organizací (například projekt „Prevence nelegální migrace a pomoc vybrané oblasti“ realizovaný společností Člověk v tísni v Gruzii či projekt „Prevence nelegální migrace z Ukrajiny do České republiky a pomoc při vytváření azylové infrastruktury“, realizovaný organizací Charita ČR). Tato pomoc by mohla ve Vietnamu případně probíhat formou rozvojové pomoci, neboť tato země je jednou z cílových destinací zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Pokud by se podařilo docílit migrace informovaných, nezadlužených a připravených pracovníků, byla by to nejen potřebná rozvojová pomoc, ale i výhodná společensko-ekonomická investice. Při realizaci podobného programu je však nezbytné použít specifický „vietnamský“ model, nekopírovat například osvědčené metody z jiných zemí. Realizátor by měl nejdříve důkladně poznat vietnamské prostředí a respektovat kulturní realitu této země.

Relativně novými hráči na vietnamském poli zprostředkovatelského servisu, který funguje v oblasti pracovní migrace do ČR, jsou registrované oficiální agentury, které zprostředkovávají práci pro skupiny vietnamských dělníků a dělnic do českých továren. Lze předpokládat, že důsledným **monitorováním a kontrolou činnosti těchto agentur**, ideálně od počátku jejich působení, lze dosáhnout dobré úrovně vybavenosti vysílaných vietnamských pracovníků a pracovníc po stránce jazykové (několikaměsíční kurz českého jazyka by se měl stát standardem), i ohledně informací. Kontrola působení zprostředkovatelských agentur může také včas přispět k definování případných slabých míst v jejich činnosti a možnosti nápravy.

Velmi specifickou a kontroverzní roli zastává v mozaice subjektů, které asistují při odchodu vietnamských migrantů a migrantek do zahraničí, český státní aparát reprezentovaný v očích Vietnamců a Vietnamek zastupitelstvím České republiky v Hanoji, jehož úkolem je přijímat žádosti vietnamských občanů a občanek o vízum do ČR a na konci vízového procesu tato víza vydávat nebo oznamovat zamítnutí. (Subjektem, který rozhoduje o udělení víza nad 90 dnů, je Cizinecká policie ČR, jejíž působení v tomto směru by stálo za samostatnou analýzu). Pro běžného vietnamského žadatele o vízum je těžko uvěřitelné, že by vlastními silami získal vízum do naší země (žadatelé hovoří o zkorumpovanosti zaměstnanců českého velvyslanectví, o průtazích při podávání žádosti, o neefektivnosti pořadníků, složitosti žádosti, neprůhlednosti systému), a řeší tuto obavu kontaktováním neoficiálního zprostředkovatele, čímž se ČR nepřímo podílí na vzrůstu vlivu a moci těchto subjektů a na dopadech, které má na naši zemi migrace tragicky zadlužených a neinformovaných lidí. Pokud je opravdu systém žádosti o vízum natolik komplikovaný a vízum pro běžného Vietnamce či Vietnamku těžko dosažitelné bez vnější pomoci, je třeba zásadně **změnit systém**. Pokud se jedná o mýtus uměle vytvořený zprostředkovateli, je nutné věrohodně a masivně šířit informace o dosažitelnosti víza bez účasti zprostředkovatelů a zásadně **zprůhlednit vízovou proceduru**. Jedním z prevenčních kroků by také mělo být **vzdělávání pracovníků zastupitelského úřadu**, kteří jsou prvními zástupci české státní správy, přicházející s migranty a s migrantkami do styku, a mohou už v této fázi identifikovat osoby, které jsou ohroženy obchodováním nebo už obchodovány jsou. Dalším obecnějším opatřením je **důvěryhodný postup při podezření z korupce** v českém státním aparátu, který je nutným předpokladem k obnovení důvěry ze strany vietnamských žadatelů o vízum⁵⁸, a školení českých úředníků v této oblasti.

Průhledný, přehledný vízový proces je nejlepší cestou, jak omezit vliv neoficiálních zprostředkovatelů na život jednotlivců, snížit jejich ceny, a tím snížit riziko Vietnamců a Vietnamek pracujících u nás, že budou žít dlouhou dobu ve fyzicky i psychicky náročných podmínkách, pod velkým tlakem dluhu, který mají

58 Tato důvěra byla významně narušena například nedávným mediálním skandálem ohledně úplatků na Velvyslanectví ČR v Hanoji, viz například Česká ambasáda v Hanoji čelí obviněním z korupce deník Právo, 20/9/2007 nebo Korupce? Jejich problém. Reflex 34/2007, 23. 8. 2007

u své rodiny, známých či lichváře nebo agentury. Snahou našeho státu by mělo být nezatlačovat neprůhlednou vízovou politikou jednotlivce do zranitelných pozic, ze kterých nemohou po roky vystoupit.

Nové změny v této oblasti může přinést také připravovaný projekt tzv. Zelených karet — doufejme, že pozitivní, a že také díky němu zeslábné vliv neoficiálních zprostředkovatelů. Je třeba podrobně sledovat vývoj tohoto projektu ve vztahu k pracovním migrantům a migrantkám z Vietnamu a případně přizpůsobit projekt specifickým vietnamským podmínkám. Zejména bude třeba **nastavit průhledný proces žádostí**, neboť důvěra vietnamských migrantů k českým úředníkům je silně nabourána.

7.3.2. Doporučení v oblasti prevence na území ČR

Hovoříme-li o prevenci ve vietnamské komunitě na území ČR, je stejně jako u osvěty v zemi původu nejdůležitějším nástrojem prevence obchodu s lidmi a vykořisťování **šíření kvalitních informací, a to konkrétně ve třech oblastech:**

1. informace o neziskovém sektoru, jeho fungování a nabízených službách
2. informace o obchodu s lidmi a vykořisťování
3. informace o právech každého jednotlivce na našem území

Ad 1. Za využití vietnamských periodik, která vycházejí na našem území a jsou čtena širokou škálou vietnamské veřejnosti, tištěných letáků a ve spolupráci s vietnamskou komunitou (například s vietnamskými organizacemi a s dobrovolníky z řad vietnamských studentů a studentek) je třeba trvale nabízet informace o činnosti neziskových organizací na území ČR. Z hlediska obchodu s lidmi a vykořisťování je vhodné zaměřit se na informace o organizacích, které nabízejí právní a pracovně-právní poradenství, dále sociální služby obchodovaným a vykořisťovaným osobám, azylové ubytování, psychoterapii a asistované návraty do země původu.

Ad 2. Vzhledem ke kulturně a sociálně odlišnému prostředí, ze kterého k nám vietnamští migranti a migrantky přicházejí, mají často rozdílné vnímání své situace, než je běžné pro české občany a občanky. Nahlízejí se jinou perspektivou a mají jinak nastaveno například vnímání pracovních a životních podmínek. Vzhledem k tomu, že nemají dostatek informací o obchodu s lidmi, neumějí svoji situaci porovnat se situací obchodovaných osob a neidentifikují se jako osoby, které mají nárok na pomoc a na podporu sociálních služeb. Netuší často také, že obchod s lidmi a nucení k práci včetně prostituce je trestným činem. V zájmu identifikace obchodovaných osob ve vietnamské komunitě a prevence obchodu s lidmi a vykořisťování jako trestných činů je třeba šířit konkrétní informace o obchodu s lidmi.

Ad 3. Mnoho Vietnamců a Vietnamek nemá dostatek informací o vlastních právech. Zejména neregulární migranti a migratky často netuší, že mají nárok na pomoc, pokud se stanou obětí trestného činu. Stejně tak ženy v prostituci se obávají společenského stigma a i v případech nouze se bojí požádat o podporu. Vhodnou distribucí materiálů i kampaní v médiích je třeba posilovat právní vědomí Vietnamců a Vietnamek v ČR s důrazem na nejvíce ohrožené skupiny: neregulární migranty a migrantky a ženy v prostituci.

Všechny tři uvedené oblasti prevence obchodu s lidmi a vykořisťování ve vietnamské komunitě by měly být také součástí **vzdělávání zástupců vietnamské komunity** (například představitelů vietnamských organizací působících v ČR) formou seminářů, přednášek nebo kulatých stolů. Mluvíme-li o prevenci obchodu s lidmi a vykořisťování ve vietnamské komunitě v širším smyslu, je třeba **vzdělávat také českou majoritu, úředníky a úřednice státní správy, Policii ČR i neziskové organizace**, které s touto problematikou běžně nepracují, avšak mohou se potkat se zranitelnou skupinou migrantů.

Jak už z obsahu celé kapitoly vyplývá, na oblast prevence velmi úzce a velmi konkrétně navazuje identifikace a sebeidentifikace potenciálních uživatelů sociálních služeb. Zásadní roli v identifikaci obchodovaných osob z vietnamské komunity v současnosti hraje Policie ČR — všechny vietnamské klientky v dlouhodobé péči organizace La Strada ČR, které byly nuceny k prostituci, byly identifikovány policií. V předchozích kapitolách byla

zachycena svědectví z komunity a od pracovníků ÚOOZ Policie ČR, že ve vietnamské komunitě v ČR existuje vykořisťování i obchod s lidmi ve významném rozsahu (práce ve sweatshopech, nucená prostituce v nočních klubech). Do služeb neziskových organizací se však dostává pouhý zlomek těchto osob. Ostatní osoby přesto, že se o jejich existenci ví, nikdy do kontaktu s pomáhajícími organizacemi nepřicházejí. Důvodů tohoto problematického stavu může být několik a je třeba dále hledat jejich vysvětlení a nová řešení. Podstatnou úlohu by mohla sehrát například personální dotace pracovníků policie, jejich pracovní priority a další. Je nutné **zdokonalit mechanismus identifikace obchodovaných osob a jejich předávání do péče organizací, které nabízejí sociální služby, a zlepšit součinnost neziskového sektoru a orgánů státního aparátu v této oblasti.**

Důležitým nástrojem v boji proti obchodu s lidmi a práci ve vykořisťujících podmínkách by také mělo být **posilování postavení (empowerment) jednotlivců z vietnamské komunity** — pomoc migrantům a migrantkám porozumět vlastní situaci, posilování jejich vlastních schopností jazykových a sociálních, posilování jejich samostatného fungování v rámci naší společnosti bez fatální závislosti na druhých, zvyšování jejich sebedůvěry. Tento *empowerment* spočívá jednak v přístupu ke kvalitním informacím, ale také v jejich dalším vzdělávání po příchodu do ČR. Migranti a migrantky z Vietnamu by měli mít přístup ke **kurzům českého jazyka** a měli by být motivováni tyto kurzy navštěvovat. Výuka češtiny by měla být součástí celého **integračního programu**, který by kromě jazykových kurzů nabízel migrantům a migrantkám i přednášky s informacemi o ČR, o fungování sociální a zdravotní péče, základní informace z oblasti práva a podnikání v ČR. Pro velkou část Vietnamců a Vietnamek v ČR představují velký problém i základní běžné praktické úkony, například orientace v městské dopravě, návštěva knihovny apod. I ten by tyto kurzy mohly řešit. Příkladem mohou být podobné již realizované programy v jiných zemích EU⁵⁹.

Dle osob z vietnamské komunity by jejím příslušníkům a příslušnicím, kteří v nedávné době přicestovali do ČR a jsou zklamáni reálnou situací a špatnými možnostmi návratu svých finančních prostředků při podnikání, výrazně pomohla **legislativní změna umožňující nahrazení víza za účelem podnikání vízem pracovním** přímo na území ČR bez nutnosti vycestovat ze země. Mohli by tak rychleji nastoupit do zaměstnaneckého poměru a začít splácet své obrovské dluhy. V současnosti je tato změna možná nejdříve rok po příjezdu do ČR.

Nezbytný předpoklad pro další prevenci v této oblasti představují výzkumy (**kvantitativní i kvalitativní**) **ve vietnamské komunitě a další odborné studie**, které upřesní další směřování preventivních programů. Je nezbytné zajistit sběr a analýzu dalších informací o povaze, mechanismech, rozsahu a trendech obchodování s lidmi a vykořisťování v této komunitě, v ideálním případě i z těžko dostupných oblastí, jako jsou například sexuální průmysl, práce v domácnostech, prostředí *sweatshopů* apod.

59 Viz. například J. Niessen, Y. Schibel: Příručka o integraci — pro tvůrce politik a odborníky z praxe, 2005

8. Sociální práce — dosavadní praxe a její limity

V sociální práci existuje celá škála odlišných přístupů k uživatelům a uživatelkám služeb z etnicky odlišného prostředí: od tzv. etnicky slepého přístupu (*colour-blind approach*), prosazovaného zejména do šedesátých let (Matochová, 2000, s. 34), který hlásá absolutně shodný přístup ke klientele bez ohledu na její etnicko-kulturní kořeny (a naopak různé zacházení s klientelou v souvislosti s jejím původem považuje za neprofesionální), až po etnicky citlivou sociální práci (*ethnic-sensitive social work*), která etnicitě připisuje v práci s klientelou zásadní význam. Při práci s klientelou z kulturně odlišného prostředí se organizace La Strada ČR přiklání k přístupu etnicky citlivému, což konkrétně při práci s vietnamskými klienty a klientkami znamená, že se pracovníci a pracovnice organizace snaží uvědomovat si etnickou odlišnost klientů a klientek od etnicity vlastní, počítají s tím, že příslušnost k vietnamské národnosti formuje realitu klientely, a přizpůsobují jejím etnicky podmíněným potřebám a požadavkům své služby. V souladu s tímto přístupem je také napsána následující kapitola, která mapuje bariéry, slabá místa a zároveň také doposud získané hodnotné zkušenosti z poskytování služeb vietnamské klientele, které byla v letech 2005–2007 nabídnuta komplexní péče⁶⁰.

8.1. Analýza klientek 2005 — 2007

Z neziskových organizací se na poskytování sociálních služeb v oblasti obchodu s lidmi a vykořisťování zaměřuje v ČR kromě organizace La Strada ČR také organizace Arcidiecézní charita Praha (projekt Magdala). Za poslední tři roky bylo v péči Arcidiecézní charity Praha 5 vietnamských klientek a 1 klient. Organizace La Strada ČR poskytla ve stejném období své služby 4 vietnamským klientkám a 4 klientům (u 3 žen se jednalo o nucenou prostituci, u 4 mužů a 1 ženy o oblast pracovní-právní problematiky). Klientele v dlouhodobé péči poskytla organizace La Strada ČR komplexní služby: utajené ubytování, finanční podporu na nákup potravin, hygienické a zdravotní potřeby, oblečení, dále právní služby, asistenci na úřadech, kurzy českého jazyka, sociální a lékařskou pomoc — nabídka služeb Arcidiecézní charity Praha je obdobná.

Všechny klientky v dlouhodobé péči obou organizací byly na území našeho státu nuceny k prostituci (muž v dlouhodobé péči Arcidiecézní charity Praha měl poměrně specifický osud — jeho případ nebudeme dále analyzovat, mužští klienti organizace La Strada ČR využili pouze poradenských služeb organizace).

Přestože počet vietnamských klientů a klientek, kterým organizace La Strada ČR a Arcidiecézní charita Praha nabídly své dlouhodobé služby, není příliš vysoký a je zřejmé, že výčet úskalí a otazníků není konečný, shodli se sociální pracovníci a pracovnice obou organizací na základních překážkách při poskytování služeb této cílové skupině a našli některé momenty, které vyžadují specifický, kulturně senzitivní přístup k těmto uživatelům a uživatelkám služeb — nutný předpoklad efektivitě nabízené a poskytované pomoci (viz kapitoly 8.2, 8.3, 8.4).

Také lze na základě analýzy jednotlivých případů odhalit některé společné/podobné rysy v příbězích vietnamských klientek. Hovoříme-li o sociálním původu, pocházejí všechny klientky ze sociálně slabších poměrů, většina z nich se na území České republiky pohybovala bez příbuzných a blízkých lidí. Sociální vazby si zde vytvořily až po příjezdu. Spojovala je důvěra ve zprostředkovatele cesty a práce před odjezdem ze země původu a dobrovolnost jejich odchodu z Vietnamu (nevěděly však, že budou nuceny pracovat v prostituci) — přičemž v případě jedné klientky organizace La Strada ČR, která při svém odjezdu z Vietnamu

60 V popisovaném období autorka pracovala v organizaci La Strada ČR jako tlumočnice, později jako expertka na vietnamskou problematiku a od dubna 2007 jako koordinátora tohoto projektu. Kapitola tedy není sepsána z perspektivy sociální pracovnice a jsou akcentovány spíše skutečnosti, které souvisí se vzděláním vietnamistky

a následném zobchodování byla pouze 14letá, byly její rozhodovací schopnosti nesporně ovlivněny věkem. Věk ostatních klientek se pohyboval mezi 20–30 lety. V momentě, kdy se ženy dostaly do péče pomáhajících organizací, byly ve velmi špatném psychickém i fyzickém stavu (gynekologické problémy různého stupně závažnosti, byly vyčerpané, hubené, depresivní, s psychosomatickými potížemi — příznaky posttraumatické stresové poruchy, která je reakcí na prožité trauma). U žádné z klientek se nevyskytlo užívání návykových látek, nevykazovaly žádné abstinenční příznaky. Všechny klientky hovořily velice špatně česky, některé znaly jen pár slov. Kromě základní konsolidace jejich života po stránce zdravotní, bezpečnostní a materiální bylo přáním většiny klientek získat perspektivu dlouhodobého pobytu na našem území.

8.2. Jazyková bariéra

Pro všechny sociální pracovníky a pracovnice byla jednoznačně největší komplikací v práci s vietnamskými klienty a klientkami **jazyková bariéra a zajištění kvalitního tlumočení**. Projevilo se, že všechny (i drobné) úkony a veškerá domluva s klientelou zabere velice mnoho času a energie, protože musí být tlumočena. Pokud organizace nemá tlumočníka či tlumočnicka na plný úvazek, znamená to v praxi sehnat tlumočení kvůli každému dotazu, každé zaslání zprávy či každému termínu schůzky. Tato starost je například eliminována při práci s ruskojazyčnou klientelou, kdy je základní komunikace možná bez prostředníka či prostřednice. Zároveň tato skutečnost ztěžovala navázání důvěryhodného vztahu mezi pomáhající organizací a klientelou a obrovská část odpovědnosti v tomto bodě ležela právě na tlumočnickovi či tlumočnici.

Přestože pracovníci a pracovnice obou organizací jsou zvyklí běžně pracovat s tlumočnickem či tlumočnicí, ukázalo se, že také komunikace se samotným vietnamským tlumočnickem či tlumočnicí, jejichž překlad je ze strany sociálního pracovníka či pracovnice zároveň mimo veškerou kontrolu (zvláště při důležitých a zásadních krocích je také nutné stále si ověřovat, že dobře rozumí i tlumočnick či tlumočnice), byla někdy velice složitá. Důvodem mohla být tradičně odlišně vnímaná role tlumočnicka — vietnamský tlumočnick či tlumočnice ji mohli někdy chápat jako úlohu poradní (například během obchodních jednání nese tlumočnick či tlumočnice ve Vietnamu mnohem větší odpovědnost za výsledek jednání a má větší kompetence než je běžné v ČR), a ne jako komunikaci zprostředkovávající. V případě, že se tlumočnick či tlumočnice snažili ovlivňovat průběh konzultace (například překládali pouze to, co považovali za vhodné, a ne vše), nastával někdy problém sehnat jinou osobu na tlumočení, která bude splňovat bezpečnostní a jazykové požadavky. V citlivých situacích, například u lékaře, hrál svoji roli také věk a pohlaví tlumočnicků. Stejně jako u ostatní klientely je u vietnamských žen, které byly nuceny k prostituci, vhodnější mít k dispozici tlumočnici — ženu.

Jazyková bariéra není překážkou pouze u problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování, ale i ostatních oblastí sociálních služeb. Zhruba desítku českých neziskových organizací poskytuje kvalitní služby cizincům, avšak nabídka jejich služeb v drtivé většině není ve vietnamštině. Některé organizace mají možnost případně sehnat tlumočnicka či tlumočnicka, avšak v momentě, kdy je žádost o pomoc akutní nebo například telefonní operátor nebo operátorka nepozná, jakým jazykem klient či klientka hovoří, je tato možnost absolutně irrelevantní.

Organizace La Strada ČR nabídla vždy svým klientkám **intenzivní kurz českého jazyka**, kdy organizace využila možnosti zapojit lektorku ovládající vietnamštinu. Kurzy lze hodnotit jako úspěšné — klientky jednoznačně výrazně pokročily ve znalosti českého jazyka. Nebylo však naplněno očekávání, že jejich vědomosti budou postačující k nastoupení do rekvalifikačního kurzu v češtině nebo k jinému doplnění vzdělání — zásadní roli zde sehrála nedostatečná motivace klientek, která je bohužel u vietnamské komunity častá. Velká část komunity necítí potřebu začleňovat se do české společnosti, protože dokáže všechny své akutní a aktuální potřeby uspokojit v rámci komunity, necítí tedy nutnost učit se český jazyk. Svoji roli zde sehrává také již zmiňovaný pocit provizoria; většina z nich věří, že se v blízké budoucnosti navrátí do Vietnamu, a svůj úkol v aktuální přítomnosti spatřují v zlepšení ekonomické situace a ušetření finančních prostředků pro návrat do vlasti. Investice (ekonomická, časová, ...) do studia se často jeví jako nevratná.

8.3. Kulturně podmíněné bariéry

8.3.1. Obava z hanby

Další překážkou v komunikaci pomáhajících organizací s vietnamskou klientelou může být dle sdělení jednoho ze zástupců vietnamské komunity také obava z hanby: *„Naše komunita je příliš provázaná. Neznáme se sice všichni osobně, ale stejně se nakonec na každého vše dozvíme. Kdo by vyhledal pomoc u organizace, která působí v oblasti prostituce nebo třeba drog či domácího násilí, nebo požádal o pomoc v jiné nouzi, tak se bude bát, že to na něj praskne a že se vše dozví třeba i jeho rodina a známí ve Vietnamu. Myslím, že to je základní příčina, proč Vietnamci nevyhledávají pomoc.“* Tento strach z možné hanby je úzce spojen se snahou zachovat dobrou pověst rodině a nedopustit, aby se ostatní dozvěděli o nějakém „selhání“. Celý tento fakt souvisí s vietnamským vnímáním světa, které je více kolektivní a méně individualistické než české. Česká společnost se spíše kloní k náhledu, že každý jednotlivec je sám odpovědný za své činy a sám je také hoden uznání nebo naopak odsouzení za své chování. Naopak činy každého jednotlivce ve vietnamské společnosti jsou více vnímány v kontextu jeho rodiny, která také *„sklízí slávu nebo hanbu“*.

Zde hraje velkou roli také stigmatizace žen nucených k prostituci jako osob, které si za svůj osud můžou samy — tento názor je však běžný v celé společnosti v ČR, nejen ve vietnamské komunitě.

8.3.2. Rozeznání potřeb

Navenek vietnamské klientky působily tiše, pasivně a často skrývaly své emoce. Na otázky ohledně svého zdravotního a zejména psychického stavu odpovídaly, že se mají dobře a vše je v pořádku. Zároveň však byly některé ve zjevně špatném zdravotním stavu a některé užívaly mnoho vietnamských léků. Dle sociálních pracovníků a pracovníc jeden z faktorů, který komplikuje práci s touto klientelou, bylo právě její nesdělování vlastních potřeb a pocitů a používání odlišných komunikačních vzorců.

Organizace La Strada ČR tyto překážky řešila ve spolupráci s odborníci na vietnamskou kulturu a tradice a také školením všech pracovníků organizace. Součástí přednášky byl přehled fungování vietnamské rodiny, role ženy ve společnosti, rozdíly v komunikaci mezi Čechy a Vietnamci. Podobné přednášky sice mohou reprodukovat různé stereotypy o Vietnamcích, ale pokud si přednášející i posluchači a posluchačky tuto hrozbu uvědomují, lze rizika významně snížit. Přednáška měla za cíl zcitlivění pracovníků a pracovníc organizace na etnický a kulturně podmíněný odlišnost vietnamské klientely od českých běžných standardů. Sociální pracovníci a pracovníce získali nové informace a získali také nový náhled na vlastní etnicitu, která může být někdy překážkou v komunikaci s klientelou organizace.

8.3.2. Pochopení podstaty systému pomoci

Pro vietnamské klientky v péči pomáhajících organizací byla typická nedůvěra v organizace, pramenící pravděpodobně jednak z neznalosti podobného systému pomoci a nedostatečného pochopení fungování systému (vztah pomáhajících organizací k policii, vztah ke státu — např. k Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra) a dále z jazykové a kulturní bariéry. Důvěru klientky získávali pracovníci a pracovníce organizace velmi pomalu, obecně hůře, než u klientek českých nebo ruskojazyčných. Jak už bylo uvedeno výše, získání důvěry bylo někdy komplikováno komunikací přes osobu, která tlumočí.

Na druhou stranu klientky někdy odmítaly přijmout poskytování sociálních služeb jako profesionální službu, kde jsou jasně vymezeny role klientů a klientek a role pracovníků a pracovníc organizace. Někdy se domnívaly, že musí být pracovníkům a pracovnícím organizace vděčné a neuměly říci ne, pokud s něčím nesouhlasily.

Ze zkušeností sociálních pracovníků a pracovníc vyplývá, že je nezbytné věnovat zvýšenou pozornost úvodním rozhovorům s vietnamskou klientelou a je nutné hned v počátku spolupráce podrobně do detailů vysvětlit fungování neziskového sektoru, funkci pomáhajících organizací, náplně práce jejich zaměstnanců a zaměstnankyň a zejména několikrát zdůraznit, že sociální pracovníci a pracovníce od klientely očekávají její aktivní přístup k situaci. Organizace La Strada ČR základní důležité informace o svém fungování popisuje i ve všech vietnamsky psaných letácích.

8.4. Nabídka psychoterapie

Jak již bylo popsáno výše, psychický stav Vietnamek byl při příchodu do organizace obecně zjevně špatný, většina z nich jevila příznaky posttraumatické stresové poruchy. Prozatím však byla vietnamským klientkám poskytována pouze základní krizová intervence — nabídka psychoterapie naráží na dvě základní překážky:

1. odmítání ze strany klientek vyplývající z chápání psychických problémů a nemocí ve vietnamské kultuře
2. neexistence vietnamského psychoterapeuta v ČR

O přístupu Vietnamců k psychickým nemocem a o psychických obtížích Vietnamců, kteří emigrovali, vyšlo v zahraničí již mnoho studií⁶¹. U nás se tímto problémem ještě nikdo nezabýval. V těchto pracích se například uvádí, že Vietnamci v zahraničí žijí pod obrovským tlakem způsobeným možnou izolací osobní (od rodiny) i izolací komunity, extrémním pracovním nasazením, finančními problémy, nutností návky na nový život, generačními problémy v rodinách. Tento tlak způsobuje celou řadu psychických problémů. Samozřejmě u klientů a klientek pomáhajících organizací v oblasti obchodu s lidmi lze předpokládat další ještě silnější faktory, které mají vliv na psychiku. Většina osob, které byly obchodovány, trpí následně posttraumatickou stresovou poruchou. Na těchto skutečnostech není příliš neočekávaného, pro nás může být důležitý spíše přístup Vietnamců a jejich kultury k této otázce a k léčení. Psychické zdravotní problémy Vietnamců nejsou v této komunitě příliš dobře přijímány a někdy jsou chápány jako selhání. Osoba s psychickými problémy nemůže spoléhat na podporu ze strany společnosti ani rodiny (Reid-Galloway, 2006, nestránkováno). Ve vietnamské komunitě chybí dostatečné informace o psychickém zdraví a o psychické podpoře, kterou je možné a někdy vhodné vyhledat. Také klientky organizace La Strada ČR nepopisovaly své pocity, ale pouze sdělovaly skutečnosti, které se zdánlivě jevily výhradně jako tělesné zdravotní těžkosti: nechutenství, bolesti hlavy, žaludku, zad, závratě, nespavost, zvracení. Přestože klienti/ky mohou sdělovat, že se cítí psychicky dobře a nic je netrápí, je opodstatněné směřovat k jejich mentálnímu zdraví zvýšenou pozornost.

8.5. Doporučení v oblasti sociální práce

V praxi vznikla výrazná a akutní **potřeba existence databáze proškolených a spolehlivých vietnamsko-českých tlumočnicků a tlumočnic** (a pravděpodobně i dalších v sociální oblasti méně užívaných

61 Například: Carole Reid-Galloway, *Mental health of Chinese and Vietnamese people in Britain* Mind Information Unit, June 1998. Updated by Sarah Gillam, March, Mind (National Association for Mental Health), London, 2006. Nebo: Blackwell, M.J.: *Setting up a special service for refugees from Vietnam in the United Kingdom and the measurement of schizophrenia in this group*, MPhil Thesis, University of London, 1995. Nebo: Wang, Y. and Xiang, K.: *The Unmet Health and Social Needs of Chinese and Vietnamese Communities in Britain*, Not Just Black and White: an information pack about mental health services for people from Black communities, GPMH Publications, London 1995

jazyků), kteří budou na úrovni nejen jazykově, ale budou mít i dostatek informací o práci v pomáhajících profesích. Podobná databáze, která by vycházela ze **školení pro tlumočníky a tlumočnice**, by se jistě setkala s nadšeným ohlasem u mnohých neziskových organizací, které by mohly databázi sdílet a společně tlumočníky a tlumočnice školit tak, aby se orientovali ve více oblastech neziskového sektoru a sdíleli s organizacemi stejný profesionální a etický přístup ke klientům.

Velmi významnou a pozitivní úlohu by v práci s vietnamskou klientelou mohli sehrát **kulturní mediátoři a mediátorky**. V rámci organizace může dobrý mediátor či mediátorka svou citlivou a vytrvalou prací vytvořit kulturní most mezi klientelou a sociálními pracovníky a pracovníci. V současné době však kulturní mediátoři a mediátorky vzešlí přímo z vietnamské komunity v České republice prozatím nepůsobí. Češi a Češky, kteří hovoří vietnamsky a jsou obeznámeni s vietnamskou kulturou, je mohou alespoň částečně zastoupit, avšak do budoucnosti je třeba **hledat a vzdělávat vhodné osoby přímo z vietnamské komunity**, neboť etnicita mediátora či mediátorky může sehrát klíčovou roli při získávání důvěry klientů a klientek sociální služby a má i další významy v procesu mediace — např. znalost jazyka na úrovni rodilého mluvčího, často výborná orientace v komunitě, odkud mediátor či mediátorka pochází, lepší srozumitelnost nonverbální komunikace a další.

Součástí standardního fungování organizací poskytujících sociální služby obchodovaným či vykořisťovaným osobám z vietnamské komunity by se mělo stát opakované **proškolování zaměstnanců a zaměstnankyň** v etnických podmíněných kulturních odlišnostech vietnamské klientely. Současně je vhodné do organizací, kde se pracuje s vietnamskými klienty a klientkami, pořídit dostatečné množství literatury o Vietnamu a vietnamské kultuře. Velmi problematické je řešení špatného psychického stavu vietnamské klientely, která byla vystavena obchodování nebo vykořisťování, jež je často spojeno s násilím a fyzickým a psychickým nátlakem. Přes veškerou snahu organizace La Strada ČR nebyl doposud v České republice nalezen žádný **vietnamsky hovořící absolvent či absolventka psychoterapeutického výcviku**, což je třeba považovat za velkou mezeru v systému poskytování sociálních služeb této skupině (nejen v oblasti obchodu s lidmi). Minimálním krokem by nyní mělo být alespoň **základní školení terapeutické a psychiatrické veřejnosti** o vietnamské komunitě a její kultuře a dále již zmiňované školení tlumočnicků a tlumočnic, které by postihlo i problematiku poskytování psychologické podpory. Dále je třeba se v sociální práci s vietnamskou klientelou zaměřovat na její volný čas. Organizace, které mají v péči vietnamské klienty a klientky, by měly **zaměřit energii na volnočasové aktivity klientů a klientek**, opatřit jim dostatek knížek a časopisů ve vietnamštině, podporovat je v koníčkách. Vzhledem k zálibám Vietnamců a Vietnamek lze nabízet návštěvu kina, knížky, hudbu, stolní hry (včetně karet), šití, horoskopy, výlety do přírody (oblíbená je návštěva Macochy, různých hradů). Určité, ale neověřené možnosti lze vidět v nabídce homeopatické léčby, arteterapie, aromaterapie.

Možnou variantou, jak klientele kompenzovat ztrátu jejích společenských vazeb, jsou **dobrovolníci a dobrovolnice z řad vietnamských studentů a studentek** nebo celé vietnamské rodiny, které by mohly vietnamským klientům a klientkám dělat společnost ve volném čase a umožňovat kontakt s částí komunity, neboť absence spojení s komunitou může být pro klienty a klientky ničující. Na druhou stranu je třeba pečlivě zvážit bezpečnostní rizika, která mohou z těchto setkání vyplývat.

9. Závěrečné shrnutí

» Úroveň stávajícího poznání

Pro koncepci a realizaci efektivních opatření proti obchodu s lidmi je nezbytné vycházet z existujících aktuálních studií a výzkumů zaměřených na cílové skupiny ohrožené obchodováním nebo zranitelné v tomto kontextu. Poznání vietnamské komunity obecně, i ve vztahu k problematice obchodu s lidmi, není uspokojivé.

- » Odborných autorů, kteří se věnují vietnamské komunitě v ČR a jejímu fungování, je velice málo. Některé jejich práce jsou navzdory své kvalitě navíc téměř neznámé. Povědomí české veřejnosti, i odborné, o této problematice je tedy špatné, nejsou veřejně známy konkrétní problémy, se kterými se komunita potýká, a hledány možnosti jejich řešení. Neexistuje literatura, která by se vietnamskou komunitou zabývala z genderového hlediska.
- » Hovoříme-li o problematice obchodu s lidmi a vykořisťování ve vietnamské komunitě, je nedostatek studií, výzkumů a odborných textů ještě výraznější. Texty, které by se věnovaly výhradně a komplexně této problematice, neexistují.
- » Nedostatek odborných textů vyplývá i z uzavřenosti vietnamské komunity a z neexistujících mechanismů spolupráce mezi neziskovými organizacemi a státem na jedné straně a vietnamskou komunitou — jednotlivci i vietnamskými krajanskými organizacemi — na straně druhé.

» Fungování vietnamské komunity v ČR

Skupiny osob ohrožené obchodováním nebo zranitelné v tomto kontextu jsou rozdílné v závislosti na svém etnicko-kulturním a sociálním původu. Prevence obchodu s lidmi by měla být adresná a měla by tedy v jednotlivých skupinách a komunitách respektovat tyto odlišnosti. Každou komunitu, do které prevence směřuje, je nutné popsat a vytipovat oblasti kontextově spojené s obchodem s lidmi. Vzhledem k situaci vietnamské komunity byly identifikovány a popsány následující skutečnosti:

- » Počet Vietnamců a Vietnamek v ČR stále stoupá. Dle oficiálních statistik žije v současné době v České republice přes 47 000 Vietnamců, odhady počtu Vietnamců bez platných dokladů jsou nejednotné. Nárůst čísel je způsoben vysokým počtem vietnamských dětí, které se u nás každoročně rodí (přes 20 % komunity je mladší 14 let), a dále přílivem nových ekonomických migrantů, kteří jsou nejzranitelnější skupinou ve smyslu obchodu s lidmi a vykořisťování.
- » V České republice se postupně formovaly tři základní a dosti odlišné skupiny Vietnamců: komunita tzv. starousedlíků, která se vytvořila z Vietnamců pobývajících zde již před rokem 1989, dále společenství Vietnamců příchozích v devadesátých letech — tzv. porevoluční příchozí — a na ně dále navázala po roce 2000 tzv. čerstvá vlna migrantů. Příznačná je jednak čím dále patrnější neprostupnost jednotlivých sociálních vrstev a popsaných skupin a zároveň přetrvávající ekonomická závislost jedné skupiny na druhé.
- » Vietnamská komunita postupně vytvořila téměř uzavřený svět, kde se etablovaly speciální mechanismy jejího fungování. Nově příchozí migranti a migrantky tyto efektivní vzorce přijímají a nemají potřebu kontaktovat většinovou společnost — dostávají se do „pasti“ komunity, která jim bere motivaci učit se česky a integrovat se do českého prostředí.
- » Uzavřenost komunity zároveň vyhovuje i české většinové společnosti, která nemusí řešit problematiku záležitosti komunity ani některé kriminální projevy, které jsou často směřovány dovnitř komunity. Také Vietnamci a Vietnamky považují vlastní řešení v rámci komunity za efektivnější a málokdy vyhledávají pomoc státních institucí, policie či neziskových organizací. Většina komunity je navyklá využívat již zaběhlá schémata fungování v českém prostředí a neziskový sektor do nich prozatím bohužel nepatří.
- » Vietnamci, kteří u nás žili před rokem 1989, se stali vůdčími osobnostmi společenského i podnikatelského světa vietnamské komunity u nás. Právě oni jsou také nejčastěji poskytovateli tzv. zprostředkovatelských služeb či podnikatelského servisu (*dich vu*), tj. vyřizují pro zbytek komunity doklady nutné

k pobytu a podnikání, zajišťují doklady potřebné k získání víza do ČR, tlumočí u lékaře i ve škole, sepisují nájemní smlouvy apod. Velká část komunity je na těchto službách závislá. Roli *dich* v ní přijaly i některé české advokátní kanceláře.

» Příchod nových vietnamských migrantů do ČR

Situace v zemi původu migrantů a migrantek je důležitá pro prevenci obchodu s lidmi a vykořisťování, neboť nábor pracovníků a pracovníc může někdy vykazovat znaky obchodování s lidmi a může být první fází celého procesu. Také motiv odchodu ze země původu velmi ovlivňuje následné chování migrantů v cílových zemích, případně jejich zranitelnost v oblasti obchodu s lidmi a vykořisťování. Velmi důležitá je také připravenost pracovních migrantů a migrantek na cestu do zahraničí — jejich jazyková vybavenost, finanční situace, zajištění práce a pracovní smlouvy, dostatek informací o cílové zemi a další.

- » Většina nově příchozích migrantů z Vietnamu, kteří k nám cestují za účelem podnikání, má svoji cestu do ČR organizovanou pomocí neoficiální zprostředkovatelské agentury bez licence. Téměř všichni Vietnamci, kteří přijeli v posledních letech za prací do ČR za pomoci neoficiální zprostředkovatelské firmy, byli kontaktováni na základě známostí (známí, přátelé a kamarádi), které jim doporučily zprostředkovatelskou firmu. Zprostředkovatelské firmy se rekrutují z osob, které mají dobré kontakty na území ČR, zejména na českých úřadech.
- » Dle zdrojů z terénu musí zájemce o cestu do zahraničí uhradit částku za zajištění cesty do ČR předem (pohybuje se mezi 6 000 USD až 8 000 USD), firmy nepřístupují na možnost splácení částky z platu po příletu do ČR. Do služby, kterou vietnamští migranti a migrantky před odletem do ČR zaplatí, se nejčastěji počítá: zajištění víza, někdy letenka a předběžná registrace na živnostenském úřadě. Zajištění práce není běžnou součástí služby. Vietnamci v zemi původu si půjčují peníze od rodiny, přátel, lichvářů, zadluží své domy a pozemky. Dle zkušeností organizace La Strada ČR naopak ženám, u kterých se počítá, že budou pracovat v prostituci, se vše zařizuje bezplatně s tím, že si svůj závazek za zprostředkování odpracují následně.
- » Do celého procesu vyřízení dokladů nutných pro vízum a dalších dokumentů nutných pro život v ČR je zapojeno velké množství lidí, kteří na celém procesu vydělávají a mají zájem na tom, aby tento systém dál fungoval.
- » Ekonomickým migrantům, kteří do ČR i dalších zemí Evropy přijíždějí zejména přes neoficiální zprostředkovatelské firmy, chybějí často základní informace o cílové zemi, mají zkreslené představy o životě v Evropě a nereálná očekávání. Drtivá většina z nich není jazykově vybavena. Jedná se z velké části o migraci chudého obyvatelstva z venkova. Tito lidé k nám přijíždějí silně zadlužení a vstupují u nás do pracovních a životních podmínek, které mohou být někdy nazírány jako uvádění do situace podobné dlužnímu otroctví.
- » Dle zdrojů z vietnamské komunity a ÚOOZ jsou nově příchozí Vietnamci s dluhy, bez zázemí a zajištěné práce a bez znalosti nového prostředí (dle odborných studií jsou právě tyto faktory, které významně zvyšují zranitelnost osob ve smyslu obchodování s lidmi a vykořisťování) nejvíce ohroženi vykořisťováním zejména v následujících oblastech: práce v sexuálním průmyslu, práce v domácnosti, práce ve *sweatshopech* (tabákové dílny, šicí dílny, výroba alkoholu), prodej zboží za vykořisťujících podmínek a profese spojené s provozem obchodu. V některých případech se jedná o obchod s lidmi.
- » Silným motivem odchodu z Vietnamu do České republiky je pro pracovní migranty mýtus, který se vytvořil o naší zemi. Tento mýtus o zemi zaslíbené vychází z nedostatku kvalitních informací o České republice ve Vietnamu. Nenaplněná očekávání a nereálné představy, které si migranti vytvářejí, jsou velikou komplikací jejich života zde — nemohou platit dluhy, které mají za zprostředkování cesty, nemohou se vrátit do vlasti, protože nemají dostatek očekávaných prostředků k přežití, stávají se zranitelnými ve smyslu obchodu s lidmi a vykořisťování a někteří jsou nuceni hledat jiné než legální cesty k získání očekávaných finančních prostředků.

» Nový trend — vietnamská migrace za prací do továren

Při monitorování situace v oblasti obchodu s lidmi a vykořisťování je třeba stále sledovat nové trendy v migraci a předvídat vliv změn na situaci osob ohrožených obchodem s lidmi a vykořisťováním.

» V roce 2007 se nepřehlédnutelným a zcela novým fenoménem stala migrace z Vietnamu za účelem práce v českých továrnách, která reaguje na poptávku českých podniků po levné pracovní síle. Počty ekonomických migrantů z Vietnamu přijíždějících za tímto účelem budou s největší pravděpodobností narůstat. Momentálně výrazně převyšuje migrace mužů nad ženami. V návaznosti na tento vývoj lze očekávat změny ve struktuře a fungování celé komunity. Dle zdrojů z vietnamské komunity by tato migrace — organizovaná přes oficiální pracovní agentury a orientovaná na dělnické profese — mohla přinést konsolidaci a uklidnění poměrů v komunitě. Agentury vyřizují těmto migrantům a migrantkám pracovní smlouvy a zajišťují základní kurz českého jazyka. Vývoj situace a činnost agentur je však třeba nadále monitorovat a kontrolovat! Stále platí, že i tito migranti a migrantky přijíždějí do České republiky s velkým dluhem za zprostředkování cesty. Není prozatím příliš popsána úroveň jejich životních a pracovních podmínek v jednotlivých továrnách. Neznámou také zůstává chování dělníků a dělnic, kterým skončí pracovní smlouva na území České republiky. Cílem zájmu a kontroly by se také měly stát zprostředkovatelské agentury, které působí pouze na území ČR a zprostředkovávají práci pro Vietnamce a Vietnamky, kteří zde žijí již déle — zdroje z terénu popisují opětovné neseriozní jednání těchto firem.

» Případy obchodu s lidmi ve vietnamské komunitě v ČR

Pro prevenci obchodu s lidmi je vždy potřebné znát mechanismy jeho fungování, rozsah této kriminality v jednotlivých státech a její existující formy.

- » Již několik let je z mnohých zdrojů potvrzeno, že obchod s lidmi a vykořisťování ve vietnamské komunitě existují. V rámci vietnamské komunity v ČR je nejčastějším účelem obchodování s lidmi nucená práce či jiné formy vykořisťování, přičemž nucenou prostituci chápeme jako jednu z forem nucené práce.
- » V posledních třech letech realizovala Policie ČR (ÚOOZ) čtyři významné policejní akce zaměřené na obchod s lidmi ve vietnamské komunitě, při kterých bylo zatčeno téměř 40 pachatelů a pachatelek (ženy tvořily více než třetinu zatčených osob), kteří na území České republiky organizovali prostituci a psychickým a fyzickým nátlakem nutili vietnamské ženy k poskytování sexuálních služeb. Byli obviněni z trestných činů obchodování s lidmi a kuplířství. Všechny obchodované osoby z Vietnamu na území České republiky byly ženy.
- » V oblasti obchodu s lidmi za jiným účelem, než je nucená prostituce, nebyly prozatím realizovány ve vietnamské komunitě významnější policejní operace, avšak situace je podrobně monitorována a jsou připravovány podklady pro činnost v této oblasti.
- » Kromě obchodu s lidmi jako organizovaného zločinu může existovat také vykořisťování jednotlivci, které není organizováno skupinou lidí — zůstává otázkou, nakolik je tento jev běžný ve vietnamské komunitě.
- » Policisté a sociální pracovníci a pracovnice se přímo setkávají s obchodovanými či vykořisťovanými osobami z vietnamské komunity a identifikují je, avšak s těmito osobami se běžně setkávají i jiné osoby z vietnamské komunity i z většinové společnosti, které ale nejsou schopny je rozpoznat, protože nemají dostatek informací o problematice.

» Vietnamské komunity v Evropě a organizovaná kriminalita

Obchod s lidmi existuje často ve formě mezinárodního organizovaného zločinu. Jednotlivé kriminální skupiny operují mnohdy v rámci několika států. Z důvodu prevence a úspěšného boje s touto kriminalitou je vhodné znát propojení organizovaného zločinu v rámci Evropy a situaci v jednotlivých státech.

- » Pracovní migranti z Vietnamu nesměřují pouze do ČR, ale i do dalších evropských zemí. Některé z těchto států (např. Velká Británie, Polsko, Německo) byly také konfrontovány s fenoménem obchodu s lidmi a vykořisťování ve vietnamských komunitách.
- » Narozdíl od devadesátých let se také v komunitách Vietnamců v bývalých zemích tzv. Západního bloku, kde původní vietnamské komunity vzešly z tzv. *boat people* (politických uprchlíků), objevuje v současnosti kriminalita spojená s obchodem s lidmi a dále kriminalita spojená s distribucí drog.
- » V rámci Evropy nerespektují vietnamské komunity a migrace jejich příslušníků striktně hranice jednotlivých států a jsou vzájemně propojeny — nachází-li se jednotlivci či skupiny ve složité sociální situaci v jedné zemi, migrují často do země jiné. Dle informací z komunity i od pracovníků ÚOOZ a odborníků na vietnamskou komunitu jsou i vietnamské kriminální skupiny žijící v ČR, Polsku a Německu navzájem propojeny. Toto propojení je patrné i v oblasti obchodu s lidmi. Po připojení České republiky k Schengenskému prostoru se očekává zdokonalení a rozšíření vietnamských kriminálních sítí do sousedních zemí.
- » V rámci Evropy se ve vietnamských komunitách objevuje „kopírování“ úspěšných podnikatelských i kriminálních záměrů, které rovněž „nerespektuje státní hranice“.

» Vietnamci a Vietnamky jako obchodované osoby ve světě

Obchod s lidmi je celosvětový problém, který je třeba sledovat globálně, neboť některé jevy, které nejsou v současnosti s Českou republikou spojovány, se mohou v budoucnu objevit a je vhodné mít dostatek informací.

- » Vietnam je masivní zdrojovou zemí osob obchodovaných za účelem zejména nucené prostituce, nucené práce, nucených sňatků a adopce do dalších zemí Asie i do států mimo Asii. Obchod s lidmi za účelem nucených sňatků a adopce nebyl prozatím v České republice pozorován. Vzhledem k současným trendům v migraci Vietnamců a Vietnamek do České republiky může být poučná zkušenost z Asie, kam proudí tisíce Vietnamských pracovníků a pracovnic (zejména dělnické profese) za živobytím — i cesta přes oficiální pracovní agenturu může přinést práci ve vykořisťujících a nehumánních podmínkách.

» Prevence

Prevence je jedním z klíčových pilířů boje proti obchodu s lidmi. Z praxe vyplývá, že čím je prevence adresnější, tím je úspěšnější. Pro zdárnou prevenci je nezbytné dokonale poznat cílovou skupinu a její specifika.

- » Pro úspěšnou prevenci obchodu s lidmi a vykořisťování ve vietnamské komunitě v České republice je třeba působit jednak na území ČR, ale i v zemi původu migrantů a migrantek.
- » Konkrétním adresným prevenčním krokům by měly předcházet výzkumy a analýzy situace ve Vietnamu i v ČR.
- » V zemi původu je třeba zaměřit se především na šíření kvalitních informací o České republice a boření mýtu o České republice, na monitoring a kontrolu činnosti oficiálních zprostředkovatelských agentur a na potírání činnosti neoficiálních zprostředkovatelů. Je zapotřebí zprůhlednit vízovou proceduru při žádosti o české vízum na Velvyslanectví ČR v Hanoji a obnovit důvěru vietnamských žadatelů a žadatelek o vízum v korektnost vízového procesu. (Podrobněji viz kapitola 7.3.1)
- » Na území České republiky je nutné šířit ve vietnamské komunitě (pomocí místních vietnamských médií) informace o neziskovém sektoru a sociálních službách, o problematice obchodu s lidmi a zvyšovat právní povědomí Vietnamců a Vietnamek v ČR. (Podrobněji viz kapitola 7.3.2)

» Sociální práce

Obchodované osoby jsou oběti trestných činů a jako takové mají nárok na pomoc a na dostupné sociální služby, které je třeba stále zdokonalovat.

- » Neziskové organizace pracující v oblasti obchodu s lidmi poskytly v minulých letech své služby 8 obchodovaným vietnamským ženám. Z analýzy klientek vyplývá, že jejich osud a cesta do ČR jsou si podobné a zároveň odpovídají obecnému mechanismu obchodu s lidmi. Na základě praxe s vietnamskými klientkami se podařilo zmapovat bariéry, slabá místa a zároveň také doposud získané hodnotné zkušenosti z poskytování služeb vietnamské klientele. Jako základní bariéry v poskytování služeb byly popsány: jazyková bariéra, kulturně podmíněné bariéry a nedostupnost psychoterapie pro vietnamskou klientelu (podrobněji viz kapitoly 8.2, 8.3, 8.4).
- » Vygenerována byla v oblasti sociálních služeb následující doporučení: vytvoření databáze proškolených vietnamsko-českých tlumočnicků a tlumočnic, hledání a vzdělávání kulturních mediátorů a mediátorek přímo z vietnamské komunity, školení pracovníků a pracovník z organizací poskytujících sociální služby v etnicky podmíněných kulturních odlišnostech vietnamské klientely, školení terapeutické a psychiatrické veřejnosti o vietnamské komunitě a její kultuře, hledání dobrovolníků z řad vietnamských studentů a studentek a širší vietnamské veřejnosti (podrobněji viz kapitola 8.5)

10. Závěr

Hlavním cílem této zprávy bylo stručně popsat současnou situaci ve vietnamské komunitě v ČR a objasnit aktuální důvody a způsoby migrace Vietnamců a Vietnamek do ČR. Účelem tohoto zmapování bylo navržení možných cest prevence obchodu s lidmi a vykořisťování v této komunitě a zlepšení sociálních služeb a jejich dostupnosti pro Vietnamce a Vietnamky žijící v ČR. Tato zpráva propojila odborné vědomosti a zkušenosti ze života vietnamské komunity v ČR se znalostmi problematiky obchodu s lidmi a snaží se identifikovat a nazvat aktuální problémy v životě Vietnamců a Vietnamek v ČR v kontextu zkoumané oblasti. Zpráva popisuje kromě oblasti nucené prostituce i další formy obchodování s lidmi a vykořisťování ve vietnamské komunitě.

Vietnamská komunita v ČR prochází momentálně prudkým přerodem. Část komunity se nachází ve velice náročných ekonomických podmínkách a musí složitě hledat nové způsoby své obživy. Kromě vietnamských migrantů přicházejících do ČR za účelem podnikání začali ve významném množství přijíždět i Vietnamci a Vietnamky s pracovními vízy jako dělníci a dělnice do českých továren. Velká část těchto ekonomických migrantů přichází do ČR s obrovským dluhem za zprostředkování cesty a s přehnanými očekáváními, zároveň bez znalosti jazyka a prostředí. Výše zmíněné faktory mohou vést k větší zranitelnosti těchto osob z hlediska obchodu s lidmi a vykořisťování.

Vzhledem k tomu, že počty Vietnamců a Vietnamek přicházejících do ČR za práci budou pravděpodobně nadále narůstat, bylo by vhodné věnovat jejich životním a pracovním podmínkám intenzivní pozornost.

Věříme, že tento text může přispět v dalších diskusích o koncepcích politik migrace a integrace a dále svými doporučeními napomoci v přípravě a realizaci efektivní prevence obchodu s lidmi a vykořisťování ve vietnamské komunitě a zlepšení dostupnosti a kvality sociálních služeb poskytovaných Vietnamcům a Vietnamkám žijícím v ČR.

11. Seznam použité literatury

- » Brouček, S. Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR. In Uherek, Z. Integrace cizinců na území České republiky. Etnologický ústav AV, Praha, 2003, s. 7–184.
- » Brouček, S. Vietnamské etnikum v lokálním prostředí české majority. MZV, Praha, 2002, 84 s.
- » Burčíková, P. Jak dál? — Doporučení pro předcházení obchodování s lidmi a ochranu a zlepšení postavení obchodovaných či potencionálně obchodovaných osob. La Strada ČR, o. p. s., Praha, 2007, v tisku.
- » Burčíková, P. Obchod s lidmi a nucená či vykořisťující práce v České republice. La Strada ČR, o. p. s., Praha, 2006, 36 s.
- » Černík, J. Vietnamští žáci na českých školách: Náčrt problémů a přístupů. In Kocourek, J.; Pechová, E. S vietnamskými dětmi na českých školách. H+H, 2006, s. 196–179. ISBN 80-7319-055-9
- » Dang Nguyen Anh. Labour Export from Viet Nam: Issues of Policy and Practice. Paper for presentation at the 8th International Conference of Asia Pacific Migration, Fuzhou, China, May 2007, 21 s.
- » Diaspora et réseaux vietnamiens de trafic de drogues en Europe. Observatoire géopolitique des drogues (OGD), Ministère des Affaires étrangères, Paris, 1998. 56 s.
- » Grzymala-Kazłowska, A. The Formation of Ethnic Representation: The Vietnamese in Poland. University of Warsaw, Sussex Centre for Migration Research, 2002, 17 s.
- » Hartnoll, R. Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule. Úřad vlády ČR, Praha, 1997, 108 s.
- » Iglicka, K. Aktive Civic Participation of Immigrants in Poland. Carl von Ossietzky Universita, Oldenburg, 2005, 40 s.
- » Iglicka, K. Migration movements from and into Poland in the light of the East-West European migration. Institute for social studies, Poland, 2000, 27 s.
- » Kirjavainen, Leena M. Gender Issues, Regional Report. MekongInfo, 1999.
- » Kocourek, J. Kořeny vietnamské migrace do ČR před rokem 1989. In Kocourek, J.; Pechová, E. S vietnamskými dětmi na českých školách. H+H 2006 (a). s. 93–102. ISBN 80-7319-055-9
- » Kocourek, J. Vietnamci v současné ČR. In Kocourek, J.; Pechová, E. S vietnamskými dětmi na českých školách. H+H 2006 (b). s. 102–118. ISBN 80-7319-055-9
- » Komers, P. Vietnamci v zahraničí — fenomén nejen český. Bulletin Klubu Hanoi, Praha, 2007, s. 23–37.
- » Le Bach Duong. Viet Nam Children in Prostitution in Hanoi, Hai Phong, Ho Chi Minh City and Can Tho: A Rapid Assessment. ILO, 2002, 81 s.
- » Macháček, Z.; Rumpl, T. Zahraniční skupiny organizovaného zločinu a jejich aktivity na českém území. In Nožina, M. Mezinárodní organizovaný zločin v ČR, ÚMV, Praha 1997, s. 70–73.
- » Martínková, Š. Sociabilita vietnamského etnika v Praze. Etnologický ústav. Praha, 2006, 27 s.
- » Martínková, Š. Vietnamci v Německu. In Komers, P. Vietnamci v zahraničí — fenomén nejen český, Bulletin Klubu Hanoi, Praha, 2007 (b), s. 33–34.
- » Martínková, Š. Vietnamská menšina v Praze. Diplomová práce. Katedra kulturologie FF UK Praha, 2003, 99 s.
- » Martínková, Š. Vietnamské etnikum, jeho sociabilita a sociální síť v prostředí Prahy. Etnologický ústav, Praha, 2007 (a), v tisku.
- » Matochová, A. Možnosti sociální práce ve zlepšování soužití dvou etnik v obci. Diplomová práce. Katedra sociální práce FF UK Praha, 2000, 99 s.
- » Mazirin, V.M. Вьетнамцы в России: образ жизни, проблемы, перспективы (Vietnamci v Rusku: způsob života, problémy, perspektivy). In Индокитай: тенденции развития (Indočína: Trendy v rozvoji). Institute of Asian and African Studies, Moscow State University, 2004, s. 159–179.
- » Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období 2005–2007). Ministerstvo vnitra, Odbor bezpečnostní politiky, Praha, 2005, 43 s.
- » New "Common Sense": Family-Planning Policy and Sex Ratio in Viet Nam. UNFPA, 4th Asia Pacific Conference on Reproductive and Sexual Health and Rights, 2007, Hyderabad, India, 22 s.

- » Niessen, J.; Schibel, Y. **Příručka o integraci — pro tvůrce politik a odborníky z praxe.** MPSV, 2005, 83 s. ISBN 80-86878-24-4
- » Nožina, M. **Organizovaný zločin v ČR.** Themis, Praha, 2003, 256 s.
- » Nožina, M. **Uncles, Mercenaries, and Street Sellers. Structure and Modus Operandi of Vietnamese Organised Crime in the Czech Republic.** 2007, Ústav mezinárodních vztahů MZV, interní nepublikovaná studie, nestránkováno.
- » Okolski, M. **Migrant trafficking in Poland.** Institute for Social Studies Warsaw, 1999, 92 s.
- » **Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména ženami a dětmi, doplňující Úmluvu o mezinárodním organizovaném zločinu.** OSN, Palermo, 2000.
- » **Přístup imigrantů a imigrantek ke vzdělání a na trh práce.** MPSV, Praha, 2007, 92 s.
- » **Souhrnná teritoriální informace Vietnam.** Velvyslanectví ČR ve Vietnamu, 2007, 69 s.
- » **Strašáková, M. Postavení ženy ve vietnamské tradiční rodině (v období od 10.—19. století).** Seminární práce. Katedra sociologie FFUK, 2004, Praha, 27 s.
- » **Trung Ta Minh. Podnikání a život Vietnamců v Chebu.** Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, fakulta ekonomická. Cheb, 2002, 26 s.
- » **Vietnamsko-česká konverzace.** Firma Ivo, Praha, 2001.
- » **Violations of the Rights of Women in the Socialist Republic of Vietnam.** Vietnam Committee on Human Rights, New York, 2007, 39 s.

Elektronické zdroje

- » **A Global Alliance against Forced Labour.** Mezinárodní organizace práce, 2005, [cit. 2007-05-15] (Dostupný z http://www.ilo.org/dyn/declaris/DECLARATIONWEB.DOWNLOAD_BLOB?Var_DocumentID=5059)
- » **Attorney General's Annual Report to Congress on U. S. Government Activities to Combat Trafficking in Persons Fiscal Year 2006.** U. S. Department of Justice, 2007, 102 s. [cit. 2007-12-8] (Dostupné z <http://www.usdoj.gov/ag/annualreports/tr2006/agreporhumantrafficking2006.pdf>)
- » **Country Reports on Human Rights Practice — 2006.** U. S. Department of State, 2006. [cit. 2007-10-10] (Dostupný z <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2006/78796.htm>)
- » **Němec, M. Organizační struktura vietnamských zločineckých gangů působících v České republice a hlavní druhy jimi páchané kriminality.** In *Policista*, MV ČR 11/2004. [cit. 2007-10-15] (Dostupné z http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/pol/0411/nemec_info.html)
- » **Plant Warfare.** In *Druglink March/April 2007*. [cit. 2007-11-10] (Dostupné z <http://www.drugscope.org.uk/OneStopCMS/Core/CrawlerResourceServer.aspx?resource=3B1D8801-3C4E-4F92-88A5-402CD0A17457&mode=link&guid=677eca484c614bf995ba90f8f81449d7>)
- » **Reid-Galloway, C. Mental Health of Chinese and Vietnamese People in Britain.** Mind Information Unit, 1998. Updated by Sarah Gillam, Mind (National Association for Mental Health), London, 2006. [cit. 2007-10-15] (Dostupný z <http://www.mind.org.uk/Information/Factsheets/Diversity/The+mental+health+of+Chinese+and+Vietnamese+people+in+Britain.htm>)
- » **Trafficking in Persons Report.** U. S. Department of State, 2007, 240 s. [cit. 2007-10-10] (Dostupný z <http://www.state.gov/documents/organization/82902.pdf>)
- » **Česká média** (ČTK, Hospodářské noviny, Právo, Reflex)
- » **Zahraniční média** (Deutsche Presse-Agentur, Vietnam Bridge, New York Times, The Times, The Daily Mail, Vietnamnews)
- » **Archiv organizace La Strada, o. p. s.**